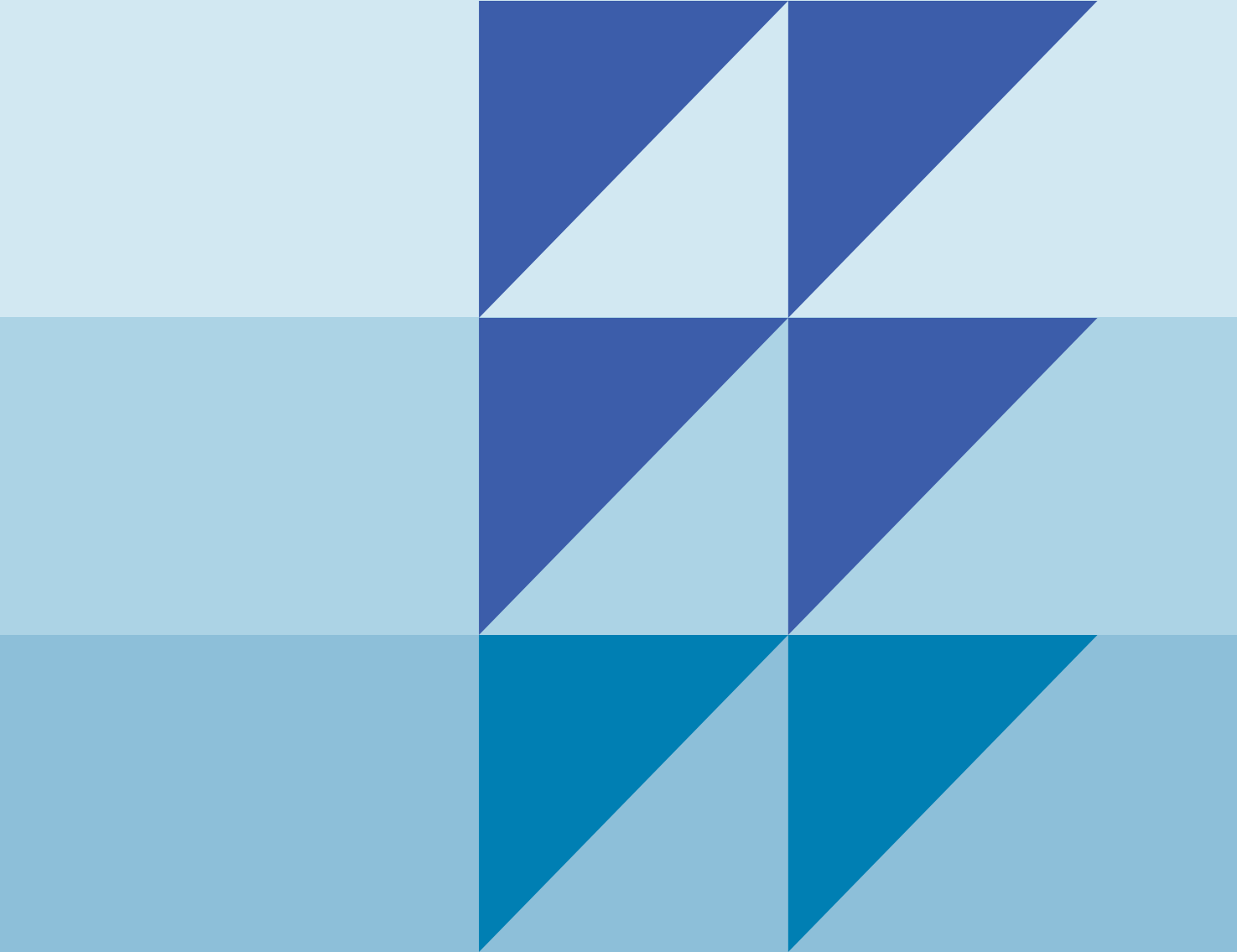

Çorum İli Tarımsal Üretiminde Mevsimlik Tarım İşçileri Çalışma ve Yaşam Ortamı Mevcut Durum Raporu ve Uygulama Programı

Çorum İli Tarımsal Üretiminde Mevsimlik Tarım İşçileri Çalışma ve Yaşam Ortamı Mevcut Durum Raporu ve Uygulama Programı

Raporu Hazırlayanlar

Gökçe Okulu

Ertan Karabıyık

Özgür Çetinkaya

Kurtuluş Karaşın

Tasarım

Kurtuluş Karaşın

Çankaya Mah. Üsküp Cad.
No: 16/14 Çankaya / Ankara

www.palindrom.com.tr
info@palindrom.com.tr

Ocak 2026, Ankara

Bu yayın, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın desteklediği *Çorum İlinde Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri ve Çocuklarının Yaşam ve Çalışma Koşullarının İyileştirilmesi Uygulama Programı Hazırlama Projesi* kapsamında hazırlanmıştır. İçerik ile ilgili tek sorumluluk Palindrom Eğitim Araştırma Danışmanlık Şirketi'ne aittir ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın ve Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın görüşlerini yansıtmaz.

İçindekiler

Önsöz	5
Teşekkürler	7
Yönetici Özeti	9
Giriş	12
Bölüm 1	
Çorum İli Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği Tarihsel Süreci	15
1.1 Amaç, İçerik, Kapsam	16
1.2 Yöntem ve Araçlar	16
1.3 Bulgular ve Değerlendirme	17
Bölüm 2	
Çorum İlinde Mevsimlik Tarım İşçiliği: Kurumsal Aktörler ve İlişki Ağı	23
2.1 Amaç, İçerik, Kapsam	24
2.2 Yöntem ve Araçlar	24
2.3 Mevsimlik Tarım İşçileri Genelgesi Kapsamında Tanımlanan Hizmetler	25
2.4 Mevsimlik Tarım İşçileri Genelgesi Kapsamında Tanımlanan Sorumlu Kurumlar ve Tanımlı Roller	31
Bölüm 3	
Çorum İli Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Mevcut Durumu	37
3.1 Amaç, İçerik ve Kapsam	38
3.2 Yöntem ve Araçlar	39
3.3 Araştırmanın Sınırlılıkları	41
3.4 İlçelere Göre Yoğunluk ve Demografik Yapı	42
3.5 Saha Bulguları: Günlük Yaşam, Çalışma Koşulları ve Hizmetlerle Etkileşim	45
3.6 Saha Bulgularına Dayalı Yapısal Dinamiklerin Değerlendirilmesi	55

Bölüm 4

Çorum İli Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Çalışma ve Yaşam Ortamı Uygulama Programı

59

4.1 Amaç, İçerik ve Kapsam

60

4.2 Yönetim ve Koordinasyon Yaklaşımı

60

4.3 Uygulama Modelleri ve Müdahale Örnekleri

65

4.4 Çorum İli Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Uygulama Programı (2026–2028)

78

Bölüm 5

Sonuç ve Genel Değerlendirme

85

Ekler

**Ek 1 - Çorum İli Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Bilgilendirme Toplantısı
ve Mevcut Durum Tespit Saha Çalışması Çalışma Programı**

86

Palindrom Danışmanlık olarak, “*Çorum İli Tarımsal Üretiminde Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Çalışma ve Yaşam Ortamı Mevcut Durum Raporu ve Uygulama Programı*”nı sunmaktan büyük memnuniyet duyuyoruz. Bu çalışma, Çorum Valiliği ile iş birliği içinde yürütülen ve ildeki mevsimlik gezici tarım işçileri ile ailelerinin insan onuruna yakışır koşullara kavuşmasını hedefleyen uzun soluklu bir çabanın ürünüdür.

Çorum, tarımsal üretim potansiyeli ile her yıl binlerce mevsimlik gezici tarım işçisini ağırlayan önemli bir merkezdir. Ancak bu görünmez iş gücünü oluşturan bireyler ve aileleri; barınma, sağlık, eğitim ve çalışma hayatı gibi temel alanlarda önemli risk ve zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Türkiye’nin farklı illerinde olduğu gibi Çorum’da da mevsimlik gezici tarım işçileri tarımsal üretim döngüsünün önemli bir bileşenini oluşturmakta; buna karşın yaşam ve çalışma koşulları sosyal politika, tarımsal sürdürülebilirlik ve toplumsal adalet açısından hâlâ önemli sorun alanları barındırmaktadır.

Bu rapor, 2014–2024 yılları arasında Çorum’da mevsimlik gezici tarım işçiliğine ilişkin verilerin, akademik çalışmaların, yerel ve ulusal medya taramalarının, kamu kurumları açıklamalarının, paydaş görüşmelerinin ve saha bulgularının sistematik biçimde değerlendirilmesiyle hazırlanmıştır.

Elde edilen bulgular, mevsimlik gezici tarım işçiliğinin çok boyutlu ve birbirini besleyen sorunlardan oluşan yapısını açık biçimde ortaya koymaktadır. Çocuk işçiliğinin sürekliliği, barınma alanlarının asgari yaşam standartlarının altında olması, ücret ödemede karşılaşılan sıkıntılar, uzun çalışma saatleri, kayıt dışılık; mevsimlik gezici tarım işçilerinin yapısal bir yoksulluk döngüsü içinde yaşamlarını sürdürmelerine neden olmaktadır. Bununla birlikte Çorum’da son yıllarda valilik, yerel yönetimler ve ilgili kurumların iyileştirme adımları umut verici bir iradeye işaret etmektedir.

Bu bakış açısıyla, rapor yalnızca mevcut durumu betimlemekle sınırlı kalmayarak aynı zamanda ilgili tüm aktörlerle birlikte hayata geçirilebilecek sürdürülebilir, uygulanabilir ve ölçülebilir bir *Uygulama Programı* da sunmaktadır. Barınmadan eğitime, sağlık hizmetlerinden sosyal korumaya, kurumsal koordinasyondan insana yakışır çalışma koşullarına kadar uzanan bu çok boyutlu çerçeve, yerelde kalıcı iyileşmelerin sağlanmasını hedeflemektedir. Temel amacımız, mevsimlik gezici tarım işçileri ve çocuklarının yaşam koşullarını insan onuruna yakışır bir düzeye taşımak ve bu konuda yerel paydaşlar tarafından sahiplenilebilir bir sistemi güçlendirmektir.

Bu çalışmanın hazırlanmasına katkı sunan tüm kurumlara, uzmanlara, yerel aktörlere ve paydaşlara çok teşekkür ederiz. Palindrom Danışmanlık olarak, Çorum'un tarımsal üretimdeki potansiyelini; sosyal adalet, insan hakları ve kapsayıcı kalkınma perspektifiyle bir araya getiren uygulama süreçlerine katkı sunmaya devam edeceğiz.

Raporun, hem Çorum ili özelinde hem de Türkiye genelinde mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik çabalara ışık tutacağına inanıyoruz.

*Palindrom Eğitim
Araştırma Danışmanlık*

Teşekkür

“Çorum İli Tarımsal Üretiminde Mevsimlik Tarım İşçileri Çalışma ve Yaşam Ortamı Mevcut Durum Raporu ve Uygulama Programı”nın hazırlanması sürecinde katkı sunan tüm kurum, kuruluş ve paydaşlara en içten teşekkürlerimizi sunarız.

Öncelikle, proje boyunca sergiledikleri güçlü koordinasyon, yönlendirme ve samimi iş birliği için Çorum Valiliği’ne derin şükranlarımızı ifade etmek isteriz. Valiliğin sağladığı yerel bilgi, idari kolaylık ve sahaya erişim desteği, çalışmanın uygulanabilir temeller üzerine inşa edilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Ayrıca katkılarını esirgemeyen;

Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA) Çorum Yatırım Ofisi’ne,

Metip İl Koordinatörü İş-kur İl Müdürlüğü’ne

Çorum İl Tarım ve Orman Müdürlüğü’ne,

Çorum İl Sağlık Müdürlüğü’ne,

Çorum İl Milli Eğitim Müdürlüğü’ne,

Çorum İl Özel İdaresi’ne,

Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü’ne,

Çorum Belediyesi ve İl Özel İdaresi’ne,

Çorum Ziraat Odası Başkanlığı’na,

Mecitözü, Alaca ve Sungurlu kaymakamlarına, ilçe yetkililerine

teşekkür ederiz.

Sürece katkı sunan yerel yönetim temsilcilerine, sivil toplum kuruluşlarına, ziraat odalarına da ayrıca minnettarız. Çalışmamıza zaman ayırarak görüşlerini, deneyimlerini ve ihtiyaçlarını paylaşan tüm çiftçilere, tarım araçlarına, mevsimlik gezici tarım işçilerine ve ailelerine ise özellikle teşekkür ederiz. Bu rapor, onların sesini duyurmayı amaçlayan bir çabanın ürünüdür.

Bu değerli katkılar sayesinde ortaya çıkan bu çalışma, Çorum’da mevsimlik gezici tarım işçileri ve ailelerinin yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik çabalara anlamlı bir katkı sunmayı amaçlamaktadır. Tüm paydaşlara emekleri, iş birlikleri ve samimi destekleri için tekrar teşekkür ederiz.

Yönetici Özeti

Bu rapor, Çorum ili özelinde mevsimlik gezici tarım işçilerinin (MGTİ) çalışma ve yaşam koşullarını bütüncül bir perspektifle ele almakta; mevcut durumu tarihsel, kurumsal ve mekânsal boyutlarıyla analiz ederek 2026–2028 dönemini kapsayan uygulanabilir bir politika ve müdahale çerçevesi sunmaktadır. Çalışma, mevsimlik gezici tarım işçiliğini yalnızca tarımsal üretimin dönemsel bir işgücü ihtiyacı olarak değil; sosyal adalet, insan hakları, çocukların korunması ve sürdürülebilir kalkınma bağlamında ele alınması gereken çok boyutlu ve yapısal bir kamu politikası alanı olarak tanımlamaktadır.

Çorum, sahip olduğu tarımsal üretim deseni ve emek yoğun ürün yapısı nedeniyle her yıl binlerce mevsimlik gezici tarım işçisini ağırlayan önemli bir merkezdir. Ancak raporun ortaya koyduğu bulgular, bu üretim süreçlerinin vazgeçilmez bir parçası olan mevsimlik gezici tarım işçilerinin ve ailelerinin, barınma, sağlık, eğitim, çalışma koşulları ve sosyal kabul başlıklarında süreklilik gösteren kırılganlıklarla karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Bu kırılganlıklar, münferit eksikliklerden ziyade, (a) hizmet sunumu, (b) kurumsal koordinasyon ve (c) mekânsal planlama alanlarında tekrar eden yapısal sorunlar üzerinden yeniden üretilmektedir.

Rapor, 2014–2024 yıllarını kapsayan tarihsel bir mevcut durum incelemesi ile başlamaktadır. Bu inceleme, Çorum’da mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik müdahalelerin uzun yıllar boyunca sınırlı görünürlükle ve büyük ölçüde kriz ve ihtiyaç odaklı biçimde ele alındığını ortaya koymaktadır. 2017 yılı sonrasında kamu kurumları arasında artan koordinasyon arayışları ve 2022–2024 yıllarında kamu tarafından uygulanan Mevsimlik Tarım İşçileri Projesi (METİP) çerçevesinde atılan adımlar, daha sistematik bir yaklaşımın ortaya çıktığını işaret etmektedir. Bununla birlikte, bu müdahalelerin çoğunlukla barınma, sağlık ve afet yönetimi ekseninde yoğunlaştığı; çocuk işçiliği, eğitimin sürekliliği, çalışma koşulları ve izleme-değerlendirme mekanizmaları bakımından kalıcı ve bütüncül bir politika ve uygulama çerçevesine henüz tam olarak dönüşmediği tespit edilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümü, Cumhurbaşkanlığı tarafından yayımlanan 2024/5 sayılı Mevsimlik Tarım İşçileri Genelgesi kapsamında tanımlanan kurumsal yapı, görev dağılımı ve hizmet alanlarını Çorum ili ölçeğinde analiz etmektedir. Bu analiz, ulusal düzeyde açık biçimde tanımlanmış olan çok aktörlü yönetim çerçevesi ile yerel uygulamalar arasındaki uyum ve kopuş noktalarını görünür kılmaktadır. Bulgular, il düzeyinde

güçlü bir kurumsal irade ve görev tanımı bulunmasına rağmen, sahada hizmetlerin çoğu zaman parçalı, süreksiz ve kurumlar arası veri paylaşımından yoksun biçimde deneyimlendiğini göstermektedir. e-METİP sistemi önemli bir izleme aracı sunmakla birlikte, veri üretimi ve güncelliği konusunda kurumsal kapasite ve eşgüdümün güçlendirilmesine ihtiyaç olduğu ortaya konulmaktadır.

Raporun merkezinde yer alan mevcut durum analizi, 13-17 Ekim 2025 tarihlerinde Çorum Merkez, Alaca, Mecitözü ve Sungurlu ilçelerinde gerçekleştirilen saha çalışmasına dayanmaktadır. İlçeler arasında mevsimlik gezici tarım işçisi yoğunluğu, yerleşim biçimleri ve hizmetlere erişim açısından belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Alaca ilçesi, yarı yerleşikleşme eğilimi ve yüksek nüfus yoğunluğu ile öne çıkarken; Mecitözü ve Merkez ilçede dağınık, altyapı açısından oldukça yetersiz ve düzensiz geçici çadır yerleşimleri dikkat çekmektedir. Sungurlu'da ise tarımsal üretim deseniindeki değişimlere bağlı olarak işçi sayısının azaldığı gözlemlenmektedir.

Saha bulguları, barınma ve altyapı koşullarının mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşam deneyiminin merkezinde yer aldığını ortaya koymaktadır. Geçici çadır yerleşimlerinin çoğu, afet risklerine açık alanlarda, yeterli su, sanitasyon ve atık yönetimi altyapısından yoksun biçimde kurulmaktadır. Bu durum, sağlık hizmetlerine erişimi zorlaştırmakta; hijyen koşullarını olumsuz etkilemekte ve özellikle çocuklar açısından riskleri artırmaktadır. Gezici sağlık ekipleri önemli bir boşluğu doldurmakla birlikte, yerleşimlerin dağınıklığı ve işçilerin hareketliliği, sağlık hizmetlerinde sürekliliği sınırlandırmaktadır.

Eğitim ve çocukların korunması, raporda en kritik yapısal sorun alanlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Mevsimsel göç döngüsü, çocukların örgün eğitime düzenli devamını zorlaştırmakta; uzun süreli devamsızlıklar ve okul değişiklikleri eğitimden kopuşu neredeyse öngörülebilir hale getirmektedir. Çocukların tarımsal üretime katılımı, çoğu zaman aileler tarafından "yardım" olarak tanımlansa da, saha gözlemleri bu durumun çocuk işçiliği riskini yapısal biçimde yeniden ürettiğini göstermektedir. Mevcut uygulamalar, büyük ölçüde telafi edici ve geçici müdahalelerle sınırlı kalmakta; önleyici ve koruyucu mekanizmalar yeterince kurumsallaşamamaktadır.

Çalışma ve ücret ilişkileri, yazılı sözleşmelerden yoksun, aracılık (çavuşluk) sistemi üzerinden yürüyen ve ücret ödeme zamanlamasında belirsizlikler barındıran bir yapı sergilemektedir. Bu durum, gelir güvencesini zayıflatmakta ve aile emeği ile çocuk emeğinin üretim sürecine katılımını olağanlaştırmaktadır. Sosyal kabul ve uyum ise büyük ölçüde yerleşim alanlarının konumu, hizmet sunumunun niteliği ve kurumsal görünürlükle şekillenmekte; dışlayıcı tutumlar çoğu zaman yapısal eksikliklerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Raporun dördüncü bölümünde sunulan 2026-2028 Uygulama Programı, bu çok boyutlu sorun alanlarına yanıt üretmek üzere tasarlanmıştır. Program; barınma ve altyapı, sağlık, eğitim ve çocuk koruma, çalışma koşulları, sosyal kabul yönetimi ile izleme-de-

ğerlendirme ve sürdürülebilir finansman olmak üzere altı temel müdahale alanına odaklanmaktadır. Bu çerçevede önerilen yedi farklı yerleşim ve barınma modeli arasından, Çorum'un demografik ve kurumsal yapısı dikkate alındığında, *Kamping Modeli ve Sosyal Destek Fonlu İşletme Yaklaşımı* bütüncül ve sürdürülebilir bir çözüm olarak öne çıkmaktadır. Bu model, kamusal sorumluluk ile mali sürdürülebilirliği bir araya getirerek, barınmayı istisnai ve geçici bir uygulama olmaktan çıkarıp düzenli bir kamu hizmeti haline getirme potansiyeli taşımaktadır.

Sonuç olarak bu rapor, Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçiliğinin yapısal niteliğini görünür kılmakta ve bu alanda uzun süredir hissedilen yönetim boşluklarına yanıt verebilecek kapsamlı bir yol haritası sunmaktadır. Çorum Valiliği liderliğinde, e-METİP sistemi üzerinden veri temelli izleme mekanizmalarının etkin biçimde işletilmesi ve önerilen Uygulama Programı'nın kararlılıkla hayata geçirilmesi, hem mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşam koşullarının insan onuruna yakışır bir düzeye taşınmasını hem de Çorum'un tarımsal üretim kapasitesinin sosyal adalet ve sürdürülebilirlik ilkeleriyle uyumlu biçimde güçlendirilmesini mümkün kılacaktır.

Türkiye'nin tarımsal üretimi yalnızca ekonomik bir veri seti olarak değil, gıda güvenliğinin ve toplumsal sürdürülebilirliği kapsamında bir öneme sahiptir. Çorum, sahip olduğu geniş tarımsal üretim deseni ve potansiyeli ile bu önemli yapının İç Anadolu ve Karadeniz kesişimindeki en kritik illerinden biridir. Diğer taraftan, her yıl soğan, şeker pancarı, patates ve mercimek gibi ürünlerin bakım ve hasadı için şehre gelen binlerce mevsimlik gezici tarım işçisi bu üretim zincirinin önemli bir halkasını oluşturmaya rağmen, sosyo-ekonomik açıdan en kırılgan ve "görünmez" grubunu temsil etmektedir.

"Çorum İli Tarımsal Üretiminde Mevsimlik Tarım İşçileri Çalışma ve Yaşam Ortamı Mevcut Durum Raporu ve Uygulama Programı", bu görünmezliği ortadan kaldırmayı ve mevsimlik gezici tarım işçiliği olgusunu yalnızca bir istihdam meselesi olmaktan çıkarıp, insan hakları ve kalkınma perspektifiyle yeniden tanımlamayı hedeflemektedir. Bu çalışma, mevsimlik gezici tarım işçileri ve ailelerinin yaşam koşullarının iyileştirilmesini, sadece insani bir yardım faaliyeti olarak değil; tarımsal üretimin devamlılığı, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkelerinin bir gereği olarak ele alan bir irade beyanıdır.

Bu raporun hazırlanmasındaki temel motivasyon, Türkiye'de mevsimlik gezici tarım işçiliğine yönelik ulusal düzeyde ortaya konulan yasal çerçeve ile yerel düzeydeki uygulama pratikleri arasındaki "boşluğu" görünür kılmak ve bu boşluğu dolduracak somut bir yol haritası sunmaktır. Cumhurbaşkanlığı tarafından yayımlanan 2024/5 sayılı *Mevsimlik Tarım İşçileri Genelgesi*, sorunun çözümü için güçlü bir idari ve hukuki zemin tanımlamış olsa da, sahadaki gerçeklik barınmadan sağlığa, eğitimden iş güvenliğine kadar pek çok alanda hala yapısal sorunlar barındırmaktadır.

Bu araştırmayı önemli kılan temel unsurlar şunlardır:

Görünmez emeğin ve yapısal yoksulluğun belgelenmesi: Rapor, mevsimlik gezici tarım işçilerinin maruz kaldığı çok boyutlu yoksulluk döngüsünü somut verilerle ortaya koymaktadır. Çocuk işçiliğinin bir "aileye yardım" değil, eğitimden kopuş mekanizması olduğu, barınma alanlarının afet risklerine açık olduğu ve sağlık hizmetlerine erişimin "süreklilik" sorunu yaşadığı gerçeği tüm çıplaklığıyla analiz edilmiştir.

Yönetişim boşluklarının tespiti: Çalışma, sadece fiziksel koşulları değil, bu koşulları yönetmekle yükümlü kurumsal yapıyı da mercek altına almaktadır. Kurumlar arası koordinasyon eksikliği, veri paylaşımındaki sorunlar ve sorumluluk alanlarındaki be-

lirsizliklerin, sahadaki hizmet sunumunu nasıl aksattığı tespit edilmiştir. Bu yönüyle rapor, kamu idaresi için bir değerlendirme ve iyileştirme fırsatı sunmaktadır.

Sosyal kabul ve uyum vurgusu: Mevsimlik gezici tarım işçilerinin yerel toplumla kurduğu ilişkinin niteliği, en az fiziksel altyapı kadar önemlidir. Araştırma, “görünürlük” ile “rahatsızlık” arasında sıkışan sosyal ilişkileri analiz ederek, yerel topluluklarla işçiler arasındaki uyumu güçlendirecek mekanizmalara dikkat çekmektedir.

Uygulanabilir bir gelecek projeksiyonu: Bu rapor, yalnızca mevcut sorunları sıralayan bir durum tespiti belgesi değildir. Aksine, 2026–2028 yıllarını kapsayan, sorumlu kurumları belirlenmiş ve izlenebilir bir “Uygulama Programı” sunarak, karar vericilere eyleme geçirilebilir bir çözüm paketi önermektedir.

Raporun bulguları, masa başı araştırmaları ve saha çalışmalarına dayanan bütüncül bir yaklaşımla elde edilmiştir. 2014–2024 dönemine ait literatür, mevzuat, raporlar ve haberler incelenerek sorunun tarihsel arka planı oluşturulmuştur. Ekim 2025’te gerçekleştirilen saha çalışmasında ise Çorum Valiliği koordinasyonunda ilgili tüm kamu kurumları, yerel yönetimler, tarım aracıları, çiftçiler ve bizzat mevsimlik gezici tarım işçileri ile görüşmeler yapılmış; Alaca, Mecitözü, Sungurlu ve Merkez ilçelerindeki yaşam alanları yerinde incelenmiştir. Bu süreç, araştırmanın geçerliliğini ve sahadaki karşılığını güçlendirmiştir.

Çalışma, mantıksal bir akış içerisinde **dört ana bölümden** oluşmaktadır:

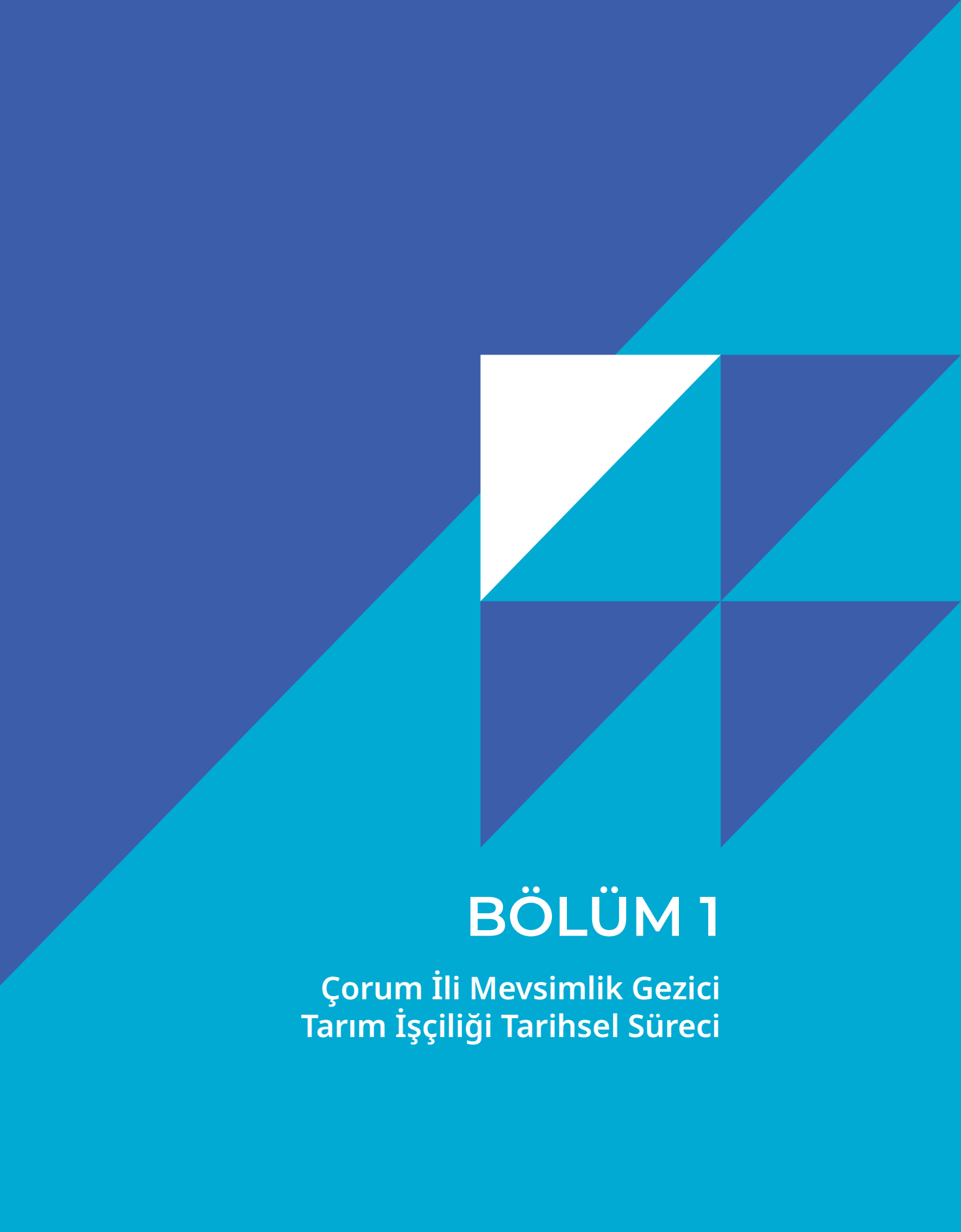
Bölüm 1. Tarihsel Süreç: Çorum ilinde mevsimlik gezici tarım işçiliğinin gelişimi, araştırmanın amacı ve kapsamı ele alınmaktadır.

Bölüm 2. Kurumsal Aktörler ve İlişki Ağı: Mevsimlik Tarım İşçileri Genelgesi ile tanımlanan “ideal” kurumsal yapı ile Çorum’daki “mevcut” işleyiş karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir. Bu bölümde, hizmet sunumunda yaşanan mekânsal, altyapısal ve koordinasyon kaynaklı boşluklar detaylandırılmaktadır.

Bölüm 3. Mevcut Durum Analizi: Raporun odağını oluşturan bu bölümde, sahadan elde edilen bulgular ilçe bazında sunulmaktadır. Barınma koşullarından (çadırın ötesinde), çocukların eğitimden kopuş süreçlerine, sağlık hizmetlerine erişimden çalışma ilişkilerindeki kayıt dışılığa kadar yaşanan sorunlar, “insan onuruna yaraşır yaşam” kriterleri üzerinden değerlendirilmektedir.

Bölüm 4. Uygulama Programı: Son bölümde ise tespit edilen sorunlara yönelik olarak Çorum Valiliği liderliğinde hayata geçirilecek 2026–2028 dönemi uygulama programı yer almaktadır. Barınma, sağlık, eğitim, çalışma koşulları ve sosyal uyum temaları altında somut hedefler belirlenmiştir.

Sonuç olarak bu rapor Çorum’un bereketli topraklarında ter döken binlerce insanın yaşam koşullarını iyileştirmeyi, çocukların geleceğini güvence altına almayı ve tarımsal üretimi sürdürülebilir kılmayı hedefleyen bir kalkınma ve sosyal adalet arayışının ürünüdür.

The background of the page is a solid blue color. Overlaid on this is a large, abstract geometric design. It consists of several triangles of different sizes and shades of blue. A prominent white triangle is located in the upper right quadrant, pointing downwards. Other blue triangles of varying sizes are scattered around it, some pointing upwards and some downwards, creating a complex, layered effect. The overall impression is modern and minimalist.

BÖLÜM 1

Çorum İli Mevsimlik Gezici
Tarım İşçiliği Tarihsel Süreci

1.1 Amaç, İçerik, Kapsam

Bu tarihsel süreç çalışması, Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçiliğinin 2014-2024 yılları içerisindeki gelişimini ve bu alanda yürütülen kurumsal müdahaleleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın temel odağı; mevsimlik tarımsal faaliyetlerde yer alan gezici haneler, işçiler ve onların çalışan ya da çalışmayan çocuklarına yönelik olarak hayata geçirilmiş program, proje, araştırma ve uygulamaların belirlenmesi ve bu çalışmalara ilişkin bilgi ve belgelerin derlenmesidir. Bu çerçevede, geçmişte uygulanmış veya hâlen devam eden girişimlerin sonuçları ve etkileri üzerinden, kurum ve kuruluşların mevsimlik gezici tarım işçiliğine yaklaşım biçimlerinin nasıl şekillendiğinin anlaşılması hedeflenmektedir.

Bu doğrultuda, Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçileri ve çocuklarına yönelik eğitim, sağlık, çocukların korunması, yaşam koşulları ve çalışma ortamı alanlarında faaliyet yürüten tüm paydaşların (kamu kurumları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve diğer ilgili aktörler) tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Söz konusu aktörler tarafından yürütülen program, proje ve rutin faaliyetlerin zaman içinde nasıl geliştiğinin bir zaman çizelgesi üzerinden ele alınması; geçmiş uygulamalardan edinilen deneyimlerin görünür kılınmasını ve gelecekte planlanacak çalışmaların daha etkili, gerçekçi, sonuç odaklı ve sürdürülebilir biçimde tasarlanmasını mümkün kılacaktır.

Bu bölüm, Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçiliğine yönelik müdahalelerin tarihsel seyrini bütüncül bir bakış açısıyla ele alarak, deneyimlerin nasıl yaşandığını açıklamayı amaçlamaktadır. Böylece hem mevcut durumun daha sağlıklı biçimde yorumlanmasına hem de ilerleyen dönemler için geliştirilecek uygulamalara yol gösterici bir çerçeve sunulması hedeflenmektedir.

1.2 Yöntem ve Araçlar

Bu bölüm, masa başı araştırma yöntemine dayalı olarak hazırlanmıştır. Çalışma kapsamında, 2014-2024 dönemini kapsayan yerel ve ulusal basın taraması, akademik yayınlar, kamu kurumları tarafından yayımlanmış raporlar ile proje ekibi tarafından daha önce üretilmiş çalışmalar incelenmiştir.

Araştırma sürecinde özellikle şu araçlardan yararlanılmıştır:

- > Ulusal ve yerel medya taraması yoluyla Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçiliğine ilişkin olay, uygulama ve kamu müdahalelerinin izlenmesi,
- > Akademik tezler ve araştırma raporları aracılığıyla mevsimlik tarım işçiliğinin Türkiye genelindeki yapısal özelliklerinin Çorum bağlamında değerlendirilmesi,
- > Valilik, il müdürlükleri ve ilgili kamu kurumlarının yayımladığı resmi veriler, belgeler,
- > Sivil toplum kuruluşlarının (özellikle çocuk işçiliği, barınma ve ayrımcılık alanında çalışan örgütlerin) çalışmaları.

Bu yöntem çerçevesinde elde edilen veriler nicel bir veri seti oluşturmak amacıyla değil; tematik ve tarihsel bir okuma yapmak üzere derlenmiş, karşılaştırılmış ve yorumlanmıştır. Bulguların sunumunda kaynaklar arası tutarlılık gözetilmiş, doğrulanamayan veya tekil iddialar analize dâhil edilmemiştir.

1.3 Bulgular ve Değerlendirme

Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçiliği, 2014–2024 dönemi boyunca kesintisiz biçimde devam eden bir olgu olmakla birlikte, bu sürecin erken yıllarına ilişkin kamuya açık ve dijital ortamda erişilebilir bilgi ve belgelerin oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. İnternet tabanlı tarama sonuçları, 2014–2016 yılları arasında Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik yürütülmüş proje, faaliyet veya kurumsal müdahalelere ilişkin doğrudan kayıtlara ulaşamadığını göstermektedir. Ancak bu durum, mevsimlik gezici tarım işçiliğinin bu dönemde mevcut olmadığına değil; aksine, sorunun kurumsal ve kamusal görünürlüğünün düşük olduğuna işaret etmektedir.

Söz konusu yıllarda Çorum'un tarımsal üretim deseni ve işgücü ihtiyacı dikkate alındığında, özellikle Güneydoğu Anadolu illerinden gelen mevsimlik gezici tarım işçisi ailelerin ilde çalışmaya devam ettiği bilinmektedir. Bu döneme ilişkin sınırlı akademik çalışmalar ve Türkiye geneline dair raporlar, çocuk işçiliği, barınma koşulları ve güvencesiz çalışma biçimlerinin Çorum'da da yaygın olduğuna dolaylı biçimde işaret etmektedir. Ancak bu sorunlar, il düzeyinde sistematik biçimde ele alınmamış; daha çok münferit vakalar ve bireysel gözlemler üzerinden gündeme gelmiştir.

2016 yılından itibaren, sivil toplum kuruluşlarının yayımladığı raporlar ve saha gözlemleri aracılığıyla Çorum'un mevsimlik gezici tarım işçileri açısından bir çalışma alanı olduğu daha görünür hâle gelmiştir. Bu dönemde başta Suriyeliler olmak üzere özellikle yabancı uyruklu işçilerin bakliyat hasadında çalıştığına dair bulgular kamuoyuna yansımış; göçmen işçilerin barınma ve çalışma koşulları tartışılmaya başlanmıştır. Bu gelişmeler, mevsimlik gezici tarım işçiliğinin yalnızca iç göçle sınırlı olmayan, birden fazla katmanlı bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymuştur.

2017 yılında Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik kurumsal müdahalelerin daha görünür ve eşgüdümlü hâle gelmeye başladığı görülmektedir. Bu kapsamda Çorum İl Umumi Hıfzısıhha Kurulu koordinasyonunda, geçici çadır yerleşim alanlarında barınma, sağlık, eğitim ve güvenlik başlıklarında çeşitli tedbirler alınmış; belediye, il özel idaresi ve ilgili kamu kurumları tarafından su temini, çöp toplama, mobil sağlık hizmetleri ve yerinde ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl Çorum'da etkili olan ani ve aşırı hava olaylarından yağış ve fırtına nedeniyle bazı geçici çadır yerleşim alanlarının zarar görmesi üzerine, İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü tarafından mevsimlik tarım işçileri için yeni çadırlar kurulmuş ve acil barınma ihtiyacı karşılanmıştır. Bu gelişmeler, 2017 yılının Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik hizmetlerin ilk kez daha

sistematiik, kurumsal ve eşgüdümlü biçimde ele alındığı bir yıl olarak öne çıktığını göstermektedir. Ancak alınan tedbirlerin büyük ölçüde hizmet sunumu ve insani destek odaklı kaldığı; uzun vadeli, izleme ve değerlendirme mekanizmaları güçlü bir uygulama çerçevesine henüz dönüşmediği anlaşılmaktadır.

2018 yılı ve sonrasında, Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçilerinin barınma ve yaşam koşulları yerel basında daha sık yer almaya başlamış; geçici çadır yerleşim alanlarının altyapı yetersizlikleri, sağlık riskleri ve çocukların eğitimden kopuşu daha görünür hâle gelmiştir. Bu süreçte İl Sağlık Müdürlüğü tarafından gezici sağlık hizmetlerinin devreye sokulması ve aşı, gebe-çocuk izlemi gibi uygulamaların kayda geçmesi, kamu müdahalelerinin daha düzenli hâle gelmeye başladığını göstermektedir.

2020-2021 döneminde Covid-19 salgını, Çorum'daki mevsimlik gezici tarım işçilerinin kırılganlığını daha da artırmış; hijyen, barınma ve sağlık hizmetlerine erişimdeki yapısal sorunlar belirginleşmiştir. Bu dönemde mobil sağlık ve aşı hizmetleri önemli bir müdahale alanı olarak öne çıkmış; tarım işçilerinin kamu sağlık sistemine geçici de olsa entegre edilmesine yönelik uygulamalar hayata geçirilmiştir. Salgın sürecinde ayrıca Çorum İl Jandarma Komutanlığı tarafından il genelinde zirai araçlar ile mevsimlik tarım işçilerini taşıyan servis araçlarına yönelik denetimler gerçekleştirilmiş; işçiler temizlik, maske kullanımı ve sosyal mesafe konularında bilgilendirilmiştir. Aynı dönem içerisinde, 2021 yılında, Çorum Belediyesi tarafından mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarına yönelik sosyal ve psiko-sosyal destek niteliği taşıyan faaliyetler de düzenlenmiştir.

2022 ve 2023 yıllarında, Mevsimlik Tarım İşçileri Projesi (METİP) kapsamında Çorum'da belirli konaklama alanlarının resmî olarak tanımlanması, altyapı hizmetlerinin sağlanması ve kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesine yönelik adımlar atılmıştır. Aynı dönemde çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik farkındalık çalışmaları ve kurum içi eğitimler yürütülmüş; ancak bu faaliyetlerin çoğunlukla proje bazlı sınırlı kaldığı görülmüştür.

2024 yılında Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik çalışmaların daha görünür ve kurumsal olarak koordine edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Çorum Valiliği tarafından yapılan açıklamada, METİP kapsamında Alaca (Günhan ve Ünal köyleri), Merkez Karaca Köyü ve Mecitözü Bahçelievler mevkiinin resmî konaklama alanları olarak belirlendiği; bu alanlarda barınma, sağlık, güvenlik ve altyapıya yönelik hizmetlerin ilgili kurumlar tarafından eşgüdüm içinde yürütüldüğü belirtilmiştir. Bu kapsamda İl Sağlık Müdürlüğü'nce sağlık taramaları ve aşılama yapılmış, İl Özel İdaresi ve Çorum Belediyesi tarafından zemin düzenlemesi, su tesisatı ve atık yönetimine ilişkin destekler sağlanmıştır. Şiddetli yağışlar nedeniyle bazı geçici çadır yerleşim alanlarının zarar görmesi üzerine İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü koordinasyonunda sahaya müdahale edilmiş; hasar gören yerleşimlerde mevsimlik tarım işçilerine battaniye ve iâşe desteği sağlanmıştır. Bu gelişmeler, 2024 yılında Çorum'da mevsimlik gezici ta-

rım işçilerine yönelik müdahalelerin ağırlıklı olarak barınma, sağlık ve afet yönetimi ekseninde ilerlediğini; ancak uygulamaların hâlen büyük ölçüde ihtiyaç ve kriz temelli olduğunu göstermektedir. Aynı yıl içerisinde Alaca ilçesini odağa alan ve mevsimlik göç sürecinde mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşam ve çalışma koşullarını inceleyen bir yüksek lisans tezinin hazırlanmış olması, konunun akademik düzeyde de ele alınmaya başladığına işaret etmektedir.

Bu tarihsel inceleme, Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçiliğinin 2014-2024 dönemi boyunca süreklilik gösteren, ancak uzun yıllar boyunca sınırlı kurumsal görünürlükle ele alınmış bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır. Erken yıllarda kamuoyu ve politika gündeminde yeterince yer bulamayan mevsimlik gezici tarım işçiliği, zaman içinde yaşanan olaylar, krizler, afetler ve artan akademik ve sivil toplum ilgisiyle birlikte daha görünür hâle gelmiştir. Özellikle 2017 yılı sonrasında kamu kurumları arasında koordinasyon arayışlarının başladığı, 2020-2021 yıllarında salgın döneminde sağlık ve güvenlik odaklı müdahalelerin öne çıktığı, 2022-2024 yıllarında ise METİP çerçevesinde barınma ve hizmet sunumuna yönelik daha sistematik adımların atıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, tarihsel seyir genel olarak değerlendirildiğinde, müdahalelerin büyük ölçüde ihtiyaç, kriz ve proje temelli ilerlediği; çocuk işçiliği, eğitim sürekliliği, çalışma koşulları ve izleme-değerlendirme mekanizmalarını kapsayan bütüncül ve kalıcı bir politika çerçevesine henüz tam anlamıyla dönüşmediği anlaşılmaktadır. Bu durum, Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçiliğinin yalnızca dönemsel bir sosyal sorun değil, uzun vadeli ve çok boyutlu bir kamu politikası alanı olarak ele alınması gerektiğini açık biçimde ortaya koymaktadır.

[31.05.2017]

Çorum'daki
Mevsimlik İşçilerin
Yaşam Standartları
Yükseltilecek

"Çorum SGK İl Müdürü
Sayın Duran CESUR ve
İŞKUR İl Müdürü Sayın Ali
ŞAHAN, Kaymakamımız
Sayın Coşkun DOĞAN'ı
makamında ziyaret
etti." Ziyaret sonrası
misafirlerimiz
Kaymakamımız ile beraber
ilçemizi gezdiler. Önce
İlçemizde bulunan süs
taşı atölyesini ardından
biyokütle enerji santralini
ve Figani Köyü'nde bulunan
mevsimlik tarım işçilerini
ziyaret ettiler.

AFAD'dan afetzede
tarım işçilerine yeni çadır
[08.09.2017]

Mevsimlik Tarım İşçileri
Bürosunca Mevsimlik
Tarım İşçileri Ziyaret Edildi
[13.09.2017]

Mevsimlik tarım işçilerinin
sorun ve çözüm önerileri
masaya yatırıldı
[29.08.2019]

Çorum İli MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLİĞİ TARİHSEL SÜRECİ 2014-2024

› 2017 › 2019
› 2013 › 2018

Mevsimlik tarım işçileri
sineklerle savaşıyor [30.07.2018]

Tarım İşçisi Cinayetinde Biri
Avukat Üç Kişi Tutuklandı
[25.06.2013]

Tarım işçileri zor şartlarda yaşam
mücadelesi veriyor
[30.07.2018]

Tarım işçilerinin bulunduğu
minibüse silahlı saldırı:
3 yaralı [24.06.2020]

Mevsimlik tarım
işçilerinin
sorunları görüşüldü
[03.02.2020]

Çorum'da mevsimlik tarım işçilerini taşıyan minibüs devrildi, 4 kişi yaralandı [25.08.2024]

Çorum'da tarım işçileri yürek burktu! [27.08.2024]

Çorum'da Tarım İşçilerine Yönelik Saldırı İddiası Hakkında İHD İnceleme ve Gözlem Raporu [14.08.2021]

Çorum'da etkili olan sağanak nedeniyle mevsimlik tarım işçilerinin kaldığı çadırları su bastı. [23.08.2024]

Alaca'daki mevsimlik tarım işçileri ve ailelerine yönelik verilen hizmetler açıklandı

Tarım işçilerinin çocukları gönüllüleri eğlendi [12.08.2021]

İŞKUR Müdürü Tuzcu'dan Mevsimlik İşçilere Ziyaret [29.06.2024]

'Mevsimlik tarım işçi ve ailelerinin yaşam koşulları iyileştiriliyor'

› 2021

› 2024

› 2020

› 2023

› 2025

'Mevsimlik Tarım İşçiliği Güvence Altına Alınmalı' [07.07.2020]

Çorum İl Jandarma Komutanlığı tarafından il genelinde zirai araçlar ile mevsimlik işçileri taşıyan servis araçları denetlendi. Ayrıca, tarım işçileri temizlik, maske kullanımı ve sosyal mesafe konusunda uyarıldı. [15.09.2020]

Çorum'da tarım işçilerinin yevmiyeleri belirlendi [18.05.2023]

Çorum'da traktörün çarptığı motosiklettaki 2 mevsimlik tarım işçisi yaralandı [05.06.2023]

7 yaşındaki çocuk soğan patozunun altında kalarak can verdi [11.09.2023]

"Çorum'da Tarım İşçileri için Tesisler Kurulmalı" [29.04.2025]

Mevsimlik tarım işçileri için koordinasyon toplantısı yapıldı [15.05.2025]

"Mevsimlik İşçilerin Çocukları Eğitimden Geri Kalmayacak" [16.09.2025]

The background of the page is a solid blue color. Overlaid on this is a large, abstract geometric pattern. It consists of several triangles of different sizes and orientations, some in a darker blue and others in a lighter blue. A prominent white triangle is located in the upper right quadrant, pointing towards the top right corner. The overall effect is a modern, minimalist design.

BÖLÜM 2

Çorum İlinde
Mevsimlik Tarım İşçiliği:
Kurumsal Aktörler ve İlişki Ağı

2.1 Amaç, İçerik, Kapsam

Bu bölümün temel amacı, Cumhurbaşkanlığı tarafından yayınlanan [2024/5 sayılı Mevsimlik Tarım İşçileri Genelgesi](#) uyarınca mevsimlik tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik olarak tanımlanan kurumsal yapı, görev dağılımı ve koordinasyon mekanizmalarını görünür kılmak; bu çerçeveden Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçiliği konusunda rol ve sorumluluğu olan aktörlerin konumunu ve aralarındaki ilişki ağını belirlemek ve analiz etmektir. Bu doğrultuda bölüm, mevsimlik gezici tarım işçiliğinin çok aktörlü ve çok boyutlu bir yönetişim alanı olduğu kabulünden hareketle, merkezi idare, taşra teşkilatları, yerel yönetimler ve diğer ilgili kurumlar arasında öngörülen işleyişi ortaya koymayı hedeflemektedir.

Bu kapsamda bölüm iki ana aşamada kurgulanmıştır. İlk olarak, Genelge kapsamında sorumlu kurumlar ve bu kurumlara tanımlanan görev ve yetkiler, mevzuat çerçevesi esas alınarak sistematik biçimde ele alınmaktadır. İkinci aşamada ise, bu tanımlı kurumsal yapı, “Çorum’da mevsimlik gezici tarım işçiliği bağlamında fiilen nasıl işlemektedir?” sorusu üzerinden değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme; kurumlar arası koordinasyon pratikleri, rol paylaşımı, etkileşim biçimleri ve olası boşluklara odaklanarak, yerel düzeyde mevcut kurumsal ilişki ağının analiz edilmesini amaçlamaktadır. Böylece bölüm, hem ulusal politika çerçevesi ile yerel uygulama arasındaki uyum ve ayrışma noktalarını görünür kılmayı hem de sonraki analiz ve öneri bölümleri için analitik bir zemin oluşturmayı hedeflemektedir.

2.2 Yöntem ve Araçlar

Bu bölüm, nitel araştırma yöntemine dayalı olarak hazırlanmıştır. Çalışmanın ilk aşamasında masa başı araştırması yürütülmüş; mevsimlik gezici tarım işçiliği, METİP uygulamaları ve ilgili kurumsal yapıya ilişkin mevzuat, genelgeler ve ikincil kaynaklar sistematik biçimde incelenmiştir. Ayrıca konuya ilişkin güncel tartışmaları ve uygulama örneklerini izleyebilmek amacıyla internet tabanlı haber ve açık kaynak taraması gerçekleştirilmiştir (Bölüm 1). Saha çalışması kapsamında ise Çorum’da ilgili kamu kurumlarının temsilcileriyle hem toplu hem de birebir görüşmeler yapılmış; mevsimlik gezici tarım işçileri ve tarım araçlarıyla gerçekleştirilen doğrudan görüşmeler aracılığıyla saha deneyimleri, uygulamadaki sorunlar ve kurumsal işleyişe dair nitel veriler toplanmıştır. Kurumsal aktörler arasındaki rollerin, ilişkilerin ve işbirliği boşluk-

larının analiz edilmesi ve görselleştirilmesi amacıyla haritalama yöntemi kullanılmış; bu yöntem, aktör şemalarının ve analitik grafiklerin oluşturulmasında destekleyici bir araç olarak değerlendirilmiştir.

2.3 Mevsimlik Tarım İşçileri Genelgesi Kapsamında Tanımlanan Hizmetler

Cumhurbaşkanlığı 2024/5 sayılı Mevsimlik Tarım İşçileri Genelgesi, mevsimlik tarım işçilerinin ve ailelerinin çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesini hedefleyen, çok aktörlü ve çok katmanlı bir yönetim yapısı tanımlamaktadır. Genelge, mevsimlik tarım işçiliğini yalnızca bir istihdam meselesi olarak değil; barınma, eğitim, sağlık, sosyal hizmetler, güvenlik ve sosyal güvenlik boyutlarını birlikte ele alan bütüncül bir politika alanı olarak ele almakta ve bu alanın yönetimi için merkezi ve yerel düzeyde kurumlar arası açık bir görev ve sorumluluk dağılımı öngörmektedir.

Bu çerçevede Genelge; valilikler başta olmak üzere, ilgili bakanlıkların taşra teşkilatları, yerel yönetimler, kolluk kuvvetleri ve bağlı/ilgili kurumlar arasında koordinasyona dayalı bir işleyiş kurgulamaktadır. Her bir kurumun görev alanı, belirli hizmet başlıkları üzerinden tanımlanmış; planlama, uygulama, izleme ve raporlama süreçleri eylem planları ve e-METİP (Elektronik Mevsimlik Tarım İşçileri Projesi) sistemi aracılığıyla birbirine bağlanmıştır.

Aşağıda Genelge kapsamında tanımlanan hizmet alanları ve bu hizmetlerin temel bileşenleri özetlenmektedir. Sunulan şemalar; geçici yerleşim alanlarından eğitime, sağlıktan ulaşıma ve güvenliğe, sosyal hizmetler ve istihdamdan yönetim ve denetime uzanan çok boyutlu hizmet yapısını bütüncül bir çerçevede görünür kılmayı amaçlamaktadır (Grafik 1).

Grafik 1 > Mevsimlik tarım işçileri genelgesi kapsamında tanımlanan hizmetler

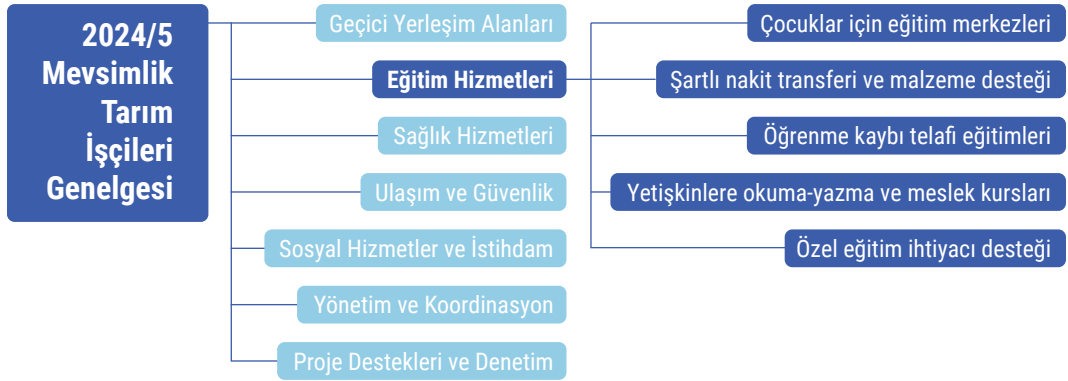

Genelgeye göre geçici yerleşim alanları; afet risklerinden uzak kamu arazileri üzerinde konumlandırılan, elektrik, su ve kanalizasyon altyapısına sahip, ortak kullanım alanlarıyla desteklenen ve düzenli çevresel ilaçlama ile atık yönetimi hizmetlerinin sağlandığı alanlar olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda bu alanlar, mevsimlik tarım işçilerinin e-METİP sistemine kayıt süreçlerinin yürütüldüğü, kamu hizmetlerine erişimin kolaylaştırıldığı ve farklı hizmet başlıklarının bir arada sunulduğu temel mekânsal çerçeveyi oluşturmaktadır.

2.3.1 Eğitim Hizmetleri

Eğitim hizmetleri, Genelge kapsamında, mevsimlik tarım işçileri çocuklarının ve yetişkin bireylerin eğitime erişimini güvence altına almayı amaçlayan temel hizmet alanlarından biridir. Genelge, mevsimlik tarım işçiliğinin göç niteliği nedeniyle ortaya çıkan eğitim kesintilerini azaltmayı, çocukların zorunlu eğitim süreçlerine devamını sağlamayı ve öğrenme kayıplarını telafi etmeyi öncelikli hedefler arasında tanımlamaktadır (Grafik 2).

Grafik 2 > Mevsimlik tarım işçileri genelgesi kapsamında eğitim hizmetleri

Bu kapsamda geçici çadır yerleşim alanlarında çocuklar için eğitim merkezlerinin oluşturulması, zorunlu eğitim çağındaki çocukların izlenmesi ve eğitim materyallerine erişimlerinin desteklenmesi öngörülmektedir. Şartlı nakit transferleri ve malzeme destekleri ile okula devamın teşvik edilmesi, çocukların daimî ikamet ettikleri yerlere döndüklerinde karşılaşılabilecekleri öğrenme kayıplarının telafi edilmesine yönelik eğitim programlarının uygulanması Genelge’de tanımlanan temel araçlar arasındadır. Bununla birlikte, özel eğitim ihtiyacı olan çocukların ilgili hizmetlere yönlendirilmesi ve yetişkin işçilere yönelik okuma yazma ile meslek edindirme kurslarının düzenlenmesi, eğitim hizmetlerinin kapsayıcılığını güçlendiren tamamlayıcı unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

2.3.2 Sağlık Hizmetleri

Genelge kapsamında, mevsimlik gezici tarım işçilerinin ve ailelerinin temel sağlık hizmetlerine düzenli ve kesintisiz erişimini sağlamayı amaçlayan öncelikli hizmet alanlarından biridir. Mevsimlik gezici tarım işçiliğinin göç temelli yapısı ve çalışma koşulları dikkate alınarak, Genelge sağlık hizmetlerinin yerinde, düzenli ve sürekli izleyici bir yaklaşımla sunulmasını öngörmektedir (Grafik 3).

Bu çerçevede, mevsimlik gezici tarım işçilerinin yoğun olarak bulunduğu geçici yerleşim alanlarında mobil sağlık ekiplerinin görevlendirilmesi, aşılama ve bulaşıcı hastalıklar başta olmak üzere kanser ve kronik hastalıklara yönelik tarama faaliyetlerinin düzenli biçimde yürütülmesi hedeflenmektedir. Kadın, gebe, bebek ve çocuk sağlığı izlemleri sağlık hizmetlerinin temel bileşenleri arasında yer almakta; aynı zamanda çalışan sağlığının korunmasına yönelik bilgilendirme faaliyetleri ile iş sağlığına ilişkin farkındalığın artırılması amaçlanmaktadır. Sunulan sağlık hizmetlerine ilişkin verilerin ilgili sistemlere aktarılması ise sağlık hizmetlerinin izlenebilirliğini ve bütüncül planlamayı destekleyen tamamlayıcı bir unsur olarak tanımlanmaktadır.

Grafik 3 > Mevsimlik tarım işçileri genelgesi kapsamında sağlık hizmetleri

2.3.4 Ulaşım ve Güvenlik

Genelge kapsamında, mevsimlik gezici tarım işçilerinin göç sürecinde ve geçici yerleşim alanlarında can ve mal güvenliğinin sağlanması temel hizmet alanlarından biridir. Genelge, mevsimlik gezici tarım işçiliğinin yüksek risk barındıran şehirler arası ve iş yrine ulaşım ile barınma koşulları dikkate alınarak, önleyici ve denetleyici tedbirlerin birlikte uygulanmasını öngörmektedir (Grafik 4).

Bu kapsamda, mevsimlik gezici tarım işçilerinin göç dönemlerinde kullandıkları güzergâhlarda trafik denetimlerinin artırılması ve işçileri taşıyan araçların 24.00-06.00

saatleri arasında şehirler arası yolculuk yapmalarının sınırlandırılması temel güvenlik önlemleri arasında yer almaktadır. Geçici yerleşim alanlarında ise kolluk kuvvetleri tarafından düzenli devriye faaliyetlerinin yürütülmesi, asayişin sağlanması ve olası risklerin erken aşamada tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca, tarımda iş aracılığı faaliyetlerinin kayıtlı ve denetlenebilir biçimde yürütülmesini sağlamak üzere tarım araçlarının belge kontrollerinin yapılması, hem işçi güvenliği hem de kayıtlı istihdamın desteklenmesi açısından tamamlayıcı bir unsur olarak tanımlanmaktadır.

Grafik 4 > Mevsimlik tarım işçileri genelgesi kapsamında ulaşım ve güvenlik hizmetleri

2.3.5 Sosyal Hizmetler ve İstihdam

Genelge kapsamında, mevsimlik gezici tarım işçilerinin ve ailelerinin sosyal korunma mekanizmalarına erişimini güçlendirmeyi, çocuk işçiliği risklerini azaltmayı ve kayıtlı istihdamı teşvik etmeyi hedefleyen temel hizmet alanlarından biridir. Genelge, mevsimlik gezici tarım işçiliğini yalnızca çalışma koşulları üzerinden değil; sosyal bütünleşme, kültürel yaşama erişim ve hak temelli destekler çerçevesinde ele almaktadır (Grafik 5).

Bu kapsamda, çocuk işçiliği ile mücadeleyle yönelik farkındalık ve izleme faaliyetleri yürütülmesi, mevsimlik gezici tarım işçilerinin çocukları ve aileleri için gezici kütüphane ve müze hizmetleri ile sosyal, sportif ve kültürel etkinliklerin düzenlenmesi öngörülmektedir. Aynı zamanda, tarımda iş aracılığı faaliyetlerinin kayıtlı ve denetlenebilir biçimde olmasını sağlamak amacıyla kayıtlı tarım aracılığının teşvik edilmesi, istihdam süreçlerinin daha güvenli ve izlenebilir hale getirilmesini amaçlamaktadır. Ailelerin inanç ve ibadet ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik hizmetler ise, geçici yerleşim sürecinde sosyal uyumu ve toplumsal refahı destekleyen tamamlayıcı bir unsur olarak tanımlanmaktadır.

Grafik 5 > Mevsimlik tarım işçileri genelgesi kapsamında **sosyal hizmetler ve istihdam hizmetleri**

2.3.6 Yönetim ve Koordinasyon

Yönetim ve Koordinasyon, Genelge kapsamında tanımlanan tüm hizmet alanlarının etkin, bütüncül ve sürdürülebilir biçimde yürütülmesini sağlayan temel yönetim çerçevesini oluşturmaktadır. Genelge, mevsimlik gezici tarım işçiliği alanında çok sayıda kurumun eş zamanlı sorumluluk üstlendiği yapıyı dikkate alarak, güçlü bir koordinasyon, izleme ve değerlendirme mekanizmasının kurulmasını öngörmektedir (Grafik 6).

Grafik 6 > Mevsimlik tarım işçileri genelgesi kapsamında **yönetim ve koordinasyon hizmetleri**

Ulusal düzeyde faaliyet gösteren Mevsimlik Tarım İşçiliği İzleme ve Değerlendirme Kurulu, Genelge kapsamında ulusal politika yönelimini belirleyen, kurumlar arası koordinasyonu güçlendiren ve uygulama sonuçlarını izleyerek sorun alanlarına yönelik

çözüm önerileri geliştiren üst düzey mekanizma olarak konumlanmaktadır. Bu ulusal çerçeveyi sahaya taşıyan ve yerel düzeyde uygulamanın koordinasyonunu sağlayan yapı ise il ve ilçe izleme/koordinasyon mekanizmalarıdır. İl ve ilçe düzeyinde görev yapan birimler;

- (i) yıllık eylem planlarının hazırlanması ve uygulanması,
- (ii) yerel kurumlar arasında eşgüdümün sağlanması ve,
- (iii) sahadaki uygulamaların izlenmesi süreçlerini yürütür.

Böylece ulusal kurulun belirlediği politika ve izleme yaklaşımı, yerel düzeyde eylem planları ve e-METİP veri akışı üzerinden somutlaşmakta; yerelden elde edilen veriler ve geri bildirimler de ulusal düzeyde izleme ve değerlendirme süreçlerini besleyerek iki yönlü bir yönetim döngüsü oluşturmaktadır.

2.3.7 Proje Destekleri ve Denetim

Genelge kapsamında uygulanacak faaliyetlerin sürdürülebilirliğini, hesap verebilirliğini ve mevzuata uygunluğunu güvence altına almayı amaçlayan tamamlayıcı bir hizmet alanı olarak tanımlanmaktadır. Genelge, mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik çalışmaların yalnızca kamu kurumları eliyle değil, meslek örgütleri, sivil toplum ve akademik aktörlerin de katkılarıyla güçlendirilmesini öngörmektedir (Grafik 7).

Grafik 7 > Mevsimlik tarım işçileri genelgesi kapsamında **proje destekleri ve denetim hizmetleri**

Bu çerçevede, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler tarafından geliştirilen proje ve uygulamaların desteklenmesi, sahada yenilikçi ve tamamlayıcı müdahalelerin hayata geçirilmesini mümkün kılmaktadır. Aynı zamanda, Genelge kapsamında aktarılan

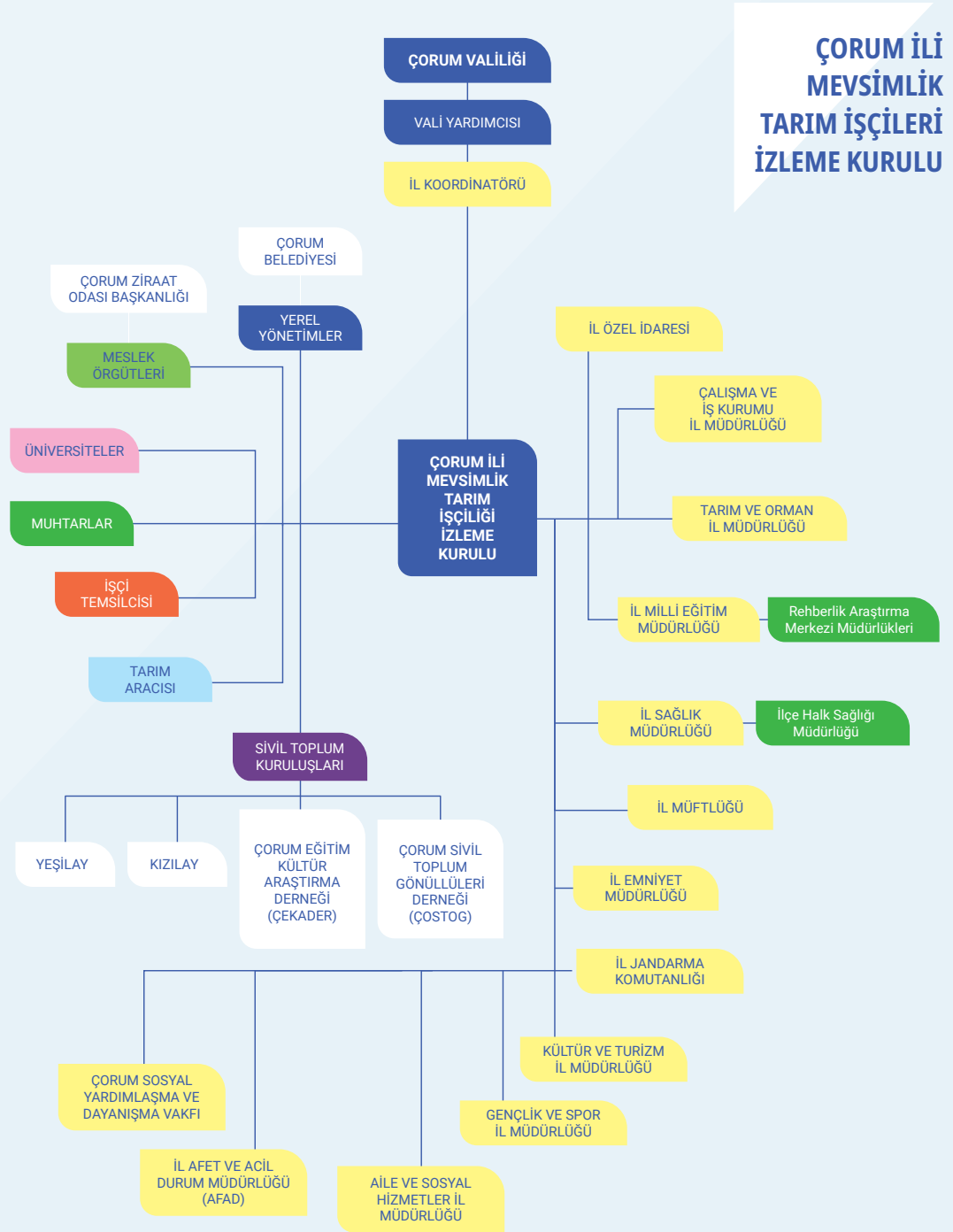

ödeneklerin amacına uygun ve verimli biçimde kullanılıp kullanılmadığının izlenmesi, bağımsız denetim mekanizmalarının işletilmesi ve mevzuata aykırı uygulamalara karşı idari ve cezai yaptırımların uygulanması öngörülmektedir. Bu yapı, hem kamu kaynaklarının etkin kullanımını güvence altına almakta hem de mevsimlik gezici tarım işçiliği alanında yürütülen çalışmaların hesap verebilirlik ilkeleri doğrultusunda sürdürülmesini desteklemektedir.

2.4 Mevsimlik Tarım İşçileri Genelgesi Kapsamında Tanımlanan Sorumlu Kurumlar ve Tanımlı Roller

Mevsimlik Tarım İşçileri Genelgesi uyarınca, mevsimlik tarım işçilerinin ve ailelerinin çalışma ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi amacıyla, merkezi ve yerel düzeyde çok katmanlı ve çok aktörlü bir kurumsal yapı tanımlanmıştır. Bu yapı; koordinasyon, hizmet sunumu, izleme ve denetim süreçlerinin farklı kurumlar arasında açık biçimde paylaşıldığı, eşgüdüme dayalı bir yönetim anlayışına dayanmaktadır (Grafik 8).

Grafik 8 > METİP Genelgesi Kapsamında Çorum İlinde Rol ve Sorumluluğu Bulunan Kurumlar

2.4.1 Koordinasyon ve Üst Düzey Yönetim Birimleri

Valilikler, mevsimlik gezici tarım işçilerinin yoğun olarak bulunduğu bölgelerde geçici yerleşim alanlarının oluşturulmasından ve bu alanların yönetiminden sorumlu temel idari birimlerdir. Valilikler, her yıl il düzeyinde sayısal verileri, performans hedeflerini ve ihtiyaç analizlerini içeren *eylem planlarını* hazırlamakta ve bu planları e-METİP sistemine aktarmaktadır. Ayrıca, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından aktarılan ödeneklerin amacına uygun ve verimli kullanımını denetlemek, kamu düzeni ve asayişin sağlanmasına yönelik tedbirleri almakla yükümlüdür. Bu süreçlerin izlenmesi ve koordinasyonunun sağlanmasında e-METİP merkezi bir veri tabanı olarak kullanılmaktadır.

e-METİP (Elektronik Mevsimlik Tarım İşçileri Projesi)

Mevsimlik Tarım İşçileri Genelgesi kapsamında tüm planlama, uygulama, izleme ve raporlama süreçlerini destekleyen temel dijital izleme ve koordinasyon aracıdır. Sistem, mevsimlik gezici tarım işçilerinin geçici yerleşim alanları, sunulan hizmetler ve uygulanan faaliyetlere ilişkin verilerin tek bir platformda toplanmasını ve ilgili kurumlar arasında paylaşılmasını amaçlamaktadır.

Bu kapsamda e-METİP; il ve ilçe düzeyinde hazırlanan yıllık eylem planlarının sisteme aktarılması, uygulama sürecinde toplanan sayısal verilerin izlenmesi ve hizmet sunumuna ilişkin gelişmelerin raporlanması için kullanılmaktadır. Sağlık, eğitim, barınma ve güvenlik gibi farklı hizmet alanlarına ilişkin verilerin sisteme girilmesi, hem yerel düzeyde uygulamaların takibini hem de ulusal düzeyde izleme ve değerlendirme süreçlerinin güçlendirilmesini sağlamaktadır. Böylece e-METİP, yerel uygulamalar ile ulusal politika düzeyi arasında veri temelli bir geri bildirim mekanizması oluşturan merkezi bir araç olarak işlev görmektedir.

Mevsimlik Tarım İşçiliği İzleme ve Değerlendirme Kurulu: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı başkanlığında toplanarak politika yönelimlerini belirlemekte, kurumlar arası koordinasyonu güçlendirmekte ve valilikler tarafından yürütülen faaliyetleri izleyerek karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirmektedir.

İl ve İlçe Koordinatörleri: Bu ulusal çerçeveyi sahaya taşıyan yapı ise il ve ilçe koordinatörleridir. Valiler ve kaymakamlar tarafından görevlendirilen bu koordinatörler; eylem planlarının hazırlanması, uygulanması ve izlenmesi süreçlerinde emniyet, sağlık, milli eğitim ve diğer ilgili yerel kurumlar arasında iş birliğini sağlamakla yükümlüdür.

2.4.2 Eğitim, Kültür ve Sosyal Hizmet Birimleri

İl/İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri: Geçici yerleşim alanlarında çocuklar için eğitim merkezlerinin oluşturulmasını sağlamak ve zorunlu eğitim çağındaki çocukların eğitim süreçlerini izlemekle sorumludur. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin çocuklarının daimî ikamet ettikleri yerlere dönüşlerinde ortaya çıkabilecek öğrenme kayıplarının giderilmesine yönelik telafi eğitimlerinin planlanması ve uygulanması bu kapsamda yürütülen temel görevler arasındadır. Ayrıca, e-Okul sistemi üzerinden tutulan eğitim verilerinin e-METİP sistemine aktarılması yoluyla izleme ve raporlama süreçlerine katkı sağlanması yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu yükümlülükler, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından, mevsimlik tarım işçileri ile göçer ve yarı göçer ailelerin çocuklarının eğitime erişimini artırmak amacıyla yayımlanan 6 Ağustos 2024 tarihli ve 2024/52 sayılı *Mevsimlik Tarım İşçileri ile Göçer ve Yarı Göçer Ailelerin Çocuklarının Eğitime Erişimi* konulu Genelge ile açık biçimde tanımlanmıştır. Söz konusu Genelge, 27 Nisan 2024 tarihli ve 2024/5 sayılı *Mevsimlik Tarım İşçileri* konulu Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile uyumlu olarak; il ve ilçe düzeyinde yürütülecek önleme, tespit, takip ve telafi çalışmalarının yanı sıra valiliklerin ve ilgili kurulların sorumluluklarını ayrıntılı şekilde düzenlemektedir.

Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri: Mevsimlik gezici tarım işçilerinin ve ailelerinin sosyal hizmetlere erişimini sağlamak, sosyal destek mekanizmaları konusunda bilgilendirme yapmak ve özellikle kadınlar, çocuklar, engelliler ve yaşlılara yönelik koruyucu ve destekleyici hizmetleri sunmakla görevlidir. Okul öncesi çağındaki çocuklara yönelik bakım ve erken çocukluk eğitimi hizmetlerinin geçici yerleşim alanlarında sunulabilmesi için gerekli personelin görevlendirilmesi de bu birimlerin sorumlulukları arasında yer almaktadır.

İl/İlçe Müftülükleri: Mevsimlik gezici tarım işçilerinin ve ailelerinin inanç ve ibadet ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Bunun yanı sıra, çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik olarak ailelere bilgilendirici ve farkındalık artırıcı çalışmalar yürütülmesi görevini üstlenmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Gençlik ve Spor Bakanlığı: Geçici yerleşim alanlarında gezici kütüphane ve müze hizmetlerinin sunulması ile çocuklar ve gençlere yönelik sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerin düzenlenmesinden sorumludur.

2.4.3 Sağlık, Güvenlik ve Altyapı Birimleri

İl/İlçe Sağlık Müdürlükleri: Mevsimlik gezici tarım işçilerinin ve ailelerinin temel sağlık hizmetlerine düzenli erişimini sağlamakla sorumludur. Bu kapsamda, aşılama hizmetleri, kanser taramaları ile gebe, bebek ve çocuk sağlığına yönelik izleme faaliyetlerinin periyodik olarak yürütülmesi amacıyla mobil sağlık ekiplerinin oluşturulması yükümlülüğü bulunmaktadır. Sunulan sağlık hizmetlerine ilişkin verilerin e-METİP sistemine aktarılabilmesi için gerekli teknik ve idari altyapının kurulması ve işletilmesi de İl Sağlık Müdürlüklerinin görevleri arasındadır.

Kolluk kuvvetleri (Emniyet ve Jandarma): Mevsimlik gezici tarım işçilerinin göç süreçlerinde yol ve trafik güvenliğinin sağlanmasından sorumludur. Bu kapsamda, işçileri taşıyan araçların 24.00–06.00 saatleri arasında şehirler arası yolculuk yapmamalarının denetlenmesi ve trafik kontrollerinin artırılması yükümlülüğü bulunmaktadır. Ayrıca, geçici yerleşim alanlarında düzenli devriye faaliyetlerinin yürütülmesi, kimlik bildirimlerinin alınarak e-METİP sistemine aktarılması ve tarım araçlarının yetki ve belge kontrollerinin yapılması kolluk kuvvetlerinin sorumluluk alanında yer almaktadır.

Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları (YİKOB), İl özel idareleri ve Belediyeler: Mevsimlik gezici tarım işçileri için oluşturulan geçici yerleşim alanlarının elektrik, su ve kanalizasyon altyapısının kurulmasından ve işlerliğinin sağlanmasından sorumludur. Çöp toplama, çevre sağlığına yönelik ilaçlama ve temiz içme suyunun temini hizmetleri, belediye sınırları içinde belediyeler; belediye sınırları dışında ise il özel idareleri tarafından yürütülmekle yükümlüdür.

2.4.4 İstihdam ve Sosyal Güvenlik Birimleri

Çalışma ve İş Kurumu (İŞKUR) ve Sosyal Güvenlik İl Müdürlükleri: Mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalışma ve sosyal güvenlik haklarının geliştirilmesine yönelik tedbirleri almakla sorumludur. Bu kapsamda, kayıtlı tarım araçları aracılığıyla mümkün olduğunca kayıtlı istihdamın teşvik edilmesi, kayıt dışılığın azaltılması ve işçilerin sosyal güvenlik sistemine erişiminin güçlendirilmesi bu kurumların sorumlulukları arasındadır. Ayrıca, mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik okuma-yazma, meslek edindirme ve iş sağlığı ve güvenliği eğitimlerinin planlanması ve uygulanması da bu birimlerin görevleri arasında yer almaktadır. Mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik yürütülen çalışmalar mevzuat ve görev tanımları çerçevesinde İŞKUR İl Müdürlüğü'nün sekreteryasında gerçekleştirilmiştir. Özellikle işgücü temini, kayıtlılığın artırılması, iş ve işçi eşleştirme süreçleri ile kurumlar arası veri paylaşımı ve yönlendirme faaliyetlerinde İŞKUR İl Müdürlüğü tarafından gerçekleştirildiği dile getirilmiştir.

Tarım ve Orman Bakanlığı taşra teşkilatı ile ziraat odaları, geniş tarım alanlarına yayılan mevsimlik gezici tarım işçilerinin kayıt altına alınması süreçlerinde kolluk kuvvetlerine bilgi sağlamakla ve sürecin etkin yürütülmesine katkı sunmakla yükümlüdür. Bu katkı, hem hizmetlerin doğru hedef kitleye ulaştırılmasını hem de izleme ve denetim mekanizmalarının sağlıklı işlemlerini destekleyen tamamlayıcı bir rol üstlenmektedir.

Bu kurumsal yapı, her biri farklı sorumluluk alanlarına sahip ancak ortak bir hedef doğrultusunda birlikte işleyen bir sistem olarak kurgulanmıştır. Kurumlar arası eşgüdümün zayıflaması ya da tanımlı görevlerin aksamaması durumunda, mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik bütüncül yaklaşımın etkisinin azalması ve sistemin genel işleyişinde aksamalar yaşanması riski ortaya çıkmaktadır.

The background of the page is a solid blue color. Overlaid on this is a large, abstract geometric pattern. It consists of several triangles of different sizes and orientations, some in a darker blue and others in a lighter blue. A prominent white triangle is located in the upper right quadrant, pointing towards the top right corner. The overall effect is a modern, minimalist design.

BÖLÜM 3

Çorum İli Mevsimlik Gezici
Tarım İşçileri Mevcut Durumu

3.1 Amaç, İçerik ve Kapsam

Bu bölümün temel amacı, Çorum’da mevsimlik gezici tarım işçilerinin geçici çadır yerleşim alanlarında karşılaştıkları yaşam ve çalışma koşullarını ilçe bazında, çok boyutlu ve bütüncül bir perspektifle ortaya koymaktır. Çalışma, yukarıda da belirtildiği gibi mevsimlik gezici tarım işçiliğini yalnızca bir istihdam meselesi olarak değil; barınma, sağlık, eğitim, çocuk hakları, sosyal kabul ve kurumsal yönetim başlıklarıyla iç içe geçmiş yapısal bir alan olarak ele almaktadır.

Bu çerçevede bu bölüm, Çorum Merkez, Alaca, Mecitözü ve Sungurlu ilçelerinde mevsimlik gezici tarım işçilerinin yoğunlaştığı geçici çadır yerleşim alanlarına odaklanarak aşağıdaki yedi temel boyutu kapsamaktadır:

- 1 Demografik yapı ve yoğunluk:** Mevsimlik gezici tarım işçilerinin ilçe bazında tahmini sayıları, yöreye geliş ve ayrılış dönemleri ile yerleşimlerin mekânsal dağılımı ele alınmaktadır. Bu başlık altında, işçi hareketliliğinin mevsimselliği ve ilçeler arasında farklılaşan yoğunluk profilleri değerlendirilmekte; Alaca ilçesinde yarı yerleşikleşme eğilimleri, Mecitözü ve Merkez ilçede dağınık ve geçici yerleşim yapıları, Sungurlu’da ise azalan işçi sayısı gibi farklı örüntüler olarak ele alınmaktadır.
- 2 Barınma ve altyapı koşulları:** Geçici çadır yerleşim alanlarının fiziki durumu; yer seçimi (dere yatağı, tarla kenarı, kamu arazisi vb.), sel ve afet riski, su, elektrik, tuvalet, banyo, çöp toplama ve çevre ilaçlama gibi temel altyapı hizmetlerine erişim düzeyi üzerinden incelenmektedir.
- 3 Çalışma ve ücret ilişkileri:** Mevsimlik gezici tarım işçilerinin hangi ürünlerde ve hangi işlerde çalıştıkları (soğan, patates, şeker pancarı, mercimek vb.), yevmiye ve götürü usulü ödeme biçimleri, tarım araçlarının (çavuş) rolü ve kayıt dışılık düzeyi değerlendirilmektedir.
- 4 Çocukların eğitimi ve korunması:** Mevsimlik gezici tarım işçisi ailelerin çocuklarının okula erişimi, eğitimden kopuş biçimleri ve çocuk işçiliğinin yaygınlığı bu başlık altında değerlendirilmektedir. Sahada gözlemlenen çocuk profili, ailelerin çocuk emeğine bakışı ve eğitim kurumlarının sahaya erişim kapasitesi birlikte ele alınarak, çocuk hakları perspektifiyle değerlendirilmektedir.
- 5 Sağlık ve hijyen koşulları:** Yerleşim alanlarında temiz suya erişim, tuvalet ve banyo imkânları, çevre hijyeni, bulaşıcı hastalık riski gibi konular incelenmektedir. Ayrıca, mobil sağlık hizmetleri, aile hekimliği sistemi içinde “misafir” kayıtlar ve kurumlar arası veri uyumsuzluklarının hizmet sunumuna etkisi değerlendirilmektedir.
- 6 Yerel ilişkiler ve sosyal kabul:** Mevsimlik gezici tarım işçileri ile yerel halk, muhtarlar, çiftçiler ve yerel yönetimler arasındaki ilişkiler; önyargılar, güvenlik al-

gıları ve sosyal dışlanma pratikleri üzerinden ele alınmaktadır. Yerleşim alanlarının köy veya ilçe sınırları içinde kabul görmemesi, bu durumun barınma ve hizmet sunumunu nasıl zorlaştırdığıyla birlikte analiz edilmektedir.

- 7 Kurumsal koordinasyon ve yönetim:** METİP genelgesi çerçevesinde il ve ilçe düzeyinde görevli kurumların (İŞKUR, Tarım ve Orman, Sağlık, Milli Eğitim, Aile ve Sosyal Hizmetler, belediyeler, jandarma/emniyet vb.) rol ve sorumlulukları; veri üretimi, paylaşımı ve sahadaki uygulamalar bağlamında değerlendirilmektedir. Kurumlar arası koordinasyon eksiklikleri, e-METİP sisteminin işleyişi ve bütçe-eylem planı ilişkisi bu başlık altında ele alınmaktadır.

Bu bölümde yer alan bulgular 2014-2024 dönemini kapsayan masa başı çalışma sonuçları, 13-17 Ekim 2025 tarihlerinde gerçekleştirilen saha çalışması sırasında gerçekleştirilen yerinde gözlemler (Ek 1), çadır yerleşimi ziyaretleri ve kamu kurumları, yerel yönetimler, meslek örgütleri ve diğer paydaşlarla yapılan toplantı ve görüşmelere dayanmaktadır. Böylece, geçmiş on yıla yayılan yapısal sorunlar ile sahada gözlemlenen güncel durum birlikte değerlendirilerek bir mevcut durum çerçevesi sunulmaktadır.

Çorum Valiliği toplantısı, Ekim 2025

3.2 Yöntem ve Araçlar

Mevcut durum tespiti, çok boyutlu ve bütüncül bir yöntem seti kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma;

- (a) masa başı çalışması,
- (b) ilgili kamu kurumları ve yerel aktörlerle yapılan bilgilendirme ve değerlendirme toplantıları,

- (c) mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşadığı çadır yerleşimlerine yönelik saha ziyaretleri, fotoğraf belgelemesi ve yerinde gözlemler,
- (d) yerel paydaşlarla gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler (valilik, kaymakamlıklar, belediyeler, il/ilçe müdürlükleri, ziraat odaları, tarım aracıları, muhtarlar vb.) ve
- (e) saha çalışmaları sırasında tutulan ayrıntılı saha notlarının derlenmesi ve analizi yoluyla oluşturulmuştur.

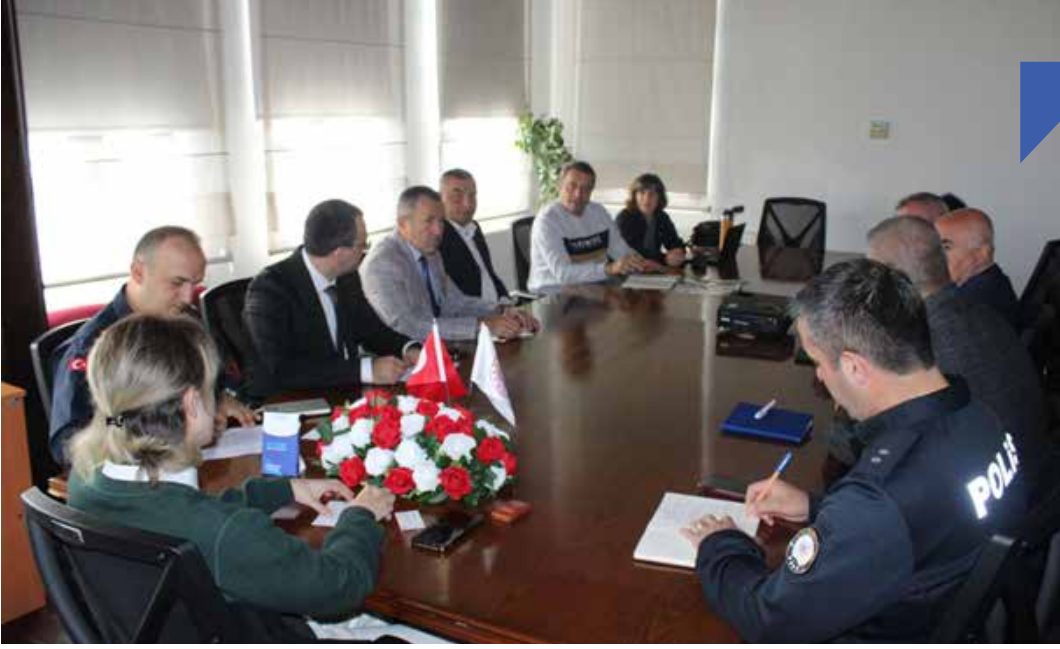
Masa başı çalışma kapsamında, 2014–2024 dönemine ilişkin resmî belgeler, akademik çalışmalar, medya taraması, önceki proje ve raporlar incelenmiş; ayrıca mevsimlik gezici tarım işçilerine ilişkin kurumsal görev ve sorumlulukları gösteren ilişki ağı analizleri yapılmıştır. Bu aşamada elde edilen bulgular, saha çalışmasının tasarlanmasında ve doğrulanmasında temel referans olarak kullanılmıştır.

Saha çalışması; Çorum Merkez, Mecitözü, Alaca ve Sungurlu ilçelerini kapsayacak şekilde planlanmış ve uygulanmıştır. Program çerçevesinde:

- > *Çorum Merkez’de*, valilik koordinasyonunda gerçekleştirilen bilgilendirme ve değerlendirme toplantısı ile kurumların mevcut uygulamaları, veri setleri ve işbirliği kapasitesi ele alınmış; ardından merkez ilçedeki çadır yerleşim alanlarında yerinde incelemeler yapılmıştır.
- > *Mecitözü’nde*, Damızlık Yetiştiricileri Birliği yerleşkesi başta olmak üzere tarım işçilerinin barındığı alanlar ziyaret edilmiş; kaymakamlık ve ilçe kurumlarıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir.
- > *Alaca’da*, hastane ve fen lisesi çevresinde yoğunlaşan geçici çadır yerleşim alanlarında gözlem yapılmış; yarı yerleşik işçi profili, barınma biçimleri ve çocukların durumu değerlendirilmiştir.
- > *Sungurlu’da*, ürün deseni (şeker pancarı, mercimek vb.) ile işçi profili arasındaki ilişkiye odaklanan toplantı ve saha incelemeleri gerçekleştirilmiştir.

Buna ek olarak, *Çorum Merkez İlçe Ziraat Odası* tarafından organize edilen çiftçi toplantısına katılım sağlanmış; mevsimlik gezici tarım işçilerini istihdam eden çiftçilerin işgücü ihtiyacı, ücretlendirme, aracılık sistemi ve barınma pratiklerine ilişkin görüşleri alınmıştır. Geçici çadır yerleşimlerine yapılan ziyaretlerde ise işçiler ve aileleriyle doğrudan temas kurularak, barınma, sağlık, eğitim, çalışma koşulları ve karşılaştıkları sorunlara dair nitel veri elde edilmiştir.

Tüm bu süreç boyunca, gözlem formları, saha notları, fotoğraf ve mekânsal işaretleme (yerleşim alanlarının konumu, risk durumu, altyapı varlığı vb.) gibi araçlar kullanılmış; elde edilen veri ve bilgiler masa başı bulgularla karşılaştırılarak analiz edilmiştir. Böylece, Çorum’da mevsimlik gezici tarım işçilerinin mevcut durumuna ilişkin nicel ve nitel veriye dayalı, sahayla doğrulanmış bir değerlendirme ortaya konulmuştur.

Çorum Mecitözü Kaymakamlığı toplantısı, Ekim 2025

3.3 Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, Çorum’da mevsimlik gezici tarım işçilerinin mevcut durumunu ortaya koymayı amaçlamakla birlikte, saha çalışmasının yürütülme koşullarından ve veri erişimindeki çeşitli sorunlardan kaynaklanan bazı sınırlılıklar içermektedir.

İlk olarak, kamu kurumlarından talep edilen nicel ve nitel verilerin tamamına yeterli düzeyde erişilememiş olması, mevcut durum analizinin kapsamını sınırlayan temel etkenlerden biridir. Çalışma kapsamında; mevsimlik gezici tarım işçilerinin sayısı, ilçelere ve aylara göre dağılımı, çocuk nüfusu, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim gibi başlıklarda çeşitli kurumlar nezdinde veri talebinde bulunulmuştur. Ancak bu verilerin bir kısmının ya hiç paylaşılmaması, bir kısmının güncel olmaması ya da kurumlar arasında farklı format ve içeriklerde tutulması nedeniyle karşılaştırılabilir ve bütüncül bir veri seti oluşturmak mümkün olmamıştır. Kurumlar arası koordinasyon ve veri paylaşım mekanizmalarının sınırlı olması, sahada gözlemlenen durumun sayısal olarak net biçimde ortaya konulmasını güçleştirmiştir. Bu durum, analizde nitel gözlem ve paydaş görüşmelerinin ağırlığının artmasına yol açmıştır.

İkinci olarak, saha çalışmasının gerçekleştirildiği dönemde mevsimlik gezici tarım işçilerinin önemli bir bölümünün Çorum’dan ayrılmış olması, saha verisinin derinliğini etkileyen bir diğer temel sınırlılık olarak öne çıkmaktadır. Saha çalışması, ürünlerin

büyük ölçüde hasat edildiği ve tarımsal faaliyetlerin azaldığı bir dönemde gerçekleştirilmiştir. Buna bağlı olarak, mevsimlik gezici tarım işçilerinin geçici çadır yerleşim alanlarının önemli bir kısmı kısmen ya da tamamen boşaltılmıştır. Bu durum, yeterli sayıda aktif çadır yerleşimine ve işçi ailesine doğrudan erişimi sınırlamış; özellikle çocuklar, kadınlar ve çalışma koşullarına ilişkin gözlemlerin sayısal ve mekânsal çeşitliliğini azaltmıştır. Dolayısıyla saha çalışmasında elde edilen bulgular, hasat sezonunun yoğun olduğu dönemlere kıyasla daha sınırlı bir örnekleme dayanmaktadır.

Bu iki temel sınırlılık, çalışmanın bulgularının geçerliliğini ortadan kaldırmamakla birlikte, sonuçların değerlendirilmesinde mevsimsellik, veri erişimi ve saha zamanlaması faktörlerinin göz önünde bulundurulmasını gerekli kılmaktadır.

3.4 İlçelere Göre Yoğunluk ve Demografik Yapı

Alaca (Çorum'da ilçelerin "çekim merkezi"): En yüksek mevsimlik gezici tarım işçisi yoğunluğuna sahip ilçedir. İlçeye tarımsal üretim amacıyla yaklaşık 3.000 kişi (çocuk sayısı yaklaşık 1.200–1.500) gelmekte, işçilerin bir kısmı ilçedeki kiralık konutlarda, bir kısmı geçici çadır yerleşimlerinde konaklamaktadır. Yerleşim biçimi "yarı-yerleşik" bir profile evrilmektedir. Geçici çadır yerleşimleri, özellikle hastane arkası ile fen lisesi arkasındaki arazilerde yoğunlaşmaktadır.

Çorum-Alaca ilçesi geçici çadır yerleşim alanı, Ekim 2025

Mecitözü (dağınık yerleşim ve altyapı açığı): İlçeye mevsimlik gezici tarım işçileri kapsamında yaklaşık 200 kayıtlı ve 300-400 kayıt dışı olmak üzere toplamda yaklaşık 600 kişilik değişken bir nüfus gelmektedir. Geçici konaklama, merkez ilçe ve çevre köylerde dağınık biçimdedir. Bu noktada Damızlık Yetiştiricileri Birliği sahası konaklama açısından öne çıkan alan olarak dikkat çekmektedir. Altyapı hizmetleri (su, elektrik, tuvalet, çöp toplama) ilçedeki en kritik sorun alanlarını oluşturmaktadır. Ayrıca, ilçeye Amasya'dan günübirlik işçi hareketliliği yaşanmaktadır.

Çorum Mecitözü Damızlık Yetiştiricileri Birliği arsası geçici çadır yerleşim alanı, Ekim 2025

Çorum Merkez (çoklu küçük yerleşim hattı): Celilkırı öne çıkan ana yerleşim alanı olmak üzere 7-8 geçici çadır yerleşim yeri tespit edilmiştir. Kamu arazilerinde düzensiz çadır yerleşimi söz konusudur.

Çorum Merkez ilçe geçici çadır yerleşim alanı, Ekim 2025

Sungurlu (azalan fakat hedeflenebilir potansiyel): Son yıllarda işçi sayısı belirgin bir şekilde düşmüş; 2025 yılı sezonunda yaklaşık 8-10 aile (~50 kişi) bildirilmektedir. Ürün deseni şeker pancarı ve yeşil mercimek ağırlıklıdır. Su kısıtı ve ekim alanı daralması işçi çekimini azaltan temel etkenlerdir.

Harita 1 > Çorum İlinde Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin İlçelere Göre Dağılımı (2024)

Mevsimlik Tarım İşçileri (Toplam)

E: Erkek / K: Kadın / Ç: Çocuk

3.5 Saha Bulguları: Günlük Yaşam, Çalışma Koşulları ve Hizmetlerle Etkileşim

Bu bölümde, Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçilerinin geçici yerleşim alanlarında sürdürdükleri yaşamın ve tarımsal üretim sürecine dâhil olma biçimlerinin, sahada gözlemlenen somut pratikler üzerinden kapsamlı bir betimlemesine yer verilmektedir. İlçelere göre farklılaşan işçi yoğunluğu, yerleşim biçimi ve kalış süreleri dikkate alınarak, mevsimlik gezici tarım işçilerinin barınma koşulları, temel altyapıya erişim düzeyleri, sağlık ve hijyen uygulamaları, çocukların gündelik yaşamı ve eğitime erişim deneyimleri, çalışma ilişkileri ve ücretlendirme pratikleri ile yerel topluluklar ve kamu kurumlarıyla kurdukları etkileşimler birlikte ele alınmaktadır.

Saha bulguları, mevsimlik gezici tarım işçiliğinin Çorum bağlamında yalnızca dönemsel bir istihdam ilişkisi olarak değerlendirilemeyeceğini; aksine, geçici mekânlar üzerinden kurulan, farklı hizmet alanlarıyla eş zamanlı temas eden ve çok sayıda kurumsal aktörle dolaylı ya da doğrudan ilişki içinde şekillenen bir yaşam alanı oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Geçici çadır yerleşimlerinin konumu, fiziksel niteliği ve altyapı olanakları; sağlık ve eğitim hizmetlerinin sunum biçimi ve sürekliliği; çocukların tarımsal üretim süreçlerine katılımı; çalışma koşulları ve gelir elde etme biçimleri ile yerel düzeydeki sosyal ilişkiler, bu yaşam alanının temel bileşenleri olarak öne çıkmaktadır.

Bu çerçevede, burada yer verilen bulgular, mevsimlik gezici tarım işçilerinin karşılaştıkları koşulları olması gereken duruma bağlı bir değerlendirmeye tabi tutmak yerine, sahada nasıl deneyimlendiğini ve gündelik yaşam pratikleri içinde nasıl şekillendiğini görünür kılmayı amaçlamaktadır. Yerleşim alanlarında yapılan gözlemler, işçiler ve aile bireyleriyle gerçekleştirilen görüşmeler, kamu kurumları ve yerel aktörlerle gerçekleştirilen temaslar ile saha notlarının birlikte değerlendirilmesi, bu yaşam ve çalışma koşullarının çok boyutlu yapısını ortaya koyan temel veri setini oluşturmaktadır.

Bulgular, farklı hizmet alanlarının (barınma, sağlık, eğitim, sosyal hizmetler ve çalışma yaşamı) sahada birbirinden bağımsız biçimde değil, çoğu zaman eş zamanlı ve birbirini etkileyen süreçler üzerinden deneyimlendiğini göstermektedir. Örneğin, yerleşim alanlarının konumu ve altyapı özellikleri, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim biçimlerini doğrudan etkilerken; çalışma süreleri ve gelir pratikleri, çocukların gündelik yaşamı ve eğitime katılımı üzerinde belirleyici olmaktadır. Benzer biçimde, yerel topluluklarla kurulan ilişkilerin niteliği, hem barınma olanaklarını hem de kamu hizmetlerinin sahaya ulaşma biçimini şekillendiren önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

Sahada karşılaşılan ve gözlemlenen gerçeklik, raporun ilerleyen bölümlerinde ele alınan kurumsal yapı, koordinasyon mekanizmaları ve politika uygulamalarına ilişkin değerlendirmeler için sağlam bir zemin sunmaktadır. Mevzuat ve kurumsal düzenlemeler ile sahadaki uygulama pratikleri arasındaki ilişkinin daha sağlıklı biçimde analiz edilebilmesi, ancak bu gündelik yaşam ve çalışma koşullarının bütüncül olarak anlaşıl-

masıyla mümkün olabilecektir. Bu nedenle, aşağıdaki alt başlıklarda yer alan bulgular, Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçilerinin mevcut durumuna ilişkin betimleyici bir çerçeve sunmakla birlikte, aynı zamanda raporun analitik tartışmaları için temel referans noktalarından birini oluşturmaktadır.

3.5.1 Barınma ve Altyapı Koşulları: Geçici Yerleşimlerde Mekânsal ve Fiziksel Düzen

Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçilerinin barınma pratikleri, büyük ölçüde geçici çadır yerleşimleri üzerinden şekillenmektedir. Saha çalışması kapsamında ziyaret edilen yerleşim alanları, ilçelere göre farklılaşmakla birlikte, çoğunlukla tarım arazilerine bitişik alanlarda, dere yataklarına yakın bölgelerde, yol kenarlarında ya da kamuya ait ancak yerleşim amacıyla düzenlenmemiş araziler üzerinde konumlanmaktadır. Yerleşim alanlarının bu biçimde dağınık ve geçici nitelik taşıması, barınma koşullarının sürekliliğini ve mekânsal düzenini belirleyen temel unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır.

Geçici çadır yerleşimlerinde barınma birimleri genellikle plastik branda, naylon ve basit ahşap, metal iskeletlerden oluşmakta; haneler arasında belirgin bir planlama ya da düzen bulunmamaktadır. Çadırların konumlanması çoğu zaman arazi eğimi, rüzgâr yönü veya su akışı gibi çevresel faktörler dikkate alınmadan gerçekleşmektedir. Bu durum, özellikle ani ve aşırı hava olaylarının yaşandığı dönemlerde yerleşim alanları-

nın fiziksel kırılmağını artıran bir unsur olarak sahada gözlemlenmiştir. 2024 yılında-ki yoğun yağışlar nedeniyle bazı geçici çadır yerleşim alanlarında çadırlar su altında kalmış, bu yüzden barınma koşulları bir süreliğine tamamen ortadan kalkmıştır.

Kaynak: www.aa.com.tr/tr/gundem/corumda-saganak-nedeniyle-tarim-iscilerinin-kaldigi-cadirlari-su-basti/3311486

Altyapıya erişim, yerleşim alanları arasında belirgin farklılıklar göstermektedir. İçme ve kullanma suyuna erişim bazı alanlarda şebeke suyu bağlantısı üzerinden sağlanırken, bazı yerleşimlerde tankerle su temini ya da kuyu suyu kullanımı söz konusudur. Bu farklılık, suya erişimin sürekliliği ve kullanım biçimleri açısından yerleşimler arasında heterojen bir tablo ortaya koymaktadır. Elektrik erişimi ise çoğunlukla bireysel imkânlarla temin edilen sınırlı kapasitedeki güneş panelleri üzerinden sağlanmakta; bazı durumlarda çevredeki yapılardan geçici ve güvenli olmayan bağlantılarla elektrik alınmaktadır. Elektrik kullanımının sürekliliği ve güvenliği, özellikle aydınlatma ve temel ev içi ihtiyaçlar açısından önemli bir gündelik mesele olarak dile getirilmiştir.

Atık su ve katı atık yönetimi, saha çalışması sırasında barınma koşullarıyla doğrudan ilişkili bir diğer başlık olarak öne çıkmaktadır. Geçici yerleşim alanlarının büyük bölümünde kanalizasyon sistemine bağlı tuvalet ve banyo imkânları bulunmamakta; tuvalet atıkları çoğunlukla çukur sistemleri ya da geçici düzenekler aracılığıyla karşılanmaktadır. Katı atıkların toplanması ve düzenli bertarafına ilişkin uygulamalar

ise yerleşim alanına ve ilçe ölçeğindeki yerel pratiklere göre değişkenlik göstermektedir. Bu durum, barınma alanlarının çevresel koşullarını ve günlük yaşam düzenini doğrudan etkileyen bir unsur olarak sahada gözlemlenmiştir.

Alaca ilçesinde geçmiş yıllarda mevsimlik gezici tarım işçileri için oluşturulmuş konteyner imkanları, ortak mutfak ve banyo gibi alanların ise saha çalışması sırasında aktif biçimde kullanılmadığı tespit edilmiştir. Bu alanların zaman içinde işlevsiz hale gelmesinde bakım, işletme ve sorumluluk paylaşımına ilişkin belirsizliklerin etkili olduğu ifade edilmiştir. Söz konusu yapıların mevcut durumda kullanılmaması, barınma pratiklerinin yeniden büyük ölçüde geçici çadır yerleşimleri üzerinden sürdürülmesine yol açmıştır.

Saha bulguları, barınma ve altyapı koşullarının mevsimlik gezici tarım işçilerinin gündelik yaşamını şekillendiren temel bir zemin oluşturduğunu göstermektedir. Yerleşim alanlarının konumu, fiziksel düzeni ve altyapıya erişim biçimi; sağlık, hijyen, çocukların gündelik yaşamı ve hizmetlerle kurulan temas üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Bu nedenle barınma ve altyapıya ilişkin gözlemler, yalnızca fiziksel koşullara değil, mevsimlik gezici tarım işçilerinin Çorum'daki yaşam deneyiminin bütününe dair önemli ipuçları sunmaktadır.

3.5.2 Sağlık ve Hijyen: Hizmetlere Erişim ve Gündelik Uygulamalar

Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçilerinin sağlık hizmetleriyle kurduğu ilişki, büyük ölçüde gezici sağlık ekipleri ve birinci basamak sağlık hizmetleri üzerinden şekillenmektedir. İl Sağlık Müdürlüğü ve ilçe sağlık birimleri tarafından oluşturulan ekipler aracılığıyla, geçici çadır yerleşim alanlarına belirli aralıklarla ziyaretler gerçekleştiril-

diği; özellikle gebe izlemeleri, çocukların aşı takibi ve temel koruyucu sağlık hizmetlerinin bu ziyaretlerin ana odağını oluşturduğu saha görüşmelerinde ifade edilmiştir. İl dışından gelenlerin “misafir hasta” statüsünde sağlık hizmetlerinden yararlandığı belirtilmiştir.

Bununla birlikte, sağlık hizmetlerine erişimin sahadaki fiilî karşılığı, yerleşim alanlarının mekânsal özellikleri ve işçilerin hareketliliğiyle yakından ilişkilidir. Geçici çadır yerleşimlerinin ilçe içinde dağınık biçimde konumlanması ve hasat takvimine bağlı olarak sık yer değiştirilmesi, sağlık ekiplerinin aynı haneleri düzenli aralıklarla takip etmesini güçleştirmektedir. Saha görüşmelerinde, bazı ailelerin sağlık ekipleri tarafından birden fazla kez ziyaret edilirken, bazı yerleşimlerin ise ekiplerin programına geç dâhil olduğu ya da hiç ziyaret edilmediği ifade edilmiştir. Bu durum, sağlık hizmetlerinin sahada deneyimlenme biçiminin yerleşimden yerleşime farklılık gösterdiğine işaret etmektedir.

Gezici sağlık hizmetlerinin kapsamı ve sunum biçimi de sahadaki gündelik pratikleri şekillendiren unsurlar arasındadır. Mobil sağlık ekiplerinin ağırlıklı olarak tarama, yönlendirme ve izlem odaklı çalıştığı; kan alma, tetkik yapma veya tedaviye yönelik müdahalelerin ise sınırlı olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle, daha ileri değerlendirme gerektiren durumlarda işçilerin hastanelere yönlendirildiği; hastaneye erişimin ise ulaşım, zaman ve günlük çalışma düzeni açısından ek bir yük oluşturduğu saha görüşmelerinde dile getirilmiştir.

Hijyen koşulları, sağlık hizmetlerine erişimle doğrudan bağlantılı bir diğer başlık olarak sahada öne çıkmaktadır. Geçici çadır yerleşim alanlarında temiz suya erişim, tuvalet ve banyo imkânlarının niteliği ile atık yönetimi uygulamaları, yerleşimden yerleşime değerşkenlik göstermektedir. Kanalizasyon sistemine bağlı olmayan tuvaletler, geçici banyo düzenekleri ve düzensiz çöp toplama pratikleri, özellikle sıcak yaz aylarında çevresel hijyenin korunmasını güçleştiren unsurlar olarak ifade edilmiştir. Bu koşullar, bulaşıcı hastalık riski ve çocuk sağlığı açısından ailelerin gündelik kaygıları arasında önemli bir yer tutmaktadır.

Saha görüşmelerinde, sağlık personelinin büyük ölçüde acil ve riskli durumlara odaklanmak zorunda kaldığı; düzenli ve önleyici sağlık hizmetlerinin ise yerleşim alanlarının sabit kaldığı ve önceden bilindiği durumlarda daha etkin biçimde sunulabildiği dile getirilmiştir. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalışma temposu, uzun çalışma saatleri ve yer değerştirme zorunluluğu, sağlık hizmetleriyle kurulan ilişkinin sürekliliğini doğrudan etkileyen faktörler arasında yer almaktadır.

Genel olarak, sağlık ve hijyenin mevsimlik gezici tarım işçilerinin gündelik yaşamında yalnızca sağlık sistemiyle kurulan bir ilişki alanı olmadığı; barınma koşulları, yerleşim düzeni ve çalışma yaşamıyla birlikte şekillenen bütüncül bir deneyim alanı oluşturduğu söylenebilir. Bu nedenle sağlık ve hijyen başlığı altında gözlemlenen pratikler, Çorum’da mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşam koşullarının anlaşılması açısından merkezi bir yer tutmaktadır.

3.5.3 Eğitim ve Çocukların Gündelik Yaşamı: Mevsimsel Hareketlilik, Okul Deneyimi ve Çalışma Pratikleri

Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçilerinin çocuklarının eğitimle kurduğu ilişki, tarımsal üretim takvimiyle büyük ölçüde örtüşen mevsimsel hareketlilik tarafından belirlenmektedir. Saha çalışması kapsamında yapılan görüşmeler, ailelerin önemli bir bölümünün Nisan-Kasım ayları arasında sürekli yaşadıkları ilin dışına çıktığını; bu durumun çocukların örgün eğitime düzenli ve kesintisiz biçimde devam etmesini fiilen zorlaştırdığını ortaya koymaktadır. Çocukların bir eğitim-öğretim yılı içerisinde birden fazla il ve okul arasında yer değiştirdiği ya da dönem ortasında eğitimden tamamen kopmuş durumlar, sahada sıkça dile getirilen konular arasındadır.

Bu hareketlilik, çocukların okul kayıt, nakil ve devam süreçlerinde belirgin bir süreksizlik yaratmaktadır. Saha görüşmelerinde, çocukların okula kayıtlı olsalar dahi uzun süreli devamsızlıklar nedeniyle dersleri takip etmekte zorlandıkları; yıl içinde farklı müfredat ve öğretim düzenleriyle karşılaşmalarının akademik uyumu güçleştirdiği ifade edilmiştir. Ailelerin, geçici yerleşim alanlarında kalınan süre boyunca çocukların eğitime erişimi konusunda sınırlı seçeneklere sahip olması, okul deneyiminin kesintili ve düzensiz bir yapıda sürmesine neden olmaktadır.

Çocukların gündelik yaşamı, eğitimle sınırlı olmayan ve tarımsal üretim süreçleriyle iç içe geçen bir yapı sergilemektedir. Özellikle Alaca, Mecitözü ve Merkez ilçede gerçekleştirilen saha ziyaretlerinde, çocukların önemli bir bölümünün tarla işleriyle doğrudan temas hâlinde olduğu dile getirilmiştir. Çapalama, ürün toplama ve ayıklama gibi işlerde çocukların aktif olarak yer aldığı; bu katılımın aileler tarafından çoğu zaman "yardım" ya da "öğrenme sürecinin bir parçası" olarak tanımlansa bile ailelerin çocuk emeğine olan bağımlılığı görünür olmaktadır. Çocukların tarımsal faaliyetlere katılımı, gündelik zaman kullanımını ve eğitimle kurulan ilişkiyi doğrudan etkilemektedir.

Saha bulguları, çocukların tarımsal üretime katılımının yaş, cinsiyet ve hane içi işbölümüne göre farklılaştığını göstermektedir. Dokuz yaş ve üzerindeki çocukların tarla işlerinde daha görünür olduğu; küçük yaş gruplarındaki çocukların ise yerleşim alanlarında kardeş bakımı, ev içi işler ve temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik görevler üstlendiği dile getirilmiştir. Bu durum, çocukların gündelik yaşamının eğitim, oyun ve dinlenme alanlarıyla sınırlı kalmadığını; üretim ve bakım emeğiyle erken yaşlarda iç içe geçtiğini ortaya koymaktadır.

Geçici yerleşim alanlarında çocukların eğitim dışındaki gündelik yaşam deneyimleri de barınma ve altyapı koşullarıyla yakından ilişkilidir. Oyun ve sosyalleşme alanlarının sınırlı olması, çocukların zamanlarının büyük bölümünü ya tarla içinde ya da çadır yerleşim alanlarında geçirmelerine neden olmaktadır. Saha görüşmelerinde, ailelerin çocukların güvenliği konusunda özellikle trafik, tarım makineleri ve çevresel risklere

ilişkin kaygılarını dile getirdikleri; bu kaygıların çocukların hareket alanını daha da daralttığı ifade edilmiştir.

Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçisi çocukların mevcut eğitim deneyimlerinin mevsimsel hareketlilik ve tarımsal üretim pratikleriyle sürekli olarak yeniden şekillendiğini göstermektedir. Eğitim, çocukların gündelik yaşamında kesintili ve kırılğan bir alan olarak varlığını sürdürürken; tarımsal üretime katılım ve geçici yaşam koşulları, çocukların zaman kullanımını ve yaşam deneyimini belirleyen temel unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle çocukların eğitime erişimi ve gündelik yaşamı, yalnızca okul bağlamında değil, mevsimlik gezici tarım işçiliğinin bütüncül yaşam koşulları içinde ele alınması gereken bir alan olarak sahada görünür hale gelmektedir.

3.5.4 Çalışma Biçimleri ve Ücret Pratikleri: Tarımsal Üretim Sürecinde Emek İlişkileri

Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalışma biçimleri, büyük ölçüde tarımsal üretim takvimi ve ürün desenine bağlı olarak şekillenmektedir. Saha çalışması sırasında elde edilen bulgular, il genelinde işgücü talebinin özellikle soğan, patates, şeker pancarı ve mercimek gibi emek yoğun ürünlerde yoğunlaştığını göstermektedir. Mekанизasyonun tarımsal işlerin bazı aşamalarında artmasına rağmen, özellikle soğan tarımında el emeği, hasat ve kalite gereklilikleri nedeniyle üretim sürecinin kritik bir bileşeni olarak varlığını sürdürmektedir.

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalışma süreleri ve günlük iş düzeni, ürünün niteliğine, hava koşullarına ve tarla sahibinin planlamasına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Saha görüşmelerinde, çalışma günlerinin çoğu zaman gün doğumuyla başlayıp gün batımına kadar uzadığı; özellikle hasat dönemlerinde iş temposunun belirgin biçimde arttığı ifade edilmiştir. Ani ve aşırı hava olayları, yağış ve sıcaklık dalgalanmaları, hem çalışma günlerinin sayısını hem de günlük çalışma süresini doğrudan etkileyen faktörler arasında yer almaktadır.

Ücretlendirme, iki ana yaklaşım üzerinden şekillenmektedir. Yevmiye usulü çalışma, yetişkin işçiler için yaygın bir uygulama olarak öne çıkarken; bazı ürünlerde, özellikle soğan hasadında, çuval başına ödeme gibi götürü usulü uygulamalarla birlikte kullanılmaktadır. Saha çalışması kapsamında 2025 yılı tarım sezonu için yetişkin yevmiyesinin yaklaşık 1.100 TL seviyesinde, soğan hasadının ise çuval başına 3 TL olduğu kaydedilmiştir. Ücretlerin belirlenmesi ve ödenmesi sürecinde yazılı sözleşmelerin bulunmaması, işçi-işveren ilişkisinin büyük ölçüde sözlü anlaşmalara dayanmasına neden olmaktadır.

Ücret ödeme zamanı saha görüşmelerinde en sık dile getirilen gündelik meselelerden birisidir. Bazı durumlarda ödemelerin hasat sonuna kadar ertelendiği, hatta ürünlerin

satışı geciktiğinde ücretlerin daha da ileri tarihlere bırakıldığı ifade edilmiştir. Tarım aracı ile iş bulan işçileri ücretlerini bir kısmını tarım araçlarından almaktadırlar. Bu durum, mevsimlik gezici tarım işçilerinin gelirlerini planlamasını zorlaştırmakta; özellikle sezon sonunda farklı illere geçiş hazırlığı yapan aileler için belirsizlik yaratmaktadır. Ücretlendirme pratikleri, yalnızca çalışılan gün sayısı ile değil, ürünün pazarlanma süreciyle de doğrudan ilişkili bir yapı sergilemektedir.

Çalışma ilişkilerinin örgütlenmesinde tarım araçları, sahada “çavuş” olarak adlandırılan kişiler üzerinden kurulan bir yapı dikkat çekmektedir. Çavuşlar, işçi temini, tarla sahipleriyle iletişim, çalışma düzeninin kurulması ve ücretlerin dağıtımı gibi konularda merkezi bir rol üstlenmektedir. Saha görüşmelerinde, bu aracılık ilişkisinin mevsimlik gezici tarım işçileri açısından hem iş bulma sürecini kolaylaştıran hem de çalışma koşullarını belirleyen temel bir mekanizma olduğu ifade edilmiştir.

Çalışma sürecine aile bireylerinin birlikte katılımı, mevsimlik gezici tarım işçiliğinin belirgin özelliklerinden biridir. Kadınlar ve erkekler tarla işlerinde birlikte yer alırken, çocukların da yaş ve hane içi işbölümüne bağlı olarak üretim sürecine dâhil olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, çalışma yaşamının hane içi düzenle doğrudan bağlantılı olduğunu ve üretim faaliyetlerinin aile temelli bir yapı üzerinden yürütüldüğünü ortaya koymaktadır.

Sahadan elde edilen bulgular, Çorum’da mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalışma biçimleri ve ücret pratiklerinin, tarımsal üretimin doğası, mevsimsel koşullar ve aracılık ilişkileriyle iç içe geçmiş bir yapı sergilediğini göstermektedir. Çalışma süreleri, ücret belirleme biçimleri ve ücretlerin ödenme zamanlaması, işçilerin gündelik yaşamını ve gelecek planlarını doğrudan etkileyen unsurlar olarak sahada belirgin biçimde hissedilmektedir. Bu nedenle çalışma ve ücret ilişkilerine ilişkin gözlemler, mevsimlik gezici tarım işçiliğinin Çorum’daki yaşam koşullarını anlamada temel bir bileşen oluşturmaktadır.

3.5.5 Yerel İlişkiler ve Sosyal Kabul: Gündelik Temaslar, Algılar ve Birlikte Yaşam Pratikleri

Çorum’da mevsimlik gezici tarım işçilerinin gündelik yaşam deneyimi, yalnızca barınma ve çalışma koşullarıyla değil, aynı zamanda yerel topluluklarla kurulan ilişkilerin niteliğiyle de şekillenmektedir. Saha çalışması kapsamında yapılan gözlemler ve görüşmeler, mevsimlik gezici tarım işçileri ile yerel halk, muhtarlar, çiftçiler ve yerel yöneticiler arasındaki etkileşimlerin çoğunlukla sınırlı, işlevsel ve geçici bir çerçevede kurulduğunu ortaya koymaktadır. Bu etkileşimler, büyük ölçüde tarımsal üretim süreci ve yerleşim alanlarının konumlanışı üzerinden tanımlanmaktadır.

Yerel düzeyde mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik algıların, ilçelere ve yerleşim alanlarının özelliklerine göre farklılaştığı gözlemlenmiştir. Bazı kırsal mahallelerde iş-

çiler, tarımsal üretimin devamlılığı açısından “gerekli” bir işgücü olarak görülürken; özellikle altyapı kapasitesi sınırlı alanlarda, geçici yerleşimlerin çevresel etkileri ve kamu hizmetleri üzerindeki yük nedeniyle “rahatsızlık” yaratan bir unsur olarak algılanabilmektedir. Çöp, su kullanımı, kanalizasyon ve güvenlik gibi başlıklar, yerel halkın gündelik şikâyetlerinde öne çıkan temalar arasında yer almaktadır.

Muhtarlar ve köy temsilcileriyle yapılan görüşmeler, mevsimlik gezici tarım işçilerinin yerleşimine ilişkin tutumların çoğu zaman kişisel deneyimler ve yerel dengeler üzerinden şekillendiğini göstermektedir. Bazı muhtarlar, işçilerin kendi sorumluluk alanları içinde kalıcı ya da yarı kalıcı biçimde konaklamasını istemediklerini; barınma ve altyapı düzenlemelerinin başka kurumlar tarafından üstlenilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu yaklaşım, yerleşim alanlarının çoğu zaman köy yerleşimlerinden uzak, tarla kenarlarında veya hizmet götürülmesi güç bölgelerde kurulmasına yol açan pratiklerle birlikte görülmektedir.

Mevsimlik gezici tarım işçileri açısından yerel ilişkiler, çoğunlukla iş ve hizmetlere erişimle sınırlı bir temas düzeyinde kalmaktadır. Saha görüşmelerinde, işçilerin yerel halkla gündelik sosyal etkileşimlerinin sınırlı olduğu; alış-veriş, su temini veya tarla çevresindeki kısa temaslar dışında kalıcı bir sosyal ilişki ağı kurulmadığı ifade edilmiştir. Çocuklar açısından da benzer bir durum söz konusudur; geçici yerleşim alanlarında yaşayan çocukların yerel çocuklarla etkileşimi sınırlı kalmakta, oyun ve sosyalleşme alanları çoğunlukla kendi yerleşim çevreleriyle sınırlanmaktadır.

Yerel düzeyde yaşanan bu sınırlı etkileşim, güvenlik algılarıyla da ilişkilendirilmektedir. Saha görüşmelerinde, bazı yerel aktörlerin mevsimlik gezici tarım işçilerinin varlığını güvenlik riskiyle ilişkilendirdiği; bu algının çoğu zaman doğrudan yaşanmış olaylardan ziyade önyargı ve belirsizliklerden beslendiği ifade edilmiştir. Buna karşılık, kurumsal varlığın daha görünür olduğu ve yerleşim alanlarının önceden belirlendiği durumlarda, bu tür kaygıların daha düşük düzeyde dile getirildiği gözlemlenmiştir.

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin Çorum’daki sosyal kabulünün, bireysel tutumlardan ziyade yerel koşullar, hizmet kapasitesi ve kurumsal düzenlemelerle yakından ilişkili olduğu ifade edilebilir. Yerel halk ile işçiler arasındaki ilişkiler, çoğunlukla mesafeli kalma ve geçicilik üzerinden tanımlanmakta; bu durum, birlikte yaşam pratiklerinin sınırlı ve kırılgan bir zeminde şekillenmesine yol açmaktadır.

3.5.6 Kurumsal Uygulamaların Sahadaki Görünümü: Hizmet Sunumu, Koordinasyon ve Gündelik İşleyiş

Mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik kamu hizmetlerinin sahadaki görünümü, farklı kurumların kendi görev alanları çerçevesinde yürüttüğü uygulamaların toplamı üzerinden şekillenmektedir. Valilik ve kaymakamlıkların koordinasyonunda; sağlık,

eğitim, tarım, sosyal hizmetler, belediyeler ve kolluk birimleri tarafından gerçekleştirilen faaliyetler, geçici yerleşim alanlarında farklı zamanlarda ve farklı yoğunluklarda hissedilmektedir. Saha çalışması kapsamında yapılan gözlemler, kurumsal varlığın bazı alanlarda belirgin biçimde görünürken, bazı alanlarda ise sınırlı ve düzensiz biçimde deneyimlendiğini ortaya koymaktadır.

Sağlık alanında gezici ekipler aracılığıyla gerçekleştirilen ziyaretler, kurumsal temasın sahada en düzenli biçimde hissedildiği uygulamalar arasında yer almaktadır. Buna karşılık, eğitim, sosyal hizmetler ve belediye hizmetleri gibi alanlarda kurumsal temasın sıklığı ve kapsamı, yerleşim alanının konumu, nüfusun geçiciliği ve sahaya erişim koşullarına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Saha görüşmelerinde, bazı yerleşim alanlarının birden fazla kurum tarafından ziyaret edildiği, bazılarının ise yalnızca belirli dönemlerde ya da tek bir kurumun faaliyet alanına girdiği ifade edilmiştir.

Kurumsal uygulamaların sahadaki işleyişi, mevsimlik gezici tarım işçilerinin yüksek hareketliliğiyle yakından ilişkilidir. Yerleşim alanlarının ilçe içinde dağınık olması ve hasat takvimine bağlı olarak sık yer değiştirilmesi, kurumların aynı haneleri düzenli ve eş zamanlı biçimde takip etmesini zorlaştırmaktadır. Bu durum, sahada hizmetlerin çoğu zaman ardışık ve parçalı biçimde deneyimlenmesine yol açmaktadır. Örneğin, sağlık ekipleri tarafından ziyaret edilen bir yerleşim alanında eğitim veya sosyal hizmetlere ilişkin herhangi bir temasın aynı dönemde gerçekleşmediği durumlar saha görüşmelerinde dile getirilmiştir.

Kurumlar arası bilgi paylaşımı ve eşgüdüm, sahadaki uygulamaların görünümünü doğrudan etkileyen bir diğer unsurdur. Saha çalışması sırasında, farklı kurumların aynı yerleşim alanına ilişkin bilgiye sahip olmakla birlikte, bu bilgilerin düzenli ve güncel biçimde paylaşılmadığı yönünde gözlemler yapılmıştır. Yerleşim alanlarının varlığı, nüfus büyüklüğü ve kalış sürelerine ilişkin bilgilerin kurumlar arasında farklı biçimlerde tutulması, sahadaki hizmetlerin planlanma ve zamanlamasında belirleyici bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Mevsimlik gezici tarım işçileri açısından kurumsal uygulamalar, çoğu zaman tekil hizmet temasları üzerinden deneyimlenmektedir. Saha görüşmelerinde, işçilerin kamu kurumlarını bütüncül bir hizmet sistemi olarak değil; sağlık, güvenlik veya idari işlemler gibi belirli ihtiyaç anlarında başvurulacak ayrı aktörler olarak algıladıkları ifade edilmiştir. Bu durum, kurumsal yapıların sahadaki görünümünün işçiler açısından parçalı bir deneyim olarak şekillenmesine neden olmaktadır.

Yerel yönetimlerin ve kolluk birimlerinin sahadaki varlığı da benzer biçimde yerleşim alanına ve döneme göre değişkenlik göstermektedir. Belediyelerin çöp toplama, su temini veya çevre düzenlemesi gibi hizmetleri bazı alanlarda düzenli biçimde sunulurken, bazı yerleşimlerde bu hizmetlerin daha sınırlı kaldığı gözlemlenmiştir. Kolluk birimlerinin ise çoğunlukla yerleşimlerin tespiti, güvenlik ve nüfus hareketliliğinin izlenmesine yönelik temaslar kurduğu ifade edilmiştir.

Saha bulguları, Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik kurumsal uygulamaların sahada tek tip ve eş zamanlı bir hizmet sunmadığını ortaya koymaktadır. Kurumsal temasların sıklığı, kapsamı ve görünürlüğü; yerleşim alanlarının konumu, nüfusun hareketliliği ve yerel koşullara bağlı olarak farklılaşmaktadır.

3.6 Saha Bulgularına Dayalı Yapısal Dinamiklerin Değerlendirilmesi

Bu bölüm, Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçilerine ilişkin olarak 3.5. başlığı altında sunulan saha bulgularını, tekil gözlemlerin ötesine taşıyarak yapısal dinamikler çerçevesinde değerlendirmektedir. Amaç, sahada gözlemlenen barınma, hizmetlere erişim, istihdam, eğitim, sosyal kabul ve kurumsal işleyişe ilişkin durumların hangi ortak örüntüler ve ilişki biçimleri üzerinden tekrarlandığını ortaya koymaktır. Bu çerçevede bölüm, sorunların nedenlerini olması gereken yerine, mevsimlik gezici tarım işçiliğinin Çorum'da nasıl bir yapısal zeminde üretildiğini analiz etmektedir. Böylece, izleyen bölümde ele alınacak müdahale önerileri için analitik bir geçiş ve dayanak oluşturulması hedeflenmektedir.

3.6.1 Mekânsal Yerleşim ve Altyapıya İlişkin Yapısal Örüntüler

Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçilerinin barınma ve altyapı koşulları, farklı ilçelerde değişse de benzer biçimlerde tekrar eden bir düzen göstermektedir. Yerleşim alanları uzun vadeli yaşam mekânı olarak değil, tarımsal üretime eşlik eden geçici bir ihtiyaç üzerinden şekillenmektedir. Bu yaklaşım, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere erişimi de sınırlı bir çerçevede tutmaktadır. Sonuçta mekânsal yerleşim ve altyapı pratikleri, işçilerin gündelik yaşamını belirleyen temel unsur haline gelmektedir.

3.6.2 Hizmetlere Erişim ve Süreklilikte Ortaya Çıkan Yapısal Örüntüler

Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçilerinin sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere erişimi, sürekliliği sınırlayan yapısal sorunlar göstermektedir. Yerleşimlerin konumu, nüfusun geçiciliği ve kurumsal temasların dönemsel olması, düzenli ve eş zamanlı hizmet sunumunu zorlaştırmaktadır. Bu nedenle hizmetler sahada parçalı ve geçici biçimde deneyimlenmekte, özellikle çocuklar ve kadınlar açısından süreklilik gerektiren alanlarda kırılgnalık yaratmaktadır. Sonuç olarak hizmetlere erişim, mekânsal koşullar ve çalışma düzeniyle birlikte işçilerin yaşam deneyimini belirleyen ana unsurlardan biri olmaktadır.

3.6.3 İstihdam İlişkileri ve Çalışma Koşullarının Yapısal Özellikleri

Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçiliği, tarımsal üretimin ihtiyaçlarına göre esnek biçimde düzenlenen bir çalışma rejimi içinde yürütülmektedir. Ücretlendirme, işin organizasyonu ve çalışma süreleri ürün takvimi ile aracılık ilişkilerine bağlı olarak şekillenmekte; bu da istihdamı yazılı kurallardan çok fiili pratiklere dayandırmaktadır. Bu yapı, gelirlerin öngörülebilirliğini zorlaştırırken aile emeğinin ve çocukların üretime katılımını olağanlaştırmaktadır. Böylece mevsimlik tarım işçiliği geçici bir iş biçimi olmaktan çıkıp kuşaklar arası aktarılan bir düzen haline gelmektedir. Bu nedenle çalışma koşullarının değerlendirilmesinde yalnızca ücretlere değil, istihdamın örgütlenme biçimine odaklanan bütüncül yaklaşımlar önem taşımaktadır.

3.6.4 Eğitim Sürekliliği ve Çocukların Korunmasına İlişkin Yapısal Dinamikler

Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçiliği bağlamında çocukların eğitime katılımı, yalnızca hanehalkı tercihleriyle değil, mevsimsel hareketlilik ile eğitim sisteminin süreklilik esaslı yapısı arasındaki etkileşimle şekillenmektedir. Tarımsal üretim takviminin uzunluğu, çocukların örgün eğitime düzenli devamını zorlaştırmakta ve eğitimden kopuşu öngörülebilir hale getirmektedir. Bu kesintiler, çocukların korunmasına yönelik mekanizmaları da geçici ve telafi edici müdahalelerle sınırlı bırakmaktadır. Koruyucu yaklaşımların sahada sınırlı kalması, eğitim hakkı ile korunma ihtiyacının birlikte ele alınmasını güçleştirmektedir. Sonuçta eğitim sürekliliği ve çocukların korunması, mevsimlik gezici tarım işçiliğinin yapısal özellikleri dikkate alınmadığında kalıcı bir çerçeveye ulaşamamaktadır.

3.6.5 Sosyal Kabul ve Uyum Dinamikleri

Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçilerinin sosyal kabul ve uyum süreçleri, bireysel tutumların ötesinde yerleşim düzenlemeleri, hizmet sunumu ve kurumsal görünürlükle şekillenmektedir. Geçici yerleşimlerin konumu ve niteliği, işçiler ile yerel topluluklar arasındaki temasın biçimini belirlemekte; bu temasın sınırlı kalması kurumsal etkileşimi güçleştirmektedir. Sosyal kabulün çoğunlukla enformel ilişkilere ve kişisel inisiyatiflere dayanması, farklı ve parçalı deneyimler üretmektedir. Bu durum uyumun öngörülebilir ve sürdürülebilir bir çerçeveye kavuşmasını zorlaştırmaktadır. Sonuçta sosyal kabul ve uyum, yalnızca sosyal ilişkiler değil, mekânsal düzenleme ve kurumsal koordinasyon boyutlarıyla birlikte ele alınması gereken temel bir alandır.

3.6.6 Kurumsal Koordinasyon, Veri Üretimi ve İzleme Pratikleri

Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik hizmetler, kurumsal yapıların varlığına rağmen sahada eşgüdümlü ve sürekli bir işleyişe dönüşmekte zorlanmaktadır. Kurumlar kendi görev alanlarında düzenli temaslar kursa da bu temaslar çoğunlukla paralel ve parçalı ilerlemekte, ortak bir izleme ve değerlendirme çerçevesi oluşmamaktadır. Koordinasyonun dönemsel toplantılar ve kişisel iletişimle sınırlı kalması, kurumsal hafıza ve sürekliliği zayıflatmaktadır. Veri üretimi ve paylaşımındaki dağınıklık ise nüfus hareketliliği ve hizmet ihtiyacının bütüncül biçimde izlenmesini güçleştirmektedir. Müdahalelerin ne kadar geniş, ne zaman ve ne ölçüde etkili olacağını, esasen kurumsal koordinasyon ile veri temelli izleme belirlemektedir.

3.6.7 Tamamlayıcı Aktörlerin Sürece Katılım Biçimleri

Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik müdahalelerde kamu kurumlarının yanı sıra sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, meslek örgütleri ve tarım aracıları gibi aktörlerin rolü tanımlı olsa da katılım çoğunlukla sınırlı ve düzensizdir. Sahaya yakınlıkları ve uzmanlıkları kamu hizmetlerini destekleyebilecek kapasite sunsa da, katkılar genellikle proje bazlı veya kişisel inisiyatiflere dayalı kalmaktadır. Bu aktörlerin koordinasyon ve izleme mekanizmalarına sistematik biçimde entegre edilememesi, kalıcı ve ölçeklenebilir etkiyi engellemektedir. Böylece kamu müdahalelerinin etki alanını genişletebilecek bilgi ve yenilikçi yaklaşımlar sahada sınırlı kalmaktadır. Tamamlayıcı aktörlerin sürece katılımı, müdahalelerin çeşitliliği ve sürdürülebilirliği açısından geliştirilmesi gereken temel bir alan olarak ortaya çıkmaktadır.

The background of the page is a solid light blue. Overlaid on this is a large, abstract geometric pattern. It consists of several triangles in two shades of blue: a darker, muted blue and a lighter, vibrant blue. These triangles are arranged in a way that creates a sense of depth and movement, with some triangles appearing to overlap others. A prominent white triangle is located in the upper right quadrant, pointing towards the top right corner.

BÖLÜM 4

Çorum İli Mevsimlik
Gezici Tarım İşçileri Çalışma ve
Yaşam Ortamı Uygulama Programı

4.1 Amaç, İçerik ve Kapsam

Bu Uygulama Programı'nın hedefi, Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocuklarının barınma, sağlık, eğitim, çocuk koruma ve çalışma koşullarını insan onuruna uygun bir asgari standarda yükseltmek; bunu da yerel sahiplenme, kurumsal koordinasyon ve veri temelli izleme kapsamında kalıcı hale getirmektir. Uygulama Programı'nın tasarımı, "çok paydaşlı, sonuç odaklı ve izlenebilir" bir yaklaşıma; kurumsal rol-hiyerarşisi, saha düzeyinde tespit ve uygulama faaliyetlerine dayanmaktadır.

4.2 Yönetim ve Koordinasyon Yaklaşımı

Uygulama Programı'nın kısa dönemli hedefi, Çorum Valiliği önderliğinde il genelinde "bütüncül" bir koordinasyonu; ilçe bazında ise uygulama sorumluluğunu öngörmektedir. Çorum'da Valilik merkezli koordinasyon ve çok aktörlü bir ağın varlığı; tarım, sağlık, eğitim, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, yerel yönetimler, güvenlik, afet ve diğer birimlerinin rol dağılımı bu yaklaşımı desteklemektedir.

Uygulama Programı'nın hazırlanmasına yönelik Cumhurbaşkanlığı tarafından yayınlanan METİP Genelgesi'nde yer verilen yönetim ve koordinasyon yaklaşımı dikkate alınmıştır.

Genel çerçeve ve hukuki dayanak

Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşam ve çalışma koşullarına yönelik yönetim ve koordinasyon yaklaşımı; Cumhurbaşkanlığı'nın Mevsimlik Tarım İşçileri ile ilgili Genelgesi, METİP (Mevsimlik Tarım İşçileri Projesi) organizasyon yapısı ve iş akışına ilişkin ulusal düzenlemeler esas alınarak oluşturulmuştur.

Bu yaklaşımın temel amacı; mevsimlik gezici tarım işçilerinin barınma, sağlık, eğitim, güvenlik, çalışma koşulları ve sosyal hizmetlere erişimlerinin tek merkezden, koordineli, izlenebilir ve sürdürülebilir bir yapı içerisinde yönetilmesini sağlamaktır. Yaklaşım, ulusal düzeyde tanımlanan görev ve sorumlulukların Çorum ilinin idari, coğrafi ve tarımsal yapısına uyarlanmasını esas alır.

Yönetim ve koordinasyon yapısının temel ilkeleri

Çorum ili mevsimlik gezici tarım işçileri yönetim ve koordinasyon yaklaşımı aşağıdaki ilkeler üzerine kuruludur:

- > Valilik (görevli vali yardımcısı) önderliğinde ve tek merkezli koordinasyonun sağlanması.
- > METİP Genelgesi'nde yer verilen kurumlar arası açık görev tanımının varlığı.

- > İl-ilçe düzeyi arasında güçlü veri ve uygulama akışının olması.
- > Önleyici, koruyucu ve izlemeye dayalı hizmet yaklaşımının varlığı.
- > e-METİP üzerinden veri temelli uygulama ve yönetim.
- > Yerel yönetimler, sivil toplum, akademik kurumlar, meslek örgütleri ve kolluk kuvvetlerinin aktif katılımının sağlanması.

İl düzeyi yönetim ve koordinasyon yapısı

Çorum'da mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik tüm politika, planlama ve uygulama süreçlerinin nihai sorumluluğu Çorum Valiliği'ne aittir. Vali, Cumhurbaşkanlığı METİP Genelgesi uyarınca METİP uygulamalarının il düzeyindeki en üst yöneticisidir ve bu kapsamda bir vali yardımcısını METİP'ten sorumlu olarak görevlendirir.

METİP'ten sorumlu vali yardımcısı;

- > İl Eylem Planı'nın hazırlanmasını ve uygulanmasını koordine eder,
- > İlçe kaymakamlıkları ile il müdürlükleri arasındaki eşgüdümü sağlar,
- > Kurumlar arası yetki ve görev çakışmalarını giderir,
- > METİP İl Kurulu ve METİP Bürosu'nun düzenli çalışmasını temin eder.

METİP il koordinatörü

METİP il koordinatörü, Valilik tarafından görevlendirilir ve uygulamanın teknik-operasyonel yürütücüsüdür. Görevleri:

- > İl Eylem Planı'nın hazırlanmasını koordine etmek,
- > Kurumlardan gelen ihtiyaç analizlerini derlemek,
- > Faaliyetlerin zamanında ve mevzuata uygun yürütülmesini sağlamak,
- > e-METİP sistemine veri girişlerinin düzenli yapılmasını takip etmek,
- > Yıllık izleme ve değerlendirme raporlarını hazırlamak.

METİP İl Kurulu

METİP İl Kurulu, il düzeyinde karar alma ve politika belirleme organıdır. Kurulda yer alan temel kurumlar:

- > İl Tarım ve Orman Müdürlüğü
- > İl Sağlık Müdürlüğü
- > İl Milli Eğitim Müdürlüğü
- > Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü
- > İŞKUR İl Müdürlüğü (sekreteryası)
- > İl Emniyet Müdürlüğü

- > İl Jandarma Komutanlığı
- > Belediye / İl Özel İdaresi
- > Gerektiğinde AFAD ve diğer ilgili kurumlar (STK, akademik kurumlar, meslek örgütleri vs.)

METİP İl Kurulu'nun temel görevleri:

- > İl Eylem Planını onaylamak,
- > Öncelikli risk alanlarını ve müdahale ihtiyaçlarını belirlemek,
- > Kurumlar arası işbirliğini güçlendirmek,
- > Uygulamada ortaya çıkan sorunlara çözüm üretmek.

METİP Bürosu ve Sekreteryası

METİP Bürosu, il eylem planının uygulamasının günlük ve operasyonel yürütme birimidir. Sekreteryası görevi, Cumhurbaşkanlığı METİP Genelgesi doğrultusunda İŞKUR İl Müdürlüğü tarafından yürütülür.

METİP Bürosunun görevleri:

- > Kurumlar arası yazışma ve koordinasyon,
- > İlçe ve saha verilerinin toplanması,
- > e-METİP sisteminin aktif kullanımı,
- > Bütçe ve faaliyet raporlarının hazırlanması.

İlçe düzeyi yönetim ve koordinasyon yapısı

Kaymakamlıklar

İlçelerde mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik uygulamaların birinci derecede sorumlusu kaymakamlıklardır.

Kaymakamlıklar;

- > İl Eylem Planının ilçe düzeyinde uygulanmasını sağlar,
- > İlçe kurumlarını koordine eder,
- > Geçici çadır yerleşimlerin denetimini yürütür,
- > Acil durumlara müdahale eder.

Her ilçede, Kaymakamlık başkanlığında bir *İlçe METİP Uygulama ve İzleme Ekibi* oluşturulur. Ekip üyeleri:

- > İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü
- > İlçe Sağlık Müdürlüğü / Toplum Sağlığı
- > İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

- > Sosyal Hizmetler İlçe Müdürlüğü (varsa)
- > Belediye / Özel İdare temsilcisi
- > Kolluk kuvvetleri
- > Muhtarlar (yerleşim alanlarına göre)
- > STK'lar

Görevleri:

- > Yerleşim alanlarının tespiti ve izlenmesi,
- > Sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlerin sahada uygulanması,
- > Çocuk işçiliği ve riskli durumların bildirilmesi,
- > Verilerin e-METİP'e düzenli aktarılması.

İş Akışı ve Planlama Süreci

İl Eylem Planı

- > İl Eylem Planı her yıl en geç Şubat ayı sonuna kadar hazırlanır.
- > Plan; ihtiyaç analizi, faaliyetler, sorumlu kurumlar, bütçe ve performans göstergelerini içerir.
- > Valilik onayının ardından ilgili bakanlığa iletilir.

Bütçe ve kaynak yönetimi

- > Büyükşehir olmayan Çorum'da bütçe süreçleri İl Özel İdaresi üzerinden yürütülür.
- > Faaliyet bazlı bütçeleme yapılır.
- > Kaynaklar izleme ve raporlama ile ilişkilendirilir.

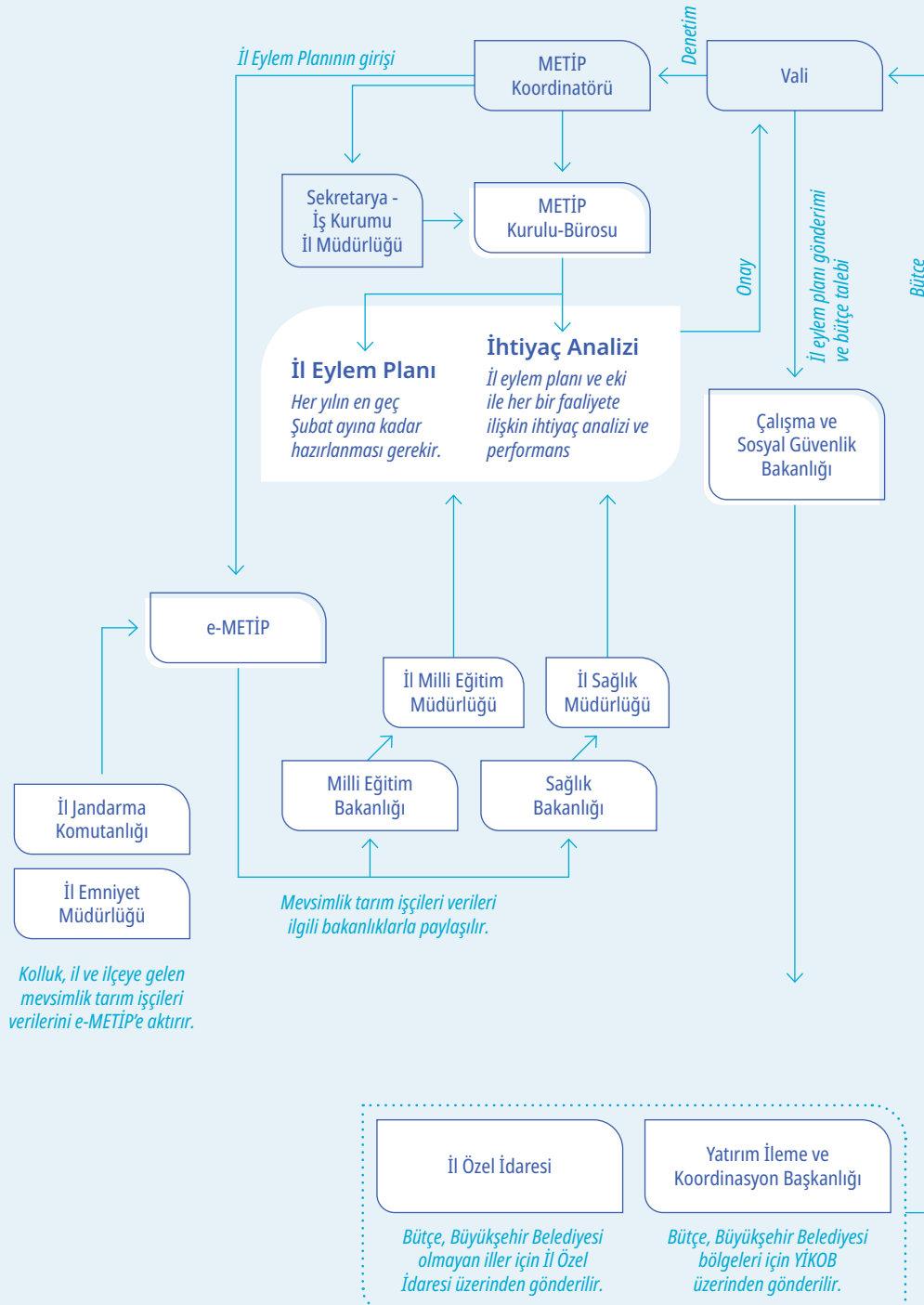
Veri yönetimi ve izleme

- > Mevsimlik gezici tarım işçilerine ait tüm veriler e-METİP sistemi üzerinden toplanır.
- > Kolluk kuvvetleri ve ilçe birimleri sahaya gelen işçi verilerini e-METİP sistemine girer.
- > Sağlık, eğitim ve sosyal hizmet verileri ilgili kurumlar tarafından düzenli güncellenir.
- > İl düzeyinde aylık ve yıllık izleme raporları hazırlanır.

Cumhurbaşkanlığı Genelgesi'nin Çorum'da uygulanması halinde;

- > Kurumlar arası görev karmaşası önlenecek,
- > Hizmet sunumunda süreklilik sağlanacak,
- > Riskler erken aşamada tespit edilecek,
- > Çocuk işçiliği ve eğitimden kopuşla daha etkin mücadele edilecek,
- > Tarımsal üretim sürecinde sosyal uyum ve kamu düzeni güçlenecektir.

Mevsimlik Tarım İşçileri Cumhurbaşkanlığı Genelgesi İş Akışı

4.3 Uygulama Modelleri ve Müdahale Örnekleri

Bu bölüm, Çorum’da hayata geçirilecek Uygulama Programı’nın temel taşlarını oluşturan müdahale alanlarını ve bu alanlarda Türkiye’nin farklı bölgelerinde başarıyla uygulanmış somut model örneklerini kapsamaktadır. Program, yalnızca teorik bir çerçeve ve çizmek yerine, sahadaki barınma, sağlık, eğitim ve çalışma koşullarını iyileştirecek “denenmiş ve sonuç alınmış” uygulama pratiklerini esas almaktadır.

4.3.1 Barınma, Su, Atık Su ve Hijyen

Bu müdahale alanı, Çorum’da mevsimlik gezici tarım işçilerinin geçici yerleşim alanlarında karşı karşıya kaldığı barınma ve temel altyapı sorunlarını ele almakta; yaşam koşullarının asgari insani standartlara kavuşturulmasını hedeflemektedir. Merkez ilçe ile Alaca ve Mecitözü ilçelerinde yoğunlaşan yerleşim alanlarında yapılan saha gözlemleri, içme suyuna erişim, atıksu ve katı atık yönetimi ile çevresel riskler açısından benzer ve tekrar eden yapısal sorunlara işaret etmektedir. Bu nedenle barınma ve altyapı, Uygulama Programı’nın en temel ve belirleyici müdahale alanlarından biri olarak ele alınmıştır.

Bu başlık altında benimsenen yaklaşım, barınmayı yalnızca fiziksel bir konaklama ihtiyacı olarak değil; sağlık, hijyen, çocukların gündelik yaşamı ve kamu hizmetlerine erişim açısından belirleyici bir altyapı bileşeni olarak değerlendirmektedir. Geçici yerleşim alanlarının plansız biçimde kurulması, su ve atık su hizmetlerine kesintili erişim ve afet risklerine açık konumlanma biçimleri, mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşam koşullarını oldukça güç bir hale getirmektedir. Dolayısıyla bu alandaki müdahaleler, yalnızca mevcut eksikliklerin giderilmesini değil, aynı zamanda riskleri azaltan ve hizmet sunumunu mümkün kılan bir yerleşim düzeninin oluşturulmasını amaçlamaktadır.

Uygulama Programı kapsamında barınma alanlarında temel altyapı hizmetlerinin sürekliliği ve güvenliği, bütüncül bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Bu çerçevede, sahada karşılaşılan farklı altyapı koşulları ve çevresel riskler dikkate alınarak aşağıdaki uygulama başlıkları birlikte değerlendirilmiştir:

Sutemini, şebekesuyu altyapısının bulunduğu alanlarda hizmetin sürekliliğinin sağlanması; altyapının teknik olarak mümkün olmadığı durumlarda ise planlı ve izlenebilir tankers sistemiyle düzenli sutemininin yürütülmesi üzerinden ele alınmaktadır. *Sanitasyon ve hijyen*, güvenli, yeterli sayıda ve düzenli bakımı yapılan tuvalet ve banyo birimlerinin sağlanması ile katı atıkların düzenli biçimde toplanması ve bertaraf edilmesi yoluyla yaşam koşullarının iyileştirilmesini hedeflemektedir.

Çevresel risklerin azaltılması ise sel, su baskını, rüzgâr ve yangın riski taşıyan yerleşim alanlarında yer seçiminin yeniden değerlendirilmesi; zemin düzenlemele-

ri ve risk azaltım önlemleri aracılığıyla barınma alanlarının güvenliğini artırılmasını kapsamaktadır.

Bu uygulama başlıkları, barınma alanlarının yalnızca geçici konaklama mekânları olarak değil; sağlık, hijyen ve kamu hizmetlerine erişim açısından temel bir yaşam altyapısı olarak ele alınmasını mümkün kılmaktadır.

Bu temanın nihai amacı, Çorum’da mevsimlik gezici tarım işçileri için geçici ancak güvenli, sağlıklı ve sürdürülebilir yaşam alanlarının oluşturulmasına katkı sunmaktır. Bu doğrultuda, Türkiye’nin farklı illerinde uygulanmış ya da pilot olarak hayata geçirilmiş bazı barınma ve yerleşim modelleri, Çorum bağlamı için yol gösterici uygulama örnekleri olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu modeller, farklı coğrafi koşullar ve kurumsal kapasiteler altında geliştirilmiş olmakla birlikte, barınma ve altyapı alanında sahada karşılık bulmuş ve belirli ölçülerde sonuç üretmiş uygulamaları temsil etmektedir.

Aşağıda sunulan yedi farklı yaşam alanı modeli, ulusal ve uluslararası deneyimlerden hareketle derlenmiş ve sistematik biçimde ele alınmıştır. Önerilen modellerin ilk altısı, kamusal yatırım ve hizmet sunumu yaklaşımına dayanmaktadır. Bu modellerde altyapı, güvenlik ve temel hizmetlerin kamu kurumları tarafından sağlanması esas alınmakta; finansmanın ise ağırlıklı olarak METİP Programı ve benzeri ulusal, yerel destek mekanizmaları aracılığıyla karşılanması öngörülmektedir. Modellerin her biri, Çorum’daki farklı yerleşim örüntüleri ve ihtiyaç düzeyleri dikkate alınarak uyarlanabilir bir uygulama çerçevesi sunmayı amaçlamaktadır.

1 Parselli Çadır Yerleşimi ve Ortak Sosyal Tesis Modeli (Ordu-Saraydüzü Modeli)

Ordu-Saraydüzü örneğinden hareketle kurgulanan bu model, *düşük maliyetli ve hızlı uygulanabilir* olması nedeniyle özellikle acil barınma ihtiyaçlarına düzenli ve denetlenebilir bir çözüm sunmayı amaçlamaktadır. Model, geçici yerleşim alanlarında sıkça karşılaşılan düzensizlik ve altyapı eksikliklerini azaltarak, mevsimlik gezici tarım işçileri için asgari yaşam standartlarını güvence altına almayı hedeflemektedir.

Bu kapsamda yerleşim alanı, güvenlik, altyapı ve düzen ilkeleri birlikte gözetilerek kurgulanmaktadır. Modelin temel mekânsal ve altyapısal bileşenleri aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır:

Güvenli yerleşim alanı: Çevresi çitlerle çevrilmiş ve giriş-çıkışları kontrol altına alınmış bir alan oluşturulmakta; bu sayede yerleşim alanının hem güvenliği hem de izlenebilirliği sağlanmaktadır.

Temel altyapı hizmetleri: Yerleşim alanı içerisinde elektrik, temiz su ve kanalizasyon gibi temel altyapı hizmetleri ile düzenli çöp toplama sistemi ilin Yatırım İzleme ve Ko-

ordinasyon Başkanlığı eliyle sağlanmaktadır. Böylece barınma alanı, yalnızca geçici bir konaklama mekânı değil, temel hizmetlere sürekli erişimin mümkün olduğu düzenli bir yaşam alanı niteliği kazanmaktadır. Yerleşim düzeni ise ailelere tahsis edilen belirli büyüklükteki numaralandırılmış beton parseller üzerinden tesis edilmektedir. Bu çerçevede:

Parselli yerleşim sistemi: Aileler kendi çadırlarını kendilerine ayrılan sağlam ve sağlıklı zeminler üzerine kurmakta; bu düzen, hem mekânsal bütünlüğün korunmasına hem de yaşam alanlarının sınırlarının netleşmesine katkı sağlamaktadır.

Ortak ıslak hacimler: Tuvalet ve banyo gibi ortak kullanım alanları, düzenli temizlik ve bakım sistemiyle işletilmekte; hijyen koşulları kamu kurumları tarafından güvence altına alınmaktadır.

Modelin önemli bileşenlerinden biri de yerleşim alanı içerisinde oluşturulan ortak sosyal tesislerdir. Bu tesisler, barınmanın ötesine geçen temel sosyal ihtiyaçlara yanıt vermek üzere aşağıdaki işlevleri bir arada sunmaktadır:

- > çocuklar için güvenli oyun alanları,
- > çamaşır yıkama ve kurutma üniteleri,
- > gölgelikli dinlenme ve ortak kullanım alanları.

Bu bütüncül yaklaşım sayesinde model, düşük maliyeti ve kısa sürede hayata geçirilebilir yapısıyla, insani yaşam standartlarını asgari düzeyde güvence altına alan bir *ilk aşama barınma çözümü* olarak öne çıkmaktadır. Ordu-Saraydüzü deneyimi, benzer koşullara sahip yerleşim alanlarında uygulanabilir, ölçeklenebilir ve kamu eliyle yönetilebilir bir model sunması açısından Çorum için de güçlü bir referans niteliği taşımaktadır.

2 Sabit Islak Hacimli Yapı ve Çadır Yerleşimi (Beyoba / Akhisar / Manisa Modeli)

Manisa'nın Akhisar ilçesine bağlı Beyoba Mahallesi'nde METİP resmi yerleşim alanı olarak tanımlanmış, Manisa Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı yönetiminde başarıyla uygulanan bu model, geleneksel çadır yaşamını daha sağlıklı ve güvenli bir altyapıyla destekleyerek yarı kalıcı bir yerleşim düzeni oluşturmayı amaçlamaktadır. Model, mevsimlik gezici tarım işçilerinin çadır kullanımına dayalı yaşam pratiklerini tamamen ortadan kaldırmadan, bu pratikleri hijyen ve güvenlik açısından güçlendiren bir yapı kurgusu sunmaktadır.

Yerleşim alanı, çevre güvenliği ve gece aydınlatması ile donatılmakta; elektrik ihtiyacı ise geçici ve riskli bağlantılar yerine, tesisli ve güvenli bir altyapı üzerinden karşılanmaktadır. Bu yaklaşım, özellikle yangın ve elektrik kazaları gibi risklerin azaltılmasında belirleyici bir rol oynamaktadır.

Modelin temel bileşeni, her aile için ayrı ayrı inşa edilen sabit ıslak hacimli yapılardır. Bu yapılar, çadır yaşamını destekleyici bir çekirdek birim olarak tasarlanmakta ve aşağıdaki işlevleri bir arada sunmaktadır:

- > bağımsız banyo ve tuvalet birimleri,
- > temel mutfak alanı,
- > aile kullanımı için depo alanı.

Dayanıklı ve uzun ömürlü malzemelerle inşa edilen bu yapıların ön kısmında parke taşı veya beton zemin düzenlemesi yapılmaktadır. Bu sert ve sağlıklı zemin, ailelerin kendi çadırlarını güvenli bir yüzey üzerine kurmalarına olanak tanıyarak yaşam alanının genişletilmesini mümkün kılmaktadır. Böylece çadır, barınmanın ana unsuru

olmaya devam ederken; hijyen ve temel yaşam ihtiyaçları sabit yapı üzerinden karşılanmaktadır.

Yerleşim alanının korunması ve düzeninin sürdürülmesi ise yalnızca kamu kurumlarının sorumluluğu olarak değil, yerleşimde konaklayan işçiler ve tarım araçları arasında paylaşılan ortak bir sorumluluk alanı olarak ele alınmaktadır. Bu sahiplenme yaklaşımı, alanın uzun vadede daha düzenli ve işlevsel biçimde kullanılmasına katkı sunmaktadır.

Çadırın sağladığı esneklik ile sabit yapıların sunduğu hijyen ve güvenlik standartlarını bir araya getiren bu model, geçicilik ile kalıcılık arasında dengeli bir çözüm sunmakta; özellikle orta vadeli barınma ihtiyaçları için uygulanabilir ve insani bir alternatif olarak öne çıkmaktadır.

3 Konteyner Destekli Yerleşim (Giresun Modeli)

Giresun'da hayata geçirilen bu model, konteynerleri yerleşimin çekirdek barınma birimi olarak konumlandıran ve Giresun İl Özel İdaresi tarafından yönetilen resmi METİP yerleşimi yaklaşımına dayanmaktadır. Özellikle yoğun yağış alan ve nem oranı yüksek bölgelerde çadır temelli çözümlerin yetersiz kaldığı koşullarda, daha dayanıklı ve korunaklı bir barınma alternatifi sunmayı amaçlamaktadır.

Model kapsamında konteynerler, altyapısı önceden hazırlanmış güvenli kamusal alanlar içerisinde yerleştirilmektedir. Her bir konteyner ünitesi, ranzalar ve temel yaşam donanımlarını içerecek şekilde standartlaştırılmış bir iç mekân düzenine sahiptir. Bu yapı, barınma ihtiyacının hızlı ve düzenli biçimde karşılanmasını mümkün kılarken, yerleşim alanı genelinde mekânsal bütünlüğün korunmasına da katkı sağlamaktadır.

Modelin ayırt edici bileşenlerinden biri, her konteyner ünitesinin önünde ailelerin kullanımına tahsis edilmiş özel açık alanların bulunmasıdır. Bu alanlar:

- > ailelerin gündelik yaşamlarını sürdürmesine olanak tanıyacak biçimde düzenlenmekte,
- > mahremiyeti koruyacak şekilde konumlandırılmakta,
- > zamanla yarı açık yaşam mekânlarına dönüştürülerek konteyner yaşamının sınırlarını genişletmektedir.

Yerleşke genelinde elektrik, su, aydınlatma ve çevre güvenliği gibi temel hizmetler kesintisiz biçimde kamu tarafından sağlanmaktadır. Özellikle su atık yönetimi ve çöp toplama süreçleri, konteyner yoğunluğunun getirdiği ihtiyaçlar dikkate alınarak diğer modellere kıyasla daha hassas ve sistematik bir planlama çerçevesinde yürütülmektedir. Bu durum, hem hijyen koşullarının korunmasına hem de yerleşim alanının düzenli ve sürdürülebilir biçimde işletilmesine katkı sunmaktadır.

Konteyner destekli yerleşim modeli, iklim koşullarının çadır yaşamını zorlaştırdığı bölgelerde, barınma güvenliğini ve yaşam konforunu artıran güçlü bir alternatif olarak öne çıkmaktadır. Dayanıklılığı, kamusal hizmet sunumuna uygun yapısı ve düzenli işletme imkânı sayesinde, özellikle uzun süreli konaklamaların söz konusu olduğu alanlarda uygulanabilir bir çözüm sunmaktadır.

4

Afet Evi Benzeri Sabit Konut ve Çadır Kombine Modeli

(AFAD evleri, Çumra-Konya ve Sarioba / Ankara-Polatlı Modeli)

Ankara'nın Polatlı ilçesi Sarioba Köyü ile AFAD tarafından Konya'nın Çumra ilçesinde hayata geçirilen bu model, mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik geliştirilen barınma çözümleri arasında en kalıcı ve yüksek standartlı yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Afet konutlarıyla benzer nitelikte tasarlanan bu yerleşim düzeni, geçici barınma çözümlerinin ötesine geçerek yarı kalıcı bir yaşam altyapısı oluşturmayı amaçlamaktadır.

Model kapsamında kullanılan yapılar, sağlam ve uzun ömürlü malzemelerle inşa edilmekte; iklim koşullarına ve uzun süreli kullanıma dayanıklı olacak biçimde tasarlanmaktadır. Yerleşimin temel birimini oluşturan konutlar, her aileye özel olarak planlanmakta ve aşağıdaki mekânsal bileşenleri bir arada sunmaktadır:

- > mutfak,
- > banyo ve tuvalet,
- > bağımsız yaşam alanı.

Bu yapı kurgusu, saha çalışmalarında en kritik sorun alanlarından biri olarak tespit edilen aile eksenli mahremiyet ihtiyacını doğrudan karşılamayı hedeflemekte; özellikle kadınlar ve çocuklar açısından güvenli ve düzenli bir yaşam ortamı sağlamaktadır. Sabit konutların önünde veya çevresinde çadır kullanımına olanak tanıyan alanlar ise, ailelerin mevcut yaşam pratiklerini sürdürmelerine imkân tanıyan tamamlayıcı bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Yerleşke ölçeğinde ele alındığında, model yalnızca barınma ihtiyacına odaklanmamakta; sosyal yaşamı destekleyici ortak donatıları da içermektedir. Bu kapsamda yerleşim alanı içerisinde:

Ankara Polatlı Sarioba Mahallesi

Konya Çumra Karkın Mahallesi AFAD Evleri

- > çocuklar için oyun alanları,
- > gölgelikli dinlenme alanları,
- > çok amaçlı kapalı mekânlar

gibi sosyal kullanım alanları planlanmakta ve topluluk yaşamını güçlendirecek bir mekânsal bütünlük oluşturulmaktadır.

Afet evi benzeri sabit konut ve çadır kombinasyonuna dayanan bu yaklaşım, özellikle mevsimlik gezici tarım işçiliğinin yapısal bir süreklilik kazandığı bölgelerde, sağlıklı, güvenli ve sürdürülebilir bir yaşam altyapısı kurmak açısından en nitelikli model olarak değerlendirilmektedir. Yüksek maliyetli olmakla birlikte, uzun vadeli etki potansiyeli ve kamu hizmetlerinin sürekliliği açısından güçlü bir referans sunmaktadır.

5 Geliştirilmiş Sabit Konut ve Sosyal Donatı Yerleşkesi (Mevsimlik Tarım İşçileri Köyü)

Bu model, dördüncü başlık altında ele alınan sabit konut yaklaşımını bir adım ileri taşıyarak, barınmanın ötesinde sosyal donatı bileşenlerini merkeze alan geliştirilmiş bir yerleşim varyasyonu olarak kurgulanmıştır. Temel konut yapıları, aile mahremiyetini esas alan müstakil birimler şeklinde planlanmakta; ancak yerleşke tasarımı, yalnızca konut üretimiyle sınırlı tutulmamaktadır.

Amerika Birleşik Devletler, California-Sacramento

Yerleşke bütününde, mevsimlik gezici tarım işçilerinin sezon boyunca karşılaştıkları sosyal ve kamusal hizmet ihtiyaçları dikkate alınarak aşağıdaki alanların planlanması öngörülmektedir:

- > eğitime devamlılığı destekleyecek mekânlar,

- > sağlık hizmetlerine yerinde erişimi mümkün kılan birimler,
- > ocuk bakımı ve çocuklara yönelik güvenli alanlar,
- > işçilerin ve ailelerin sosyal etkileşimini destekleyen ortak kullanım alanları.

Bu yaklaşım, yerleşkeyi geçici bir konaklama alanı olmaktan çıkararak, işçilerin barınma, sağlık, eğitim ve sosyal yaşam ihtiyaçlarını bir arada karşılayabildikleri yarı kalıcı bir yaşam alanı olarak ele almaktadır. Sosyal donatıların güçlü biçimde entegre edilmesi, bu modeli özellikle uzun süreli ve düzenli konaklamaların söz konusu olduğu bölgeler için nitelikli bir seçenek haline getirmektedir.

6 Deprem Bölgesinden Sağlanan Konteynerlerin Kampüs Modelinde Kullanımı

Mevcut kamu kaynaklarının verimli ve döngüsel biçimde yeniden değerlendirilmesine dayanan bu model, deprem bölgelerinde geçici barınma amacıyla kullanılmış konteynerlerin yenilenerek mevsimlik gezici tarım işçilerinin hizmetine sunulmasını öngörmektedir. İşlevini tamamlamış konteynerler, bir ailenin yaşayabileceği insani standartlara ulaşacak şekilde iyileştirildikten sonra, planlı bir kampüs düzeni içerisinde sahaya yerleştirilmektedir.

Bu kampüs yapısı, yalnızca barınma ünitelerinin yan yana dizildiği bir alan olarak değil; sosyal yaşamı ve topluluk ilişkilerini destekleyen bütüncül bir yerleşim olarak kurgulanmaktadır. Bu çerçevede kampüs içerisinde:

- > ortak sosyal kullanım alanları,
- > yeşil alanlar ve açık mekân düzenlemeleri,
- > Çocuklara yönelik güvenli oyun alanları

planlanmakta; elektrik, su, kanalizasyon ve güvenlik altyapısı kamu eliyle eksiksiz ve entegre biçimde kurulmaktadır.

Konteynerlerin yeniden kullanımına dayanan bu yaklaşım, hem maliyet-etkin bir barınma çözümü sunması hem de kamu yatırımlarında döngüsel bir mantığı hayata geçirmesi bakımından stratejik bir öneme sahiptir. Aynı zamanda, afet sonrası oluşan geçici barınma stokunun uzun vadede toplumsal faydaya dönüştürülmesine yönelik güçlü bir uygulama örneği oluşturmaktadır.

7 Kamping Modeli ve Sosyal Destek Fonlu İşletme Yaklaşımı

Bu model, barınma ihtiyacını yalnızca fiziksel mekân üretimi olarak değil, aynı zamanda sürdürülebilir bir işletme ve yönetim yapısı çerçevesinde ele alan bir yerleşim yaklaşımına dayanmaktadır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde 1950'li yıllarda tarımsal üretim bölgelerinde uygulanmış kamping temelli yerleşim örneklerinden esinlenen bu yaklaşım, mevsimlik gezici tarım işçileri için düzenli, yönetilebilir ve uzun vadede sürdürülebilir barınma alanları oluşturmayı amaçlamaktadır.

Model kapsamında kamping alanlarının; tarım araçları, tarım araçları dernekleri veya belediyelere ait şirketler aracılığıyla kurulması ve profesyonel biçimde işletilmesi öngörülmektedir. Bu alanlarda, mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşam ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde tasarlanmış, asgari standartları açık biçimde tanımlanmış ve insan onuruna yakışır nitelikte konut birimleri yer almaktadır.

Yerleşimin ekonomik işleyişi, barınma hizmetinin sürekliliğini sağlayacak ve kamu kaynakları üzerindeki yükü dengeleyecek bir mantıkla kurgulanmıştır. Buna göre:

- > mevsimlik gezici tarım işçileri, çadır birimlerinde belirli bir kira bedeli karşılığında konaklamakta,
- > elektrik, su ve benzeri temel giderler kâr amacı güdülmezsizin maliyetine tahsil edilmektedir.

Modelin sosyal boyutunu güçlendiren temel unsur ise, ödeme gücü bulunmayan ya da sınırlı olan haneler için oluşturulması öngörülen Sosyal Destek Fonu'dur. Bu fon aracılığıyla kira ve kullanım bedelleri desteklenmekte; barınma hizmetinin tüm haneler için erişilebilir olması güvence altına alınmaktadır.

Bu yaklaşım, kamusal sorumluluk anlayışı ile sürdürülebilir işletme mantığını bir araya getiren hibrit bir çözüm sunmaktadır. Barınma hizmetinin tamamen ücretsiz ya da tamamen piyasa koşullarına bırakıldığı modellerin ötesine geçerek, mali sürdürülebilirlik ile sosyal kapsayıcılığı birlikte gözeten dengeli bir uygulama çerçevesi ortaya koymaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Önerilen yedi modelin ortak paydası, mevsimlik gezici tarım işçilerinin barınma sorununu kriz odaklı ve geçici müdahalelerin ötesine taşıyarak; insan onurunu, güvenliği ve sosyal yaşamı esas alan kalıcı kamusal politikalara dönüştürmeyi hedeflemesidir. Bu modeller, barınmayı yalnızca geçici bir konaklama ihtiyacı olarak değil, sağlık, eğitim, sosyal hizmetlere erişim ve toplumsal bütünleşme açısından temel bir kamu hizmeti olarak ele almaktadır.

Çorum özelinde, ilçeler arasında gözlenen demografik yapı, işçi profili ve yerleşim pratiklerindeki farklılıklar dikkate alındığında, tek tip bir çözüm yerine birden fazla modelin birlikte kullanıldığı karma bir yerleşim yaklaşımının benimsenmesi gerekmektedir. Bu yaklaşım, hem kısa vadeli altyapı ihtiyaçlarına yanıt verilmesini hem de orta ve uzun vadede daha kalıcı çözümlerin hayata geçirilmesini mümkün kılacaktır.

İşçi yoğunluğunun en yüksek olduğu ve mevsimlik gezici tarım işçiliğinin yarı yerleşik bir karakter kazandığı Alaca ilçesinde, yüksek standartlı sabit konut ve sosyal donatıları içeren modellerin (Model 4 ve Model 5) öncelikli olarak değerlendirilmesi uygun görünmektedir. Bu modellere, düzenli işletme yapısı ve esnek kullanım imkânı sunan Kamping Modeli'nin (Model 7) eşlik etmesi, barınma hizmetinin sürekliliğini ve yönetilebilirliğini güçlendirecektir. Buna karşılık, altyapı eksikliklerinin ve dağınık yerleşimlerin daha belirgin olduğu Mecitözü ve Merkez ilçelerinde, su ve atık su sorunlarına hızlı yanıt verebilen altyapı odaklı modellerin (Model 1 ve Model 2) kısa vadeli çözümler üretme potansiyeli bulunmaktadır.

Tüm bu seçenekler arasında, kamu kaynakları üzerindeki yükü dengeleyen, profesyonel bir işletme anlayışına dayanan ve ödeme gücü sınırlı haneleri Sosyal Destek Fonu aracılığıyla koruma altına alan Kamping Modeli (Model 7), programın uzun vadeli sürdürülebilirliği açısından kapsayıcı bir çerçeve sunmaktadır. Bu hibrit yaklaşımın Çorum'da hayata geçirilmesi, mevsimlik gezici tarım işçilerinin barınma meselesini "istisnai" ve geçici bir durum olmaktan çıkararak, sosyal adalet ve kapsayıcı kalkınma ilkeleri doğrultusunda düzenli ve kurumsallaşmış bir kamu hizmetine dönüştürme potansiyeline sahiptir.

4.3.2 Sağlık Erişimi ve Birinci Basamak Hizmetlerin Güçlendirilmesi

Çorum'da mevcut olan gezici sağlık ekipleri uygulamasının güçlendirilmesi yoluyla mevsimlik gezici tarım işçilerinin tamamının birinci basamak sağlık hizmetlerine düzenli erişiminin sağlanması hedeflenmektedir. Geçici konumda bulunan işçi ailelerinin "misafir hasta" uygulaması yoluyla aile hekimliği sistemine bağlanması; çocukların aşı takvimlerinin eksiksiz yürütülmesi; gebe, lohusa ve bebek izlemelerinin sürekliliğinin sağlanması temel öncelikler arasında yer almaktadır. Bunun yanında tarımsal üretim sürecinde sık karşılaşılan yaralanmalar, zehirlenmeler, sıcak-soğuk maruziyeti ve iş kazaları için hızlı yönlendirme ve erken müdahaleye dayalı standartların oluşturulması yoluyla sağlık risklerinin azaltılması amaçlanmaktadır.

Mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik kalıcı veya yarı-kalıcı yerleşim alanlarının oluşturulması halinde, sağlık hizmetlerinin daha etkin ve sürdürülebilir biçimde sunulması mümkün olacaktır. Bu kapsamda, söz konusu yerleşim alanlarında daimi hekim görevlendirilmesi ve birinci basamak sağlık hizmetlerinin belirli standartlar çerçevesinde sunulması önem arz etmektedir. Mobil sağlık ekipleri tarafından yürütülen hizmetlerin METİP yapısı ile entegre edilmesi, hizmetlerin planlanması ve sürekliliğinin sağlanmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca sağlık verilerinin düzenli olarak izlenmesi ve raporlanması, hizmet sunumunun etkinliğini artıracak ve karar alma süreçlerini destekleyecektir. Tarımsal üretim sürecinde ortaya çıkabilecek acil durumlar ve iş kazalarına yönelik yerel müdahale protokollerinin oluşturulması ise risklerin azaltılması ve zamanında müdahalenin sağlanması açısından kritik önemdedir.

4.3.3 Eğitimin Sürekliliği ve Çocuk Koruma

Mevsimlik göç döngüsü nedeniyle çocukların eğitimden kopma riskinin azaltılması ve çocuk işçiliğiyle mücadelenin uygulama programının merkezine yerleştirilmesi bu başlığın temel odağını oluşturmaktadır. Geçici kayıt ve okul tercihi süreçlerinin kolaylaştırılması, taşınabilir eğitim olanaklarının genişletilmesi ve yaz okulu ile telafi programları yoluyla öğrenme kayıplarının giderilmesi öncelikli araçlar olarak öne çıkmaktadır. Aynı zamanda yerleşim alanlarında çocuk işçiliği riskinin sistematik biçimde tespit edilmesi, vakaların sosyal hizmet birimlerine zamanında yönlendirilmesi ve ailelere destek mekanizmalarının sunulması hedeflenmektedir. Çorum'da çocuk işçiliğinin yaygınlığı ve eğitim sürekliliğinin kırılgan yapısı, bu bileşeni uygulama programının en kritik unsurlarından biri hâline getirmektedir.

4.3.4 Çalışma Koşulları, Ücret Güvencesi ve Aracılık Sistemi

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalışma ilişkilerinde yaşanan kayıt dışılık, ücret gecikmeleri ve belgesiz tarım aracılığı sorunlarının azaltılması bu müdahale alanının temel

hedefidir. Yerel düzeyde uygulanabilir mekanizmalar aracılığıyla aracılık/çavuş sisteminin kayıt altına alınması, en azından işe giriş ve çalışılan günlerin takibine yönelik basit bildirim araçlarının geliştirilmesi ve ücret ödemelerinin izlenebilir hâle getirilmesi öngörülmektedir. Soğan, patates ve şeker pancarı gibi ürünlerde yoğunlaşan ağır ve riskli iş süreçlerine yönelik bilgilendirme ve denetim faaliyetlerinin artırılması da bu bileşenin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Saha gözlemlerinde öne çıkan ücret ödeme gecikmeleri ve güvencesiz çalışma koşulları, bu alanın kısa vadede en hızlı etki yaratabilecek müdahale başlıklarından biri olduğunu göstermektedir.

4.3.5 Sosyal Kabul Yönetimi

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin Çorum'da yerel topluluklarla yaşadığı gerilimlerin azaltılması ve sosyal kabulün güçlendirilmesi bu başlığın temel amacını oluşturmaktadır. Muhtarlar, köy halkı ve yerel paydaşlarla düzenli ve alan bazlı iletişim mekanizmalarının kurulması yoluyla yerleşim alanlarının belirlenmesi ve kullanımına ilişkin süreçlerde şeffaflık ve ortak karar alma yaklaşımının geliştirilmesi hedeflenmektedir. Saha bulguları, dışlayıcı tutumların hizmet sunumunu yavaşlattığını ve müdahalelerin etkinliğini azalttığını göstermekte; bu nedenle sosyal kabul çalışmaları teknik altyapı yatırımlarından bağımsız değil, onları tamamlayan ayrı ve zorunlu bir uygulama bileşeni olarak ele alınmaktadır.

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin geçici yerleşim alanlarında karşılaştıkları sosyal ve psikolojik zorluklar, yalnızca barınma ve çalışma koşullarıyla sınırlı olmayıp sosyal uyum ve psiko-sosyal iyilik hâlini de doğrudan etkilemektedir. Bu çerçevede, bireylerin ibadet ihtiyaçlarını karşılayabilmelerine imkân tanıyacak mekânların oluşturulması, topluluk aidiyetinin güçlendirilmesi ve sosyal kabulün desteklenmesi açısından önem taşımaktadır. Geçici yerleşim alanlarında çadır, konteyner veya prefabrik yapılar aracılığıyla ibadet mekânlarının oluşturulması, bireylerin gündelik yaşam pratiklerini sürdürebilmelerine katkı sağlayacaktır. Ayrıca, 4-6 yaş grubu çocuklara yönelik destekleyici ve yaşa uygun faaliyetlerin hayata geçirilmesi, çocukların erken gelişim süreçlerinin desteklenmesi ve ailelerin psiko-sosyal yüklerinin azaltılması açısından tamamlayıcı bir unsur olarak değerlendirilmelidir.

4.3.6 İzleme-Değerlendirme ve Sürdürülebilir Finansman

Uygulama Programı'nın etkinliğinin ve sürekliliğinin sağlanabilmesi amacıyla veri temelli bir izleme-değerlendirme ve finansman yaklaşımı benimsenmektedir. Bu kapsamda her ilçe için barınma, sağlık, eğitim ve çocuk koruma başlıklarında yıllık "azami ihtiyaç listeleri" hazırlanması; söz konusu ihtiyaçların bütçe ve kaynak planlarıyla ilişkilendirilmesi öngörülmektedir. Böylece programın uygulanma düzeyi, hizmet kapsa-

mı ve kaynak kullanımı düzenli olarak izlenebilecek; orta ve uzun vadede sürdürülebilir finansman modellerinin geliştirilmesine zemin oluşturulacaktır.

4.4 Çorum İli Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Uygulama Programı (2026–2028)

Bu uygulama programı, Çorum ilinde mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik olarak Valilik koordinasyonunda, ilçe kaymakamlıkları üzerinden sahaya yayılan, çok paydaşlı bir yönetim modeliyle hayata geçirilecektir.

Uygulama üç aşamalı bir mantıkla kurgulanmıştır:

Pilot ve altyapı kurulumu (2026): Sorunun yoğunlaştığı Alaca, Mecitözü ve Merkez ilçelerde altyapı, sağlık, eğitim ve izleme mekanizmalarının kurulması.

Yaygınlaştırma ve standartlaştırma (2027): Başarılı uygulamaları il genelinde yaygınlaştırılması, kurumsal rollerin netleştirilmesi ve hizmet standartlarının oluşturulması.

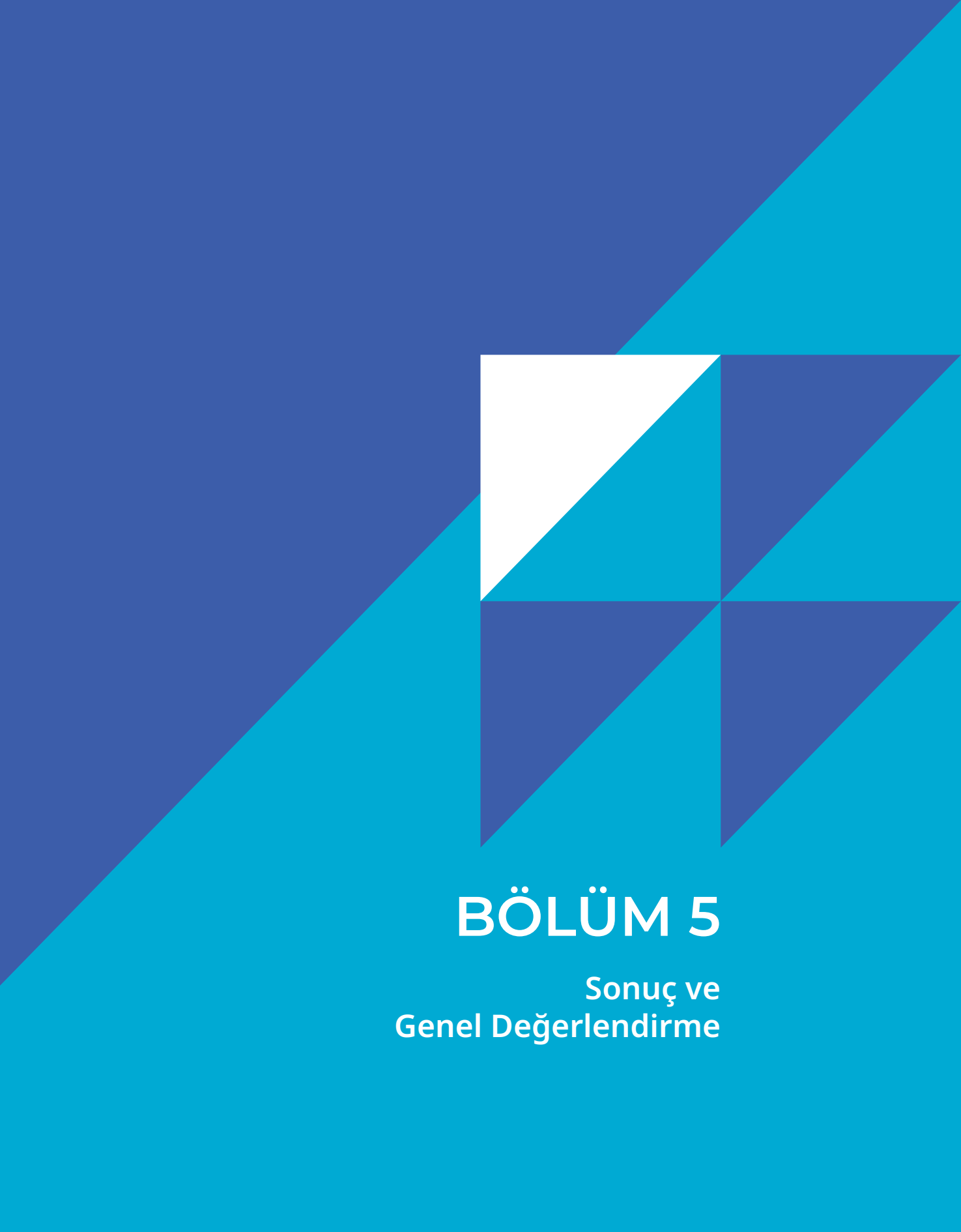
Sürdürülebilirlik ve kurumsallaşma (2028): Uygulamaların kalıcı kamu hizmetlerine dönüşmesi, bütçe ve planlama süreçlerine entegrasyon.

Valilik, e-METİP sistemi üzerinden izleme-değerlendirme sürecini yürütecek; her faaliyet için sorumlu kurum, ölçülebilir performans göstergeleri üzerinden yıllık olarak raporlama yapacaktır.

Müdahale Alanları	Faaliyetler	Sorumlu Kurumlar	Destek Alınacak Kurumlar	Zamanlama
Barınma, Su, Atık Su ve Hijyen	> Alaca ve Mecitözü ilçelerinde geçici çadır yerleşim alanlarının envanterinin çıkarılması ve risk haritalarının hazırlanması. > Şebeke suyu bulunan alanlarda sürekliliğin sağlanması, olmayan alanlarda planlı tanker sistemi ile su temini sağlanması. > Mobil ve sabit tuvalet-banyo ünitelerinin çadır bazında temini ve bakım planlarının oluşturulması. > Katı atık toplama noktalarının oluşturulması ve düzenli bertarafın sağlanması. > Sel, su baskını ve rüzgâr riski taşıyan alanlarda yer seçimi ve zemin iyileştirme çalışmaları. > Pilot "Parselli Çadır Yerleşimi ve Ortak Sosyal Tesis" kurulumu (Alaca Fen Lisesi arkası veya Mecitözü Damızlık Birliği arazisi). > "Sabit Islak Hacimli Yapı" modelinin Alaca'da mevcut konteyner alanının rehabilite edilmesiyle uygulanması. > Geçici yerleşim alanlarında düzenli vektörle mücadele takvimi oluşturulması.	Çorum Valiliği İl Özel İdaresi Belediyeler (Çorum, Alaca, Mecitözü) METİP Koordinatörlüğü	AFAD İl Sağlık Müdürlüğü Muhtarlıklar DSİ Bölge Müdürlüğü	2026: Envanter, risk analizi, pilot altyapı. 2027: Altyapı yatırımları ve yaygınlaştırma 2028: İyileştirme, bakım ve standartlaştırma
Sağlık Erişimi ve Birinci Basamak Hizmetlerin Güçlendirilmesi	> Gezici sağlık ekiplerinin çalışma takviminin Merkez ilçe, Alaca ve Mecitözü odaklı olarak güçlendirilmesi. > "Misafir hasta" uygulamasının sahada aktif biçimde yaygınlaştırılması > Aşı, gebe-lohusa ve bebek izlemelerinin düzenli takibinin yapılması. > Tarımsal yaralanmalar, zehirlenmeler ve sıcak-soğuk maruziyeti için hızlı yönlendirme protokolü oluşturulması.	İl/İlçe Sağlık Müdürlüğü Toplum Sağlığı Merkezleri METİP Koordinatörlüğü	Aile Hekimleri İlçe Kaymakamlıkları Belediyeler	2026: Protokol ve planlama Düzenli saha uygulaması 2027: Düzenli saha uygulaması 2028: Düzenli saha uygulaması Hizmetin kalıcılaştırılması

Müdahale Alanları	Faaliyetler	Sorumlu Kurumlar	Destek Alınacak Kurumlar	Zamanlama
Eğitimin Sürekliliği ve Çocuk Koruma	> Geçici kayıt ve okul tercihi süreçlerinin sadeleştirilmesi ve hızlandırılması için "Mobil Okul Kayıt ve Takip Ekibi" oluşturulması. > Taşınmalı eğitim ve servis planlarının geliştirilmesi. > Yaz okulu ve telafi eğitim programlarının Merkez ilçe, Alaca ve Mecitözü'nde uygulanması. > Yerleşim alanlarında çocuk işçiliği risk taraması yapılması ve vakaların sosyal hizmetlere yönlendirilmesi. > "Geçici Eğitim ve Çocuk Dostu Alan" kapsamında geçici yerleşim alanlarında konteyner sınıf ve oyun alanı kurulumu. > Gezici rehber öğretmen uygulamasının uygulamaya geçirilmesi.	İl/İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Aile ve Sosyal Hizmetler İl Md. METİP Koordinatörlüğü	Okul Müdürlükleri Kaymakamlıklar STK'lar	2028: Mekanizma kurulumu Yaygın uygulama 2028: Yaygın uygulama 2028: Yaygın uygulama İzleme ve güçlendirme
Çalışma Koşulları, Ücret Güvencesi ve Aracılık Zinciri	> Tarım araçları/çavuşların ilçe bazında kayıt altına alınarak belgelendirilmesi. > Ücret ödeme süreçlerinin izlenmesi ve gecikmelerin önlenmesi için Ziraat Odalarıyla birlikte çalışılması. > Soğan, patates, şeker pancarı ve mercimek hasadı işlerinde iş sağlığı ve güvenliği bilgilendirmeleri yapılması.	İl Tarım ve Orman Müdürlüğü İŞKUR İl Müdürlüğü METİP Koordinatörlüğü	Kaymakamlıklar Jandarma Ziraat Odaları	2026: Kayıt ve bilgilendirme Denetim ve takip 2027: Denetim ve takip 2028: Denetim ve takip Sistemin kurumsallaşması
Sosyal Kabul Yönetimi	> Her ilçede işçilerin gelmesinden önce muhtarlar ve yerel toplum ile düzenli yerel uyum bilgilendirme toplantıları yapılması. > Yerleşim alanı planlamasında şeffaf ve katılımcı karar süreçleri geliştirilmesi. Bu kapsamda yerel toplulukların bilgilendirilmesi ve görüşlerinin alınması. > Yerel gerilimlerin erken tespiti ve çözüm mekanizmalarının kurulması.	Kaymakamlıklar Belediyeler METİP Koordinatörlüğü	Muhtarlıklar Emniyet/Jandarma STK'lar	2026: İletişim mekanizmaları Yaygın uygulama 2027: Yaygın uygulama 2028: Yaygın uygulama ve kalıcı diyalog yapılarının oluşturulması.

Müdahale Alanları	Faaliyetler	Sorumlu Kurumlar	Destek Alınacak Kurumlar	Zamanlama
	> Özellikle Ramazan ve Kurban bayramlarında sivil toplum kuruluşlarının, belediyelerin öncülük yapacağı yerel topluluklarla işçiler arasında “ortak sosyal etkinlikler” düzenlenmesi (Yerel halk ve işçi aileleri için iftar, piknik, çocuk şenliği vs.). > Medyada bu kapsamda farkındalık çalışmaları (olumlu örnekler ve işbirliği vurgusu). > Ramazan ayında yardım kolilerinin, Kurban Bayramında kurbanların tarım işçileriyle paylaşılması. > Yerel toplumun çocuklarıyla işçi ailelerin çocuklarının birlikte faaliyet gerçekleştirmesi için sivil toplum kuruluşlarının ve belediyelerin faaliyet düzenlemesi.			
İzleme-Değerlendirme ve Sürdürülebilir Finansman	> İlçe bazında METİP sorumlularının belirlenmesi ve onların eğitimi. > İlçe bazında yıllık azami ihtiyaç listelerinin hazırlanması. > Faaliyet-bütçe-performans bağlantısının kurulması. > Yerleşim bazlı göstergelerle düzenli izleme yapılması. > Başarılı uygulamaların OKA ve merkezi bütçe programlarına dönüştürülmesi. > Sürdürülebilirlik kapsamında ildeki sivil toplum kuruluşlarının sürece aktif katılımını sağlayacak çalışmalar ile Hitit Üniversitesi’nin araştırma geliştirme sürecine katılımını sağlayacak girişimlerde bulunulmalıdır. > Yıllık değerlendirme raporlarının hazırlanması.	Çorum Valiliği METİP Koordinatörlüğü	İl Müdürlükleri İl Özel İdaresi Belediyeler Hitit Üniversitesi Sivil toplum kuruluşları	2026: Sistem kurulumu Düzenli izleme 2027: Düzenli izleme 2028: Düzenli izleme Değerlendirme ve güncelleme

The background of the page is a solid light blue. Overlaid on this is a large, abstract geometric pattern. It consists of several triangles in two shades of blue: a darker, muted blue and a lighter, vibrant blue. These triangles are arranged in a way that creates a sense of depth and movement, with some triangles appearing to be in the foreground and others receding into the background. The pattern is centered and occupies a significant portion of the upper and middle sections of the page.

BÖLÜM 5

Sonuç ve
Genel Değerlendirme

Çorum ili özelinde hazırlanan bu rapor ve uygulama programı, mevsimlik gezici tarım işçiliği olgusunu yalnızca dönemsel bir işgücü hareketi olarak değil; sosyal adalet, insan hakları ve sürdürülebilir kalkınma ekseninde ele alınması gereken çok boyutlu ve yapısal bir mesele olarak tanımlamaktadır. 2014-2024 dönemini kapsayan tarihsel inceleme, il genelinde yürütülen müdahalelerin zaman içerisinde kriz odaklı ve münferit yardım uygulamalarından, METİP gibi daha sistematik ve kurumsal koordinasyon arayışlarına doğru evrildiğini ortaya koymaktadır. Ancak bu dönüşüme rağmen, saha bulguları mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşam ve çalışma koşullarının hâlen kırılganlığını koruduğunu; özellikle çocuklar açısından eğitim, sağlık ve korunma alanlarında ciddi ve süreklilik gösteren risklerin devam ettiğini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Raporda yer alan saha çalışmaları ve analizler, mevsimlik gezici tarım işçiliğinin tekil sorun başlıkları üzerinden ele alınamayacağını; barınma, sağlık, eğitim, çalışma koşulları ve sosyal dışlanma arasında güçlü ve döngüsel bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Özellikle barınma alanlarının niteliği, bu döngünün merkezinde yer almakta; altyapısız, riskli ve geçici yerleşim biçimleri kamu hizmetlerine erişimi zorlaştırarak çocukların eğitimden kopuşunu, sağlık hizmetlerinin süreksizliğini ve sosyal kabul süreçlerinin zayıflamasını neredeyse öngörülebilir hale getirmektedir. Bu bağlamda rapor, sorunun çözümünün yalnızca geçici iyileştirmelerle değil; asgari yaşam standartlarının kamu eliyle güvence altına alındığı, planlı ve uzun vadeli yerleşim ve hizmet politikalarıyla mümkün olabileceğini vurgulamaktadır.

Bu çerçevede rapor kapsamında geliştirilen analizler ve uygulama önerileri, mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik politikaların yalnızca sosyal destek veya acil müdahale başlıkları altında ele alınmasının yetersizliğine işaret etmektedir. Aksine, bu alandaki müdahalelerin; kamu hizmetlerinin sürekliliği, kurumsal sorumluluk paylaşımı, veri temelli izleme ve yerel düzeyde güçlü yönetim mekanizmalarıyla birlikte tasarlanması gerektiği ortaya konulmaktadır. Bu yaklaşım, mevsimlik gezici tarım işçiliğini “istisnai” bir durum olmaktan çıkararak, düzenli ve öngörülebilir kamu politikalarının konusu haline getirmeyi amaçlamaktadır.

Raporda ele alınan yedi farklı yerleşim ve uygulama modeli arasından, *ilk altı model*; Çorum’un idari yapılanması, tarımsal üretim desenlerinin mevsimselliği, işgücünün büyük ölçüde geçici ve gezici nitelik taşıması ile ilçeler arası kapasite farklılıkları birlikte değerlendirildiğinde, il genelinde *farklı ölçek ve ihtiyaçlara yanıt verebilecek tamamlayıcı bir model seti* oluşturmaktadır. Bu modeller; kamunun doğrudan altyapı ve hizmet sunumunu esas alan yaklaşımlardan, yerel yönetimlerin ve tarla sahiplerinin daha aktif rol aldığı düzenlemelere kadar uzanan geniş bir yelpaze sunmakta; özellikle Alaca, Mecitözü ve Merkez ilçelerde gözlenen farklı barınma, hizmet erişimi ve sosyal uyum sorunlarına göre uyarlanabilir çözümler üretme potansiyeli taşımaktadır.

Söz konusu altı modelin ortak güçlü yönleri; *kısa vadede uygulanabilirlik*, kamu kaynaklarıyla hızlı müdahale imkânı, yerel idari yapıların mevcut yetki ve sorumluluk alanlarıyla uyumluluk ve kriz dönemlerinde esnek çözüm üretme kapasitesi olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, bu modellerin büyük bölümünde *mali sürdürülebilirliğin kamu bütçesine yüksek bağımlılık göstermesi*, işletme ve bakım süreçlerinin kurumsal olarak yeterince yapılandırılmaması ve sosyal destek mekanizmalarının sistematik biçimde tanımlanmamış olması, uzun vadeli etki açısından sınırlayıcı unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

Bu çerçevede, ilk altı model Çorum ili için *geçiş dönemi*, *pilot uygulama* ve *acil ihtiyaçlara yanıt verme* bakımından önemli ve gerekli araçlar sunmakta; ancak kalıcı, denetlenebilir ve kendi kendini sürdürebilen bir yerleşim ve hizmet sunum sistemi oluşturabilmek için daha bütüncül bir kurumsal ve mali çerçeveye desteklenmeleri gerekmektedir.

Sonuç olarak, Çorum Valiliği liderliğinde ve e-METİP sisteminin sunduğu veri temelli izleme kapasitesi kullanılarak hayata geçirilmesi öngörülen 2026–2028 Uygulama Programı, yerel düzeyde uzun süredir varlığını sürdüren yönetim boşluklarını doldurmayı hedefleyen stratejik bir müdahale çerçevesi sunmaktadır. Program; yalnızca fiziksel yaşam koşullarının iyileştirilmesini değil, çocuk işçiliğinin önlenmesini, eğitimin sürekliliğini, sağlık hizmetlerine erişimi ve sosyal uyumu birlikte ele alan bütüncül bir yol haritası ortaya koymaktadır. Bu yol haritasının kararlılıkla uygulanması, Çorum’un tarımsal üretim gücünü insan onuruna yakışır çalışma ve yaşam koşullarıyla birlikte ele alan, ulusal ölçekte örnek teşkil edebilecek bir politika ve uygulama modeli geliştirmesine olanak sağlayacaktır.

Ek 1 Çorum İli Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Bilgilendirme Toplantısı ve Mevcut Durum Tespit Saha Çalışması Çalışma Programı

Tarih : 13-17 Ekim 2025
Yer : Çorum ili ve ilçeleri (Merkez, Mecitözü, Alaca, Sungurlu)
Katılımcılar : Ertan Karabıyık – Palindrom Eğitim Araştırma Ltd. Şti.
Gökçe Okulu – Palindrom Eğitim Araştırma Ltd. Şti.

Programın Amacı

Bu saha çalışmasının temel amacı; Çorum ilinde Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri (MGTİ) alanındaki mevcut durumu yerinde incelemek ve değerlendirmektir.

Bu kapsamda:

- > Sorumlu kamu kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları ile bir araya gelerek bilgi paylaşımında bulunmak,
- > Önceden yürütülen masa başı analizleri ve kurumlar arası ilişki ağına dair taslak bulguları doğrulamak,
- > İl ve ilçe düzeyinde yürütülen mevcut faaliyetleri öğrenmek,
- > Saha araştırmasının metodolojisini ilgili paydaşlarla paylaşmak,
- > METİP Genelgesi çerçevesinde uygulamaların etkinliğini değerlendirmek amaçlanmıştır.

Program Akışı

1. Gün / 13 Ekim 2025, Pazartesi | Çorum Merkez

Sabah (09.00 – 13.00)

Merkez İlçe çadır yerleşim alanları incelemesi.

Çorum Merkez ilçesinde, Celil Kırı mevkiinde bulunan geçici çadır yerleşim alanları ziyaret edilmiştir. Ziyaret, İŞKUR İl Müdürü ve proje ekibinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Saha çalışmasında:

- > Yerleşim alanlarının fiziki koşulları,
- > Kadınlar ve çocukların yaşam koşulları,

- > Barınma, su, sanitasyon ve altyapı durumu,
- > Karşılaşılan temel sorunlar

yerinde gözlemlenmiş ve işçilerle görüşmeler yapılmıştır.

Öğleden sonra (14.00 – 16.00)

Bilgilendirme Toplantısı – Valilik Toplantı Salonu

Toplantıda:

- > Proje kapsamında planlanan çalışmalar,
- > Yapılan masa başı analizleri,
- > Türkiye genelinde mevsimlik tarım işçiliğine ilişkin çerçeve,
- > METİP Genelgesi kapsamında Çorum ilinde yürütülen faaliyetler

paydaş kurumlarla paylaşılmış ve değerlendirilmiştir.

Gün Sonu Değerlendirme

Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA) Çorum Yatırım Destek Ofisi Koordinatörü Tuğba Purtul, Proje İzleme Uzmanı Dursun Demir, yüklenici firma uzmanları ve proje ekibi ile günün değerlendirmesi yapılmıştır.

2. Gün / 14 Ekim 2025, Salı | Çorum Merkez ve Mecitözü

Sabah (09.00 – 13.00)

Merkez İlçe Çadır Alanları – Veri Toplama ve Gözlem

Çadır yerleşim alanlarında detaylı saha gözlemi yapılmış, veri toplama çalışmaları yürütülmüştür.

Öğleden sonra (13.30 – 17.30)

Mecitözü İlçesi Saha Çalışması

- > Mecitözü Kaymakamı Fatma Gül Nayman başkanlığında METİP Komisyonu ile toplantı gerçekleştirilmiştir.
- > İlçede yürütülen çalışmalar dinlenmiş, mevcut sorunlar ve uygulamalar değerlendirilmiştir.
- > Uzman ekip tarafından mevcut durum analizine yönelik detaylı bilgi toplanmıştır.

Toplantı sonrasında Damızlık Birliği Yerleşkesi'nde bulunan çadır yerleşim alanı ziyaret edilmiştir.

Bu kapsamda:

- > İşçi yoğunluğu ve yerleşim biçimleri,
- > İlçeye özgü tarımsal üretim deseni,

- > Hizmetlere erişim düzeyi,
 - > Afet riskleri,
 - > Su, sanitasyon ve atık yönetimi,
 - > Sağlık hizmetlerine erişim,
 - > Çocukların eğitime devam durumu ve eğitimden kopuş riskleri,
 - > Çocukların tarımsal üretime katılımı,
 - > Ücret ilişkileri ve aracılık sistemi
- değerlendirilmiştir.

3. Gün / 15 Ekim 2025, Çarşamba | Alaca İlçesi Saha Çalışması

Tüm Gün

Sabah saat 09.00'da Çorum Merkez'den hareket edilerek saat 10.00'da Alaca ilçesinde saha çalışmalarına başlanmıştır.

Kurum Toplantısı - Alaca Ziraat Odası

Toplantıya:

- > Tarım araçları
 - > Çiftçiler
 - > Mevsimlik işçi temsilcileri
 - > Alaca Belediyesi
 - > İlçe Tarım Müdürlüğü
 - > Jandarma ve Emniyet yetkilileri
- katılım sağlamıştır.

Toplantıda:

- > Mevsimlik işçilerin yerleşim durumu,
 - > Çocukların eğitim durumu,
 - > İlçedeki yönetim ve koordinasyon yapısı
- değerlendirilmiştir.

Toplantı sonrası hastane arkası ve Fen Lisesi arkası bölgelerinde yoğun bulunan çadır yerleşim alanları incelenmiştir.

4. Gün / 16 Ekim 2025, Perşembe | Sungurlu ilçesi ve Çorum Merkez

Sabah (9.30- 14.00)

Sungurlu Kaymakamlığı Toplantısı

İlçe Ziraat Odası ve METİP Komisyonu ile toplantı gerçekleştirilmiştir.

- > İlçedeki tarımsal üretim deseni
 - > İşçi profili
 - > Hizmet sunum yapısı
- üzerinde genel değerlendirme yapılmıştır.

Öğleden sonra (15.00 – 18.30)

Çorum Ziraat Odası Başkanlığı Toplantısı

Çorum Valiliği AB ve Dış İlişkiler İl Koordinatörü Ömer Arslan, danışman firma uzmanları, Ziraat Odası Başkanı Adem Özdemir, çiftçiler, tarım aracıları ve köy muhtarlarının katılımıyla toplantı gerçekleştirilmiştir.

- > İl genelindeki sorunlar
 - > Çözüm önerileri
 - > Kurumsal koordinasyon ihtiyacı
- değerlendirilmiştir.

5. Gün / 16 Ekim 2025, Cuma | Çorum Merkez – Kurum Ziyaretleri

Tam gün süren birebir kurum görüşmeleri gerçekleştirilmiştir.

Ziyaret edilen kurumlar:

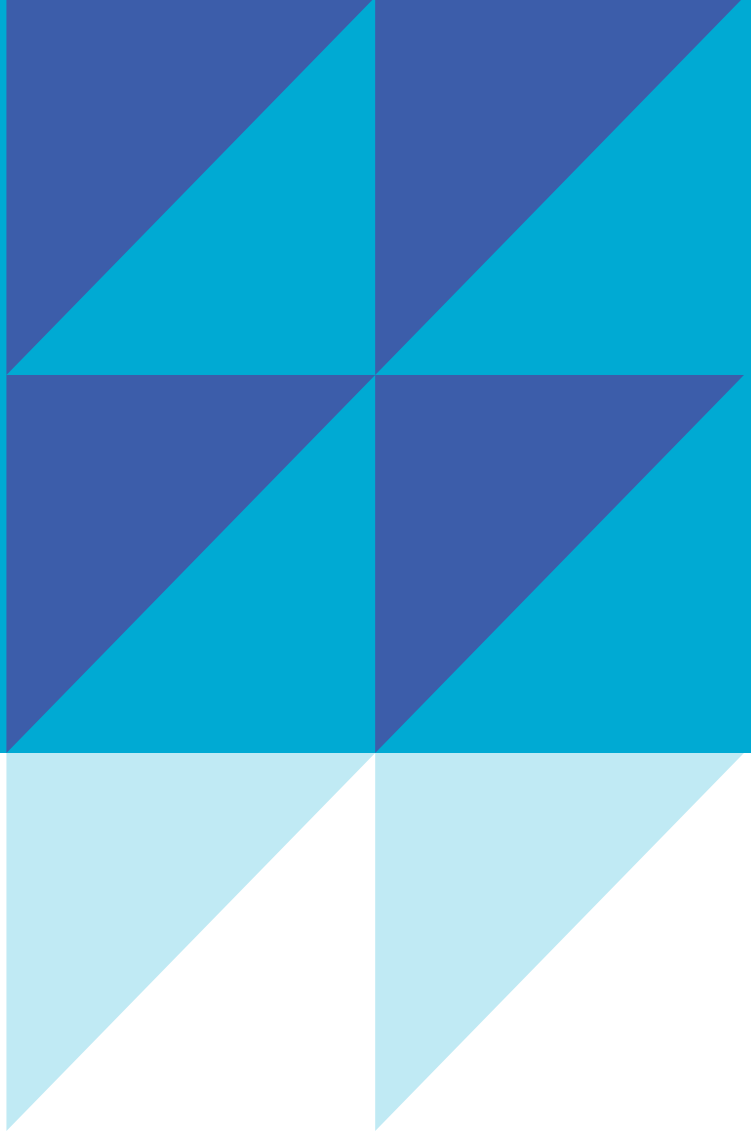
- > İŞKUR İl Müdürlüğü
- > Tarım ve Orman İl Müdürlüğü
- > Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü
- > İl Sağlık Müdürlüğü
- > İl METİP Sorumlusu Vali Yardımcısı Sayın Erdoğan Kanyılmaz

Görüşmelerde:

- > Mevcut uygulamalar,
- > Kurumlar arası koordinasyon,
- > Veri toplama süreçleri,
- > Yapısal sorunlar

değerlendirilmiştir.

Günün sonunda Alacahöyük Kazı Başkanı Prof. Dr. Tayfun Yıldırım ve ekibi ziyaret edilmiş; mevsimlik gezici tarım işçiliğinin tarihsel boyutuna ilişkin genel değerlendirme yapılmış ve saha bulguları paylaşılmıştır.

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

Bu yayın, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın desteklediği *Çorum İlinde Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri ve Çocuklarının Yaşam ve Çalışma Koşullarının İyileştirilmesi Uygulama Programı Hazırlama Projesi* kapsamında hazırlanmıştır. İçerik ile ilgili tek sorumluluk Palindrom Eğitim Araştırma Danışmanlık Şirketi'ne aittir ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın ve Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın görüşlerini yansıtmaz.